

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

UDK 001
7

ISSN 1846–9787

RADOVI
ZAVODA ZA
ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKI
I UMJETNIČKI RAD U
BJELOVARU

5

ZAGREB – BJELOVAR 2012.

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
ZAVOD ZA ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKI I UMJETNIČKI RAD
U BJELOVARU

RADOVI
ZAVODA ZA ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKI I UMJETNIČKI RAD
U BJELOVARU

Uredništvo

Prof. dr. sc. Slobodan Kaštela (Zagreb)
Prof. dr. sc. Vladimir Strugar (Bjelovar)
Mladen Medar (Bjelovar)
Ilija Pejić (Bjelovar)
Dr. sc. Vjenceslav Herout (Daruvar)

Glavni i odgovorni urednik
Prof. dr. sc. Slobodan Kaštela

Urednik sveska
Ilija Pejić

Časopis izlazi jedanput godišnje.

Objavljivanje časopisa novčano su poduprli Grad Bjelovar i
Bjelovarsko-bilogorska županija.

Elektronička inačica svih tekstova dostupna je na središnjem portalu
hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa HRČAK
na adresi: <http://hrcak.srce.hr/zavod-bjelovar>

UDK 001

7

ISSN 1846–9787

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

RADOVI

**ZAVODA ZA ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKI
I UMJETNIČKI RAD U BJELOVARU**

Svezak 5

Zagreb – Bjelovar, 2012.

SADRŽAJ – CONTENTS

Vladimir Strugar	
Predgovor.....	VII

ZNANSTVENI KOLOKVIJ

Hrvoje Petrić	
Popisi vojske u Bjelovaru (1630. – 1678.)	1
Summary: Soldier List in Bjelovar (1630–1678)	19
Željko Holjevac	
Sajamski red za Bjelovar iz 1862. godine	21
Summary: The Bjelovar Fair-Related Regulations of 1862	35
Željko Karaula	
Novi podaci o osnivanju grada Bjelovara 1756. godine.....	37
Summary: Newer Data Regarding the Founding of the City of Bjelovar in 1756	47

ČLANCI

Dubravko Habek	
Prvi žitelji Bjelovara iz matica rođenih/krštenih Župe Kapela 1753. – 1772.	51
Summary: The First Inhabitants of Bjelovar in the Birth and Death Registers of the Kapela Parish 1753–1772.....	60
Vladimir Strugar	
Pet godina rada Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru (2006. – 2011.)	61
Summary: Five Years of the Institute for Scientific and Artistic Work in Bjelovar (2006–2011).....	90

OSVRTI I PRIKAZI

Neven Hrvatić	
Važna studija o aktualnom društvenom i odgojno-obrazovnom fenomenu (Vladimir Strugar: <i>Zatvorena vrata budućnosti: rano napuštanje srednjoškolskoga obrazovanja</i> , Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, Zagreb – Bjelovar, 2011., 95 str.)	93

Major Study on a Present Social and Educational Phenomenon (Vladimir Strugar: <i>Closed Doors to the Future: Early Dropping Out of Secondary School</i> , the Croatian Academy of Sciences and Arts, the Institute for Scientific and Artistic Work in Bjelovar, Zagreb–Bjelovar, 2011, 95 pages).....	93
Vladimir Strugar	
Tematski raznoliko i sveobuhvatno o Garić-gradu (RADOVI Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, sv. 4., 2011.)	95
Diverse and Comprehensive Topics Regarding Garić-grad (Works of the Institute for Scientific and Artistic Work in Bjelovar, vol. 4, 2011)	95
Vladimir Strugar	
Aktivnosti u Bjelovaru u povodu obilježavanja 150 godina rada Hrvatske akademije.....	98
Activities in Bjelovar on the Occasion of the 150 th Anniversary of the Croatian Academy.....	98
Upute autorima	103

Predgovor

Grad Bjelovar financira od 2009. četverogodišnji znanstvenoistraživački projekt pod nazivom *Povijest Bjelovara od njegova utemeljenja do kraja Domovinskog rata*.

Projekt realiziraju doc. dr. sc. Hrvoje Petrić (Zagreb), prof. dr. sc. Željko Holjevac (Zagreb) i Željko Karaula (Bjelovar).

Doc. dr. sc. Hrvoje Petrić proučava osnivanje naselja u 17. st. kao utvrde te postupno razvijanje naselja tipa trgovište i bitna vojna obilježja. Bavi se Severinskom bunom (1755.), koja je bila povod za izgradnju modernoga Bjelovara 1756. Prof. dr. sc. Željko Holjevac istražuje povijest Bjelovara od 1756. do 1871. obuhvaćajući važne društvene, pravne, vojne i gospodarske aspekte razvoja. Razvoj gospodarstva, ali i novih pojava kao obilježja Bjelovara, istražuje Željko Karaula u vremenu od 1871. do kraja Domovinskog rata (1995.).

Voditelj je projekta prof. dr. sc. Vladimir Strugar, a glavni i odgovorni urednik monografije, koja će biti objavljena u prosincu 2012., prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, član suradnik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i voditelj Zavoda u Bjelovaru.

Nakon tri godine istraživačkoga rada autori su prezentirali odabrane teme iz povijesti Bjelovara na znanstvenom kolokviju koji je organizirao Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru 27. rujna 2011.

U 5. broju časopisa *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* objavljujemo izlaganja autora.

Doc. dr. sc. Hrvoje Petrić u članku *Popisi vojske u Bjelovaru (1630. – 1678.)* analizira poimenične popise vojnika utvrde Bjelovar iz 1630., 1644., 1651., 1660. i 1678. U popisima se prvi put spominje Bjelovar, i to 1630.

Prof. dr. sc. Željko Holjevac piše o dokumentu *Sajamski red za Bjelovar iz 1862.* Njime je bilo određeno da se u gradu održavaju tjedni sajmovi svake nedjelje, mjesetni sajmovi prvog ponedjeljka u svakom mjesecu i godišnji sajmovi 19. svibnja i 20. listopada svake godine. Red nije nepoznat u literaturi o povijesti Bjelovara, ali dosad nije bio posebno obrađen. Ovdje se objavljuje u cijelosti i u autorovu prijevodu na suvremeni hrvatski književni jezik.

Željko Karaula piše o temi *Novi podaci o osnivanju grada Bjelovara 1756. godine*. Opisuje osnivanje grada Bjelovara 1756. na temelju jednog do sada zanemarenog izvora – *Liber momorabiliuma* križevačkog župnika Ivana Josipovića i novih podataka Hrvoja Petrića.

U rubrici *Članci* dva su članka. Prof. dr. sc. Dubravko Habek, dr. med., piše o prvim žiteljima Bjelovara iz matica rođenih/krštenih i umrlih Župe Kapela 1753. – 1772. Prezimena i imena bila su većinom njemačkog, češkog, ugarskog ili starohrvatskog podrijetla, što potvrđuje povijesna zbivanja u ovim krajevima.

U članku *Pet godina rada Zavoda u Bjelovaru (2006. – 2011.): prilozi za povijest* prof. dr. sc. Vladimir Strugar opisuje rezultate koje je Zavod ostvario od osnivanja do danas. Spominje primjerice organiziranje znanstveno-stručnih skupova i izložbi, provođenje znanstveno-stručnih projekata, nakladničku djelatnost i druge aktivnosti.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti obilježila je 2011. godine važnu obljetnicu – 150 godina kontinuiranog rada. Bio je to povod za organiziranje velikog broja aktivnosti i manifestacija u koje su se uključile i Akademijine znanstvenoistraživačke i umjetničke jedinice. Prof. dr. sc. Vladimir Strugar u rubrici *Prikazi i osvrti* opisuje kojim se aktivnostima Zavod u Bjelovaru uključio u obilježavanje 150. obljetnice postojanja Akademije. Ukratko prikazuje organiziranje dviju izložbi (*Izdanja HAZU u fondovima i zbirkama narodnih knjižnica Bjelovarsko-bilogorske županije i Veliki župani bjelovarski 1872. – 1924./1941. – 1945.*) i manifestaciju *Dani otvorenih vrata Hrvatske akademije*.

Vladimir Strugar, upravitelj Zavoda

ZNANSTVENI KOLOKVIJ

Hrvoje Petrić

UDK 355.48(497.5Bjelovar)"1630/1678"

Izvorni znanstveni članak

Rukopis prihvaćen za tisak: 15. 2. 2012.

POPISI VOJSKE U BJELOVARU (1630. – 1678.)

Sažetak

Autor u radu donosi i djelomično analizira poimenične popise vojnika utvrde Bjelovar iz 1630., 1644., 1651., 1660. i 1678. godine, a pronašao ih je u Zemaljskom arhivu Štajerske u Grazu. U njima se spominje Bjelovar, i to od 1630. godine kao jedna od utvrda Varaždinskoga generalata (Slavonske krajine), odnosno kao dio Križevačke natkapetanije.

Ključne riječi: Bjelovar; 17. stoljeće; Vojna krajina; Varaždinski generalat.

Uvod

Na prostoru Kraljevine Slavonije još je u 16. stoljeću formiran učinkovit obrambeni sustav koji će se tijekom 17. stoljeća postupno transformirati u najvećoj mjeri u zaokružen prostor Slavonske vojne krajine ili Varaždinskoga generalata. Nakon prelaska Kaniže (danas: Nagykanizsa) pod osmansku vlast 1600. godine, prostor Varaždinskoga generalata preuzima i dio obrambenih funkcija sjeverno od rijeke Drave.¹

Tijekom 17. stoljeća završen je proces izgradnje i modernizacije utvrda Varaždinskoga generalata. Glavne utvrde, s obrambenim i centralitetnim značenjem za prostore i sjeverno i južno od rijeke Drave, tijekom 17. stoljeća ubrajale su se u najmodernije utvrde habsburškoga obrambenog sustava. Utvrde su fizički i mentalno utjecale na demografske, društvene i gospodarske promjene. U većini je utvrda već nakon nekoliko desetljeća 17. stoljeća prostor postao premalen, pa se naseljavalo izvan njih. Drugim riječima, ako je druga polovica 16. stoljeća označavala proces zatvaranja naselja „u jezgru“, tj. koncentraciju svih funkcija unutar utvrde te prepuštanje prirodi ranijeg urbanog okoliša, tijekom 17. stoljeća jasno je vidljiv proces „izlaska iz jezgre“. On se može raspoznati u procesima transformacije prirode okoliša pod utjecajem čovjeka.

¹ Slavonska krajina obuhvaćala je područje otprilike između Ivanića i rijeke Drave. Zapovjednici te krajine od 1595. su imali sjedište u varaždinskoj utvrdi, pa se ta krajina po „gospodinu generalu varaždinskom“ nazivala Varaždinskim generalatom, iako su njezini zapovjednici od druge polovice 17. stoljeća sjedili u drugim utvrdama, ponajviše u Koprivnici. Naziv Varaždinski generalat ušao je u uporabu u prvoj polovici 17. stoljeća, no u službenoj se uporabi tijekom 17. stoljeća najčešće rabio pojam Slavonska krajina.

Bjelovarska utvrda - Bjelovar

Prema trenutnom stanju istraženosti, moguće je utvrditi kako je prvi pouzdani spomen Bjelovara iz 1626. godine.² Tada je tamo bila utvrda te središte triju vojvodstava s plaćenom vojskom. Bjelovar je spadao u Slavonsku krajinu (Varaždinski generalat, Vindiška krajina), a unutar nje pod zapovjedništvo Križevačke natkapetanije. Inače se Križevačka natkapetanija 1601. sastojala od glavne utvrde – Križevaca – te ostalih utvrda u kojima su trebala biti sjedišta vojvodstava: Topolovca, Cirkvene, Dubrave, Gradeca, Sv. Ivana (Žabna), Toplica (Varaždinskih), Rovišća i Čazme.³

Vrlo detaljan popis vojske u Križevačkoj natkapetaniji napravljen je 1630. g. Tada je vojska bila podijeljena na njemačke vojnike, husare i haramije. Njemački vojnici bili su smješteni u Križevcima i Čazmi, a husari samo u Križevcima. Ukupni broj njemačkih vojnika iznosio je 90, dok je husara bilo 100. Uz to su popisana 394 haramije. Oni su bili razmješteni u dva vojvodstva u Križevcima i Rovišću, u tri vojvodstva u Bjelovaru i Čazmi te u po jednom u Topolovcu, Svibovcu, Sv. Ivanu (Žabnom) i Cirkveni. Bilo je ukupno 14 vojvodstava. Haramija je bilo u Gradecu i Toplicama (Varaždinskim).⁴

Iz ovih se podataka vidi da su haramije, tj. domaći vojnici, bili okupljeni u vojvodstva. Za razliku od njemačkih vojnika i husara, haramije su osim u glavnim utverdama bili smješteni i po manjim utverdama. Vojvodstvom je zapovijedao vojvoda, kojega je na tu dužnost imenovao kapetan. Vojvodama je uz plaćene vojnike bio podređen i određen broj neplaćenih vojnika. Isto tako vojvoda je mogao angažirati zastavnika te jednog ili više desetnika. Haramije su mogli posjedovati zemlju i bili su plaćeni za vojnu službu.⁵

Je li na temelju iznesenih podataka moguće utvrditi starost bjelovarske utvrde? U popisu utvrda iz 1601. bjelovarska se utvrda ne spominje⁶, a kako nisu poznati popisi između te godine i 1630., najvjerojatnije je ta utvrda osnovana između tih godina, a istovremeno su osnovane i još dvije nove utvrde: Novigrad (Podravski) i Svibovec, dok su utvrde Dubrava, Novigrad (Posavski) i Kloštar Ivanić prestale postojati.

U Bjelovaru je, prema popisima 1630. – 1678., bilo smješteno 78 haramija ili jedna petina svih haramija Križevačke natkapetanije. Treba istaknuti kako ni u jednoj drugoj utvrdi ove natkapetanije nije postojala veća koncentracija haramija. Bjelovarski su haramije od Unutarnjoaustrijskog dvorskog ratnog vijeća primali mjesečnu plaću

² Steiermärkisches Landesarchiv, Graz, Laa. A. Antiquum XIV. – Militaria (dalje: StLA, Militaria), Sch. 157.

³ StLA, Militaria, Sch. 126.

⁴ StLA, Militaria, Sch. 162.

⁵ K. Kaser, *Slobodan seljak i vojnik*, knj. 1, str. 87-88.

⁶ StLA, Militaria, Sch. 126, 130.

od 273 rajnske forinte, što je iznosilo godišnje 3.276 rajnskih forinti i predstavljalo nešto više od desetine svih rashoda Križevačke natkapetanije.⁷

Izdaci za plaće činili su najveći dio izdataka u Slavonskoj krajini. Na saboru u Brucku još je 1578. bilo utvrđeno da se plaća u gotovom novcu dobivala samo za devet mjeseci, ekvivalent u suknu trebao se isplaćivati za dva mjeseca, a za jedan mjesec u provijantu. Karl Kaser utvrdio je da je taj „sistem – barem u početku – izlazio u susret krajiškom vojniku, jer se on sa svojom plaćom imao sam odijevati i opskrbljivati. Kako se barem do prve polovice 17. stoljeća na području krajine jedva moglo proizvoditi živežne namirnice, o višku da se i ne govori, ovaj je sistem za dotične imao i prednosti. Staležima je taj sistem pomogao da osjetno smanje troškove plaća. Oni su, naime, sukno i provijant zaračunavali po najvišim tržišnim cijenama, a kupovali velike količine robe i u povoljnom trenutku po kudikamo povoljnijim cijenama.“⁸

Čini se kako je prvi popis vojske u Bjelovaru bio 1630. jer je tada ujedno izvršen i popis sve plaćene vojske u pograničnim utvrdama Slavonske krajine. Iste godine proglašeni su i tzv. *Statuta Valachorum* (s time da ih se u seriji Vindica bečkog ratnog arhiva naziva *Privilegia & Statuta*). Oni su se odnosili na, pretežno u Dugom ratu (1593. – 1606.), doseljeno stanovništvo iz Osmanskog Carstva, koje se osobito koncentriralo u bjelovarskom kraju, a njegovo je doseljavanje bilo izravno povezano s potrebama ovoga prostora u pitanjima obrane od Osmanlija. Godine 1630. započela je švedska intervencija, koja je bila jedna od prijelomnih faza Tridesetogodišnjeg rata. Položaj Ferdinanda II. Habsburgovca time je bio ugrožen te je on nastojao izbjeći moguće nezadovoljstvo graničarskog stanovništva na jugoistoku. On je Vlasima 1630. podijelio privilegije nastojeći time stabilizirati položaj toga nekoliko desetljeća prije doseljenog stanovništva koje je branilo dio granice s Osmanskim Carstvom. Povoljan status koji su ti graničari uspjeli izboriti dobivanjem tzv. *Statuta Valachorum* bio je magnet za daljnja doseljavanja novog, pretežno nevlaškog stanovništva, što će u bitnome obilježiti temelj današnje slike naseljenosti bjelovarske okolice.

Analizom imena i prezimena moguće je utvrditi vlaško podrijetlo dijela vojnika koji su popisani u Bjelovaru između 1630. i 1678. godine. Ukupno je popisano 105 različitih osobnih imena, a najčešćih je 10 imena: Juraj (Jurač), Jovan, Prodan, Petar, Mikula, Ivan, Ilija Vukosav, Radaš(in) i Nikola, no treba istaknuti kako je 41 ime (ili 12 posto) imalo osnovicu na „vuk“ (Vukosav, Vukovoje, Vučić, Vučeta itd.), te zapravo ona spadaju u najbrojnija. Ukupno je opisano 185 različitih prezimena, a 10 je najčešćih: Vučković, Radojević, Ivanović, Radovanović, Tokić, Vukosavić, Dobrovojević, Kuštrić, Piašinović i Sekulić.

⁷ StLA, Militaria, Sch. 161, 162, 175, 191, 211, 246, 254.

⁸ K. Kaser, *Slobodan seljak i vojnik*, knj. 1, Zagreb, 1997., str. 85.

Prema sačuvanim popisima iz 1630., 1644., 1651., 1660., 1672. i 1678. godine⁹, vidi se kako su u bjelovarskoj utvrdi kao zapovjednici služila tri časnika (vojvode) koja su zapovijedala pojedinim vojvodstvima, što znači da Bjelovar nije imao jednog zapovjednika. Vojvode su dobivali mjesečnu plaću od 13 rajnskih forinti. U zapovijedanju su im pomagala tri zastavnika (*Fendrich*) s mjesečnom plaćom od 4 rajnske forinte i 30 krajcara, dok je najniže zapovjedno osoblje predstavljalo devet desetnika (*Rottmaister*) koji su dobivali mjesečno 3 rajnske forinte i 30 krajcara. Najviše je bilo običnih vojnika (haramija) – njih 63, i to s mjesečnom plaćom od 3 rajnske forinte. Zanimljivo je da je velika većina popisanih vojnika imala narodna imena i prezimena. Mali je broj prezimena koja bi se moglo pripisati strancima – npr. Frigän ili Shait, što govori o tome kako je bjelovarska utvrda povjerena na upravljanje lokalnom stanovništvu koje je za svoju službu bilo plaćeno. Među popisanim vojnicima moguće je utvrditi svega nekoliko prezimena koja ukazuju na doseljavanje – npr. Uskok ili od Save.

Prema plaći, koja je bila više nego četiri puta veća od one koju su primali obični vojnici, izdvajao se časnički kadar što su ga činili vojvode. Oni su imali i ugled u društvu te znatan utjecaj, a predstavljali su završni dio terenske zapovjedne časničke strukture na koji su se kapetani, general i njihovi pretpostavljeni u Unutarnjoaustrijskom dvorskom ratnom vijeću trebali oslanjati. Vojvodsku službu u Bjelovaru obnašali su: Juraj (Jurač) Dobrovojević (1630. – 1651.), Radmil Novaković (1630.), Gvozdan Uskok (1630.), Janošić (prije 1644.), Dimiter Gvozdanović (1644. – 1661.), Blaž Piašinović (1644. – 1661.), Radan Ivaković (1661.), Stjepan Antoličić (1662.), Emerich Drukević (1662.)¹⁰, Vukovoj Gergovlan (1672.), Grujica Piašinović (1672.), Mihael Stokravić (1672.), Juraj Hurgović (1678.), Grgur Saitt (1678.) i Novak Ivanović (1678.). Od tih časničkih obitelji u Varaždinskoj je generalatu bila vrlo poznata obitelj Piašinović (Peašinović). Zanimljivo je da je među haramijama popisan član obitelji Rukel, čiji su pripadnici bili gradski suci u Koprivnici i Varaždinu.¹¹

⁹ StLA, Militaria, Sch. 161, 162, 175, 191, 211, 246, 254.

¹⁰ Kriegsarchiv, Wien, Vindica – protokol, Julius 1662. – fol. 140.

¹¹ L. Dobronić, Koprivnički gradski zapisnici, *Podravski zbornik*, Koprivnica, 1988., str. 144; Ivan Rukel bio je varaždinski sudac 1598. – 1600., 1602. – 1603., 1613. – 1614. Mihael Rukel spominje se kao sudac u Varaždinu 1665. – 1667. K. Filić, Varaždinski gradski suci (načelnici), *Spomenica varaždinskog muzeja* 1925-1935., Varaždin, 1936., str. 15-18.

Tablica 1. Broj vojnika u Križevačkoj natkapetaniji 1630. – 1678. godine

Postrojba	Haramije	Njemački vojnici	Husari
Križevci	(67)	76	100
Križevci 1. vojvodstvo	33	-	-
Križevci 2. vojvodstvo	34	-	-
Topolovec	24	-	-
Rovišće 1	25	-	-
Rovišće 2	24	-	-
Bjelovar 1	29	-	-
Bjelovar 2	25	-	-
Bjelovar 3	24	-	-
Svibovec	30	-	-
Sv. Ivan	23	-	-
Cirkvena	25	-	-
Čazma 1. vojv.	23	-	-
Čazma 2. vojv.	24	-	-
Čazma 3. vojv.	23	-	-
Čazma – njem.	-	14	-
Gradec	9	-	-
Toplice	19	-	-
Ukupno	394	90	100

Izvor: StLA, Militaria, Sch. 162, 175, 191, 211, 254.

Tablica 2. Troškovi vojske u Križevačkoj natkapetaniji 1630. – 1678.
 (u rajnskim forintama)

Postrojba	Mjesečni	Godišnji
Kapetan	137	1.644
Njemački vojnici – Križevci i Čazma	721 (od 1.644 – 722)	8.652 (od 1.644 – 8.664)
Križevci 1 – haramije	112 r + 30 k	1.350
Križevci 2 – haramije	115 r + 30 k	1.386
Topolovec – haramije	85	1.020
Rovišće 1 – haramije	88	1.056
Rovišće 2 – haramije	85	1.020
Bjelovar 1 – haramije	100	1.200
Bjelovar 2 – haramije	88	1.056
Bjelovar 3 – haramije	85	1.020
Svibovec – haramije	103	1.236
Sv. Ivan – haramije	82	984

Postrojba	Mjesečni	Godišnji
Cirkvena – haramije	88	1.056
Čazma 1 – haramije	82	984
Čazma 2 – haramije	85	1.020
Čazma 3 – haramije	82	984
Gradec – haramije	27 r + 30 k	330
Toplice – haramije	59 r + 30 k	714
Husari	466	5.592
Ukupno – njemački vojnici	721	8.652
Ukupno – haramije	1.368	16.416
Ukupno – husari	466	5.592
Sveukupno	2.555 (od 1.644 – 2.556)	30.660 (od 1.644 – 30.672)

Izvor: StLA, Militaria, Sch. 162, 175, 191, 211, 254.

Tablica 3. Učestalost osobnih imena u Bjelovaru 1630. – 1678. godine

Broj spominjanja	Osobno ime
21	Juraj (Jurač)
20	Jovan
15	Prodan
13	Petar
11	Mikula
10	Ivan, Ilija
9	Vukosav, Radaš(in)
8	Nikola
7	Ostoja
6	Mihael, Radan, Vujin, Vukovoj(e), Vučić
5	Novak, Radovan, Milovan, Vujić
4	Mirko, Dimitar, Jurko, Miroslav, Radojica, Vujica
3	Gvozdan, Dragola, Dragoslav, Klisura, Mitar, Živko, Häränitsch, Smolan, Stephan, Stojan
2	Dobrovoj, Domian, Ibanko, Jurašin, Lazo, Lazar, Marko, Mate, Miho, Milen, Milivoj, Milotin, Ognjan, Radul, Ratomir, Savo, Tomica, Vuk, Vučeta, Prerad, Milić
1	Andraš, Božo, Colun, Comblen, Dolor, Franes, Friedrich, Gregor, Gruin, Gruica, Hrela, Jantol, Laloš, Marijan, Majin, Milak, Miloš, Milosav, Mirga, Mirgča, Mišlin, Negovan, Obrad, Ogman, Paul, Plovak, Radivoj, Radman, Radmil, Radota, Radoje, Šiško, Seinan, Sekula, Stanimir, Stanko, Stojić, Strahinja, Velenen, Vukman, Vukota, Vukoje

Tablica 4. Učestalost prezimena u Bjelovaru 1630. – 1678. godine

Broj spominjanja	Prezime
11	Vučković
9	Radojević
7	Ivanović, Radovanović, Tokić, Vukosavić
6	Dobrovojević, Kuštrić, Piašinović, Sekulić
5	Malošević
4	Franešević, Gvozdanović, Kovačević, Lisčić, Marković, Nikolić, Popović, Vulić
3	Damjanović, Domianović, Margetić, Nipić, Obradović, Ostojić, Radičević, Radmilović, Radosinović, Žifković, Serajč, Sergolan, Srelić, Černić, Vukošinović, Vinković, Vukobratović
2	Belovirić, Harambaša, Janičarović, Jelić, Krelić, Lipšić, Mijakić, Milošević, Mrzičić, Nofković, Novaković, Pavlečić, Preradović, Radalović, Radotić, Šešić, Sečić, Skolić, Stanković, Stepić, Stokravić, Vagojević, Vačović, Vlagoić, Voganović, Vugičević, Vugčić
1	Komblanović, Debić, Deloški, Dergačić, Dinkolić, Dobranović, Dokšić, Dorić, Došić, Dočić, Dragašović, Dragičović, Dragosavičević, Frigan, Frneč, Galović, Glavčić, Gorozopović, Graganer, Gravalić, Grundić, Gruštarić, Gugolović, Gugojunić, Gurović, Habojević, Hergović, Hercogović, Hergolan, Hermac, Ilončić, Ivačić, Jamedović, Jovanović, Ivagović, Ivanović, Kerlić, Kovanić, Krilović, Kukulović, Kurčević, Kuštrić, Lilanić, Lisić, Ludrešanić, Lukinović, Lukić, Lotanović, Lišić, Malović, Mihalović, Mičić, Milašević, Mosić, Murković, Nisić, Obradačević, od Save, Ognjanović, Pavlović, Petković, Petrović, Piesović, Plavičić, Pokreač, Preković, Prodanović, Rebić, Radianić, Radolić, Radolović, Radosavić, Radušinović, Rajolić, Ratotić, Ravilović, Rajaković, Raić, Roić, Rukall, Schagougra, Sefić, Sever, Shait, Šaudarić, Sladoić, Sladojević, Smolanović, Soraić, Stojanović, Stričević, Striz, Tolnić, Toskić, Turčić, Vaganović, Vlagović, Uskok, Vukičević, Vaničić, Vajčetić, Vučković, Vogojnović, Volujić, Vojević, Vojčetić, Vrmačić, Vujanović, Vuić, Vujičić, Vujičković, Vukotić, Vukoslalović, Vukošilović, Vukosinović, Vuković, Vučić, Vučićević, Vučkošinović, Vujuć, Vujnović

Tablica 5. Poimenični popisi vojnika u utvrdi Bjelovar 1630., 1644., 1651., 1660. i 1678. godine koji se čuvaju u Zemaljskom arhivu u Grazu

Go- dina	Naziv utvrde	Ime	Prezime	Rod	Čin	Plaća/ mjesečna	Bilješka
1630.	Belouar	Jurätsch	Dobrouoyeuitsch	Haramije	Woyuoda	13 R	
1630.	Belouar			Haramije		6 R	2 Plätze
1630.	Belouar	Wukhouoye	Khouatscheuitsch	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	
1630.	Belouar			Haramije		3 R	1 Platz
1630.	Belouar	Rädän	Radouanouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1630.	Belouar	Obradt	Michalouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Schisskho	Gurouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Prodänn	Seculitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Stohoyä	Jouanouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Frannes	Pauletschitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Mirkho	Radoyauitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Jouann	Sheschitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Velennen	Pokhreätsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1630.	Belouar	Wuin	Listschitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Khliisura	Khussritsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Ogmann	Osstoytsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Millen	Stokhrauitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Illia	Listschitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Stephann	Wutschkhouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Osstoya	Striz	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Rädmän	Scollitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1630.	Belouar	Wukhosau	Tschernitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Radossin	Rädoyäuitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Wuiza	Hremaz	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Strahina	Rayakouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Jureckh	Dobrouoyeuitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Rädän	Radolouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Wukhosau	Radoyauitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Radmül	Nouakhouitsch	Haramije	Woyuoda	13 R	
1630.	Belouar			Haramije		9 R	3 Plätze
1630.	Belouar	Smolan	Wuitsch	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	

Go- dina	Naziv utvrde	Ime	Prezime	Rod	Čin	Plaća/ mjesečna	Bilješka
1630.	Belouar	Mathe	Nicolitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1630.	Belouar	Radotta	Rädosauitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Mirkho	Pedtkhouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Häränitsch	Vlagouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Radouoye	Smolanouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Radul	Radottitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1630.	Belouar	Juro	Luottanouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Juray	Marcouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Wukhouoy	Obradouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Jännthol	Frigän	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Peter	Scollitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Wutschitsch	Khusstritsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Osstoya	Steppitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Jouann	Rädoyeuitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Dräcula	Khrülouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1630.	Belouar	Radossin	Domianouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Jouann	Stoyanouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Wuin	Petrouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Stoytsch	Stritscheouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Osstoya	Wutschkhouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Guoßdann	Vßgockh	Haramije	Woyuoda	13 R	
1630.	Belouar			Haramije		9 R	3 Plätze
1630.	Belouar	Wuin	Raditscheuitsch	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	
1630.	Belouar	Ognian	Harambascha	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1630.	Belouar	Comblen	Tokhitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Wuschitsch	Wukhasinouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Jouann	Wukhosauitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Rädolän	Milloscheuitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Wukhoue	Hörgolän	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Wukh	Tockhitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1630.	Belouar	Friedrich	Seuer	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Wukhosau	Wutschkhouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Mikho	Präkhouitsch	Haramije		3 R	

Go- dina	Naziv utvrde	Ime	Prezime	Rod	Čin	Plaća/ mjesečna	Bilješka
1630.	Belouar	Wutschitsch	Khouatscheuitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Juriza	od Saue	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Wuiza	Poppouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Mirosaw	Miakhitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1630.	Belouar	Schiffkho	Radouänouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Peter	Wukhosauitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Domian	Wutschkhouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Marco	Poppouitsch	Haramije		3 R	
1630.	Belouar	Illia	Weitchetitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Jurätsch	Dobrouoyeuitsch	Haramije	Woyuoda	13 R	
1644.	Belouar			Haramije		6 R	2 Plätze
1644.	Belouar	Wukhouoy	Sergolan	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	
1644.	Belouar			Haramije		3 R	1 Platz
1644.	Belouar	Radossin	Radianitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1644.	Belouar	Prodan	Rukall	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Iban	Srelitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Prodan	Sakhulitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Iban	Wagoyeuitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Laszr	Pauletschitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Blauscha	Radoyäuitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Nouakh	Sephitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Pether	Bellouirouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1644.	Belouar	Wuin	Listschitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Khlossura	Khussritsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Ognan	Osstoytsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Millen	Stokhrauitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Rathomier	Damianouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Wuitsch	Lipschitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Illia	Radolitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Milliuoy	Schiffkouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1644.	Belouar	Wukhosau	Tschernitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Prodän	Radmilouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Prodän	Mälloscheuitsch	Haramije		3 R	

Go- dina	Naziv utvrde	Ime	Prezime	Rod	Čin	Plaća/ mjesečna	Bilješka
1644.	Belouar	Millouan	Raiolitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Mikula	Radouanouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Negouan	Margetisch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Mikhola	Radoyäuitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Bläsch	Piaschinowitsch	Haramije	Woyuoda	13 R	
1644.	Belouar			Haramije		9 R	3 Plätze
1644.	Belouar	Radan	Ibanouitsch	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	
1644.	Belouar	Matthe	Nicolitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1644.	Belouar	Pether	Wulitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Millowan	Wukhobra- touitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Häränitsch	Wlagouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Dragossau	Preradouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Radul	Rattottitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1644.	Belouar	Radoua	Poppouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Juray	Markhouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Wukhouoy	Obradouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Stankho	Kurcsheitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Peter	Skholitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Illia	Khusstritsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Ostoya	Steppitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Jouan	Radoyeuitiesch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Ilia	Ibanouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1644.	Belouar	Radossin	Domianouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Gruiza	Wukhosauitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Michael	Winkhouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Iban	Milossouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Osstoya	Wutschkhouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Dimitter	Guoszdanouitsch	Haramije	Woyuoda	13 R	
1644.	Belouar			Haramije		9 R	3 Plätze
1644.	Belouar	Wuin	Raditscheuitsch	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	
1644.	Belouar	Pether	Wukhosauitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1644.	Belouar	Mikhola	Tokhitsch	Haramije		3 R	

Go- dina	Naziv utvrde	Ime	Prezime	Rod	Čin	Plaća/ mjesečna	Bilješka
1644.	Belouar	Jouan	Wukhosauitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Mikho	Radosinouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Smolan	Wutschkhouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Mikhula	Janitchärouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Wukh	Tokhitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1644.	Belouar	Paull	Wrmatschitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Myrkho	Nipitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Ibankho	Wutschitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Wutschitsch	Kouatscheuitsh	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Wukhotta	Fränescheuitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Wuicza	Nipitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Iban	Comblanouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1644.	Belouar	Schiffkho	Radouanouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Iuan	Tolnitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Laszr	Radosinouitsch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Stoyan	Mirssitschitch	Haramije		3 R	
1644.	Belouar	Radouan	Jelitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Juratsch	Dobrouoyeuitsch	Haramije	Woyuoda	13 R	
1651.	Belouar			Haramije		6 R	2 Plätze
1651.	Belouar	Wukouoy	Sergolan	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	
1651.	Belouar			Haramije		3 R	1 Plätz
1651.	Belouar	Mikula	Radouanouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1651.	Belouar	Mirgtscha	Wuitschkouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Prodan	Krelitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Prodan	Srelitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Mikula	Guoßdanouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Juratsch	Fränescheuitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Marian	Plauischitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Nouakh	Setschitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Peter	Bellouirouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1651.	Belouar	Gruin	Lipschitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Khlossura	Khustritsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Jouan	Wukhouitsch	Haramije		3 R	

Go- dina	Naziv utvrde	Ime	Prezime	Rod	Čin	Plaća/ mjesečna	Bilješka
1651.	Belouar	Prerad	Roytsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Rathomier	Damianouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Radosin	Listschitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Radouan	Srelitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Milliuoy	Schiffkouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1651.	Belouar	Wukosau	Tschernitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Prodan	Rauiloutsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Prodan	Radmilouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Prodan	Malloscheuitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Ilia	Nicolitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Stephann	Radoyeuitesch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Jouan	Margetisch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Nikola	Radoyauitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Bläsch	Piaschinouitsch	Haramije	Woyuoda	13 R	
1651.	Belouar			Haramije		9 R	3 Plätze
1651.	Belouar	Radan	Ibanouitsch	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	
1651.	Belouar	Jouan	Milascheuitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1651.	Belouar	Petter	Krelitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Milowan	Wukhobra- touitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Häränitsch	Wlagoitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Dragosau	Preradouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Wugman	Wugschitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1651.	Belouar	Wugman	Seratsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Mikula	Seraytsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Wukhowoy	Obradouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Jurko	Deloschky	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Jouan	Piaschinoutisch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Illia	Khustritsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Millouan	Stankouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Mikula	Radotitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Jurey	Markouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1651.	Belouar	Radossin	Damianouitsch	Haramije		3 R	

Go- dina	Naziv utvrde	Ime	Prezime	Rod	Čin	Plaća/ mjesečna	Bilješka
1651.	Belouar	Szwuicza	Wukhosauitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Mihel	Winkhouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Joban	Dergatschitsh	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Osttoya	Wutschkhouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Dimiter	Guoßdanouitsch	Haramije	Woyuoda	13 R	
1651.	Belouar			Haramije		9 R	3 Plätze
1651.	Belouar	Wuin	Raditscheuitsch	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	
1651.	Belouar	Milosch	Petrouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1651.	Belouar	Mikula	Tokitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Jouan	Wukhasinouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Iban	Wutschkoschi- nouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Smolan	Wutschkouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Mikula	Janitcharouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Wuitsch	Tokhitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1651.	Belouar	Prodan	Wuyuitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Mirko	Nisitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Ibanko	Wuitschitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Wutschitsch	Kouatscheuitchsh	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Wutschetta	Franscheuitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Thomiza	Nipitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Mirosau	Miakhitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1651.	Belouar	Schiffkh	Radouanouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Iban	Woluitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Laso	Radosinouitsch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Stoyan	Mirssitschitch	Haramije		3 R	
1651.	Belouar	Radouan	Jelitsch	Haramije		3 R	
1660.	Belouar	Radan	Ibanouitsch	Haramije	Woyuoda	13 R	
1660.	Wellouar			Haramije		6 R	2 Plätze
1660.	Wellouar	Wukhouoy	Sergullann	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	
1660.	Wellouar			Haramije		3 R	1 Platz
1660.	Wellouar	Thomasch	Lukhitch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1660.	Wellouar	Mirga	Wiutschkhouitsch	Haramije		3 R	

Go- dina	Naziv utvrde	Ime	Prezime	Rod	Čin	Plaća/ mjesečna	Bilješka
1660.	Wellouar	Prodan	Kerlitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Prodan	Sekhulitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Sekhula	Paulouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Illia	Soritsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Jouan	Graualitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Miläikh	Sessitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Radouan	Wukhosilouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1660.	Wellouar	Wuikhossau	Gorzopouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Dragulla	Popouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Jouan	Murkhouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Seinan	Schagougra	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Guoßdan	Wuianouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Radasin	Lüschitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Ostoya	Wutschkhouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Petar	Ognanouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1660.	Wellouar	Colun	Schiffkouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Prodan	Radmillouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Juratsch	Mallossouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Illia	Nikholitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Radasin	Wullitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Plouackh	Wukhoßinouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Prodan	Wuynouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Bläsch	Piaschinouitsch	Haramije	Woyuoda	13 R	
1660.	Wellouar			Haramije		9 R	3 Plätze
1660.	Wellouar	Mihael	Dobranoitsch	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	
1660.	Wellouar	Wukhoss	Mallouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1660.	Wellouar	Dobrouoy	Wugitscheuitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Miloßau	Bukhobratouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Thomasch	Prodanouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Wugman	Wugsitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1660.	Wellouar	Juratsch	Skhollitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Mikhulla	Seraytsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Wuitsch	Woganouitsch	Haramije		3 R	

Go- dina	Naziv utvrde	Ime	Prezime	Rod	Čin	Plaća/ mjesečna	Bilješka
1660.	Wellouar	Iban	Turtschitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Mitter	Piassinouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Juratsch	Kustritsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Millouan	Stankhouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Jouan	Sladoitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Jurey	Markhouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1660.	Wellouar	Juriza	Ilontschitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Mihael	Lukhinouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Mihall	Winkhouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Juray	Nofkhouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Wuitsch	Ostoyitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Dimiter	Guoßdanouitsch	Haramije	Woyuoda	13 R	
1660.	Wellouar			Haramije		9 R	
1660.	Wellouar	Radoyza	Wutschkhouitsch	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	
1660.	Wellouar	Proradt	Raytsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1660.	Wellouar	Michkulla	Tokhitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Millothin	Ybanouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Iuan	Wutschkhouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Domian	Wukhosauitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Wuitsch	Wukhossauitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Iban	Toskhitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1660.	Wellouar	Andrásch	Frnetsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Radaiza	Jamedouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Jouan	Wogoinouitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Wukhossau	Mositsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Wutscheta	Franscheuitsch	Haramije		3 R	
1660.	Wellouar	Thomiza	Mietschitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Juratsch	Hergouitsch	Haramije	Woyuoda	13 R	
1678.	Wellouar			Haramije		6 R	2 Plätz
1678.	Wellouar	Mischlin	Obrädäts- cheuitsch	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	
1678.	Wellouar			Haramije		3 R	1 Plätz
1678.	Wellouar	Dragosau	Watshouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	

Go- dina	Naziv utvrde	Ime	Prezime	Rod	Čin	Plaća/ mjesečna	Bilješka
1678.	Wellouar	Petar	Wutschits- cheuitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Ninkho	Wukhosallouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Millitsch	Nouäckhouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Jouan	Lillanitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Wukhosau	Doritsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Vuckhman	Juanouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Radan	Sessitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Nicola	Dobrouoyeuitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1678.	Wellouar	Jouan	Herzogouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Nikhola	Debitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Juratsch	Watshouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Peter	Graganger	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Guoßdan	Domianouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Marco	Vuillitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Dolor	Doschitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Nicola	Piesouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1678.	Wellouar	Dobrouoy	Radouanouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Boso	Dragosauts- cheuitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Juratsch	Mallosouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Juraschin	Margotitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Wuckh	Vuillitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Nouakh	Vukhosinouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Laso	Lisitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Gregor	Shait	Haramije	Woyuoda	13 R	
1678.	Wellouar			Haramije		9 R	3 Plätze
1678.	Wellouar	Mihal	Dobrouoyeuitsch	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	
1678.	Wellouar			Haramije		3 R	1 Platz
1678.	Wellouar	Vukhosau	Mallosouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1678.	Wellouar	Saba	Wugitscheuitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Pettera	Iuanouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Mirosau	Harambascha	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Lallosch	Ybaitschitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	

Go- dina	Naziv utvrde	Ime	Prezime	Rod	Čin	Plaća/ mjesečna	Bilješka
1678.	Wellouar	Nicola	Sekholitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Nicola	Soraytsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Jouan	Vaganouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Jurkho	Grunditsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Radoiza	Piaschinouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Mitar	Grustariz	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Peter	Sladoyeuitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Blasch	Gallouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Juraschin	Drägäschouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1678.	Wellouar	Juriza	Glautschitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Radiuoy	Khouanitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Vukhosau	Vukhitscheuitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Miter	Nofkhouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Illia	Dragitschouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Nouakh	Iuanouitsch	Haramije	Woyuoda	13 R	
1678.	Wellouar			Haramije		9 R	3 Plätze
1678.	Wellouar	Sauo	Dinkholitsch	Haramije	Fendrich	4 R 30 k	
1678.	Wellouar			Haramije		3 R	1 Platz
1678.	Wellouar	Diniter	Khukhulouitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1678.	Wellouar	Michel	Doksitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Juratsch	Wukhoditsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Stephan	Woyeuitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Nicola	Gugolouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Juratsch	Dotschitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1678.	Wellouar	Jurckho	Shaudaritsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Radoyza	Gugoyunitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Jouan	Wagoyouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Mayin	Woytschetitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Mirosau	Radallouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Stanimir	Ludräschanitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Hrela	Wanitschitsch	Haramije	Rottmaister	3 R 30 k	
1678.	Wellouar	Dragola	Juagouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Nouakh	Haboyeuitsch	Haramije		3 R	

Go- dina	Naziv utvrde	Ime	Prezime	Rod	Čin	Plaća/ mjesečna	Bilješka
1678.	Wellouar	Radosch	Raduschinouitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Millota	Räbitsch	Haramije		3 R	
1678.	Wellouar	Juratsch	Radallouitsch	Haramije		3 R	

Izvor: Steiermärkisches Landesarchiv, Graz, Laa. A. Antiquum XIV. – Militaria, Sch. 161, 162, 175, 191, 211, 246, 254)

Soldier List in Bjelovar (1630–1678)

Summary

The author presents and partly analyses individual lists of soldiers having fought at the Bjelovar fort in 1630, 1644, 1651, 1660 and 1678, which lists he had discovered at the Styria State Archives in Graz, Austria. In them, Bjelovar was mentioned from 1630, as one of the forts in the Varaždin Military Frontier (the Slavonia Border), or as a part of the Križevci Military District.

Keywords: Bjelovar; the 17th century; the Military Border; the Varaždin Military Frontier.

Doc. dr. sc. Hrvoje Petrić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb
h.petric@inet.hr

Željko Holjevac

UDK 338(064)(497.5Bjelovar)"1862"
Pregledni članak
Rukopis prihvaćen za tisak: 15. 2. 2012.

SAJAMSKI RED ZA BJELOVAR IZ 1862. GODINE

Sažetak

Bjelovar je 1862. dobio novi sajamski red. U to vrijeme Bjelovar je bio vojni komunitet (vojna općina) u Varaždinskome generalatu Hrvatsko-slavonske vojne krajine, odnosno vojni grad kojem je još Marija Terezija 1772. podijelila pravo održavanja sajмова. Novi sajamski red potpisao je 7. lipnja 1862. potpukovnik Joseph Halla, tadašnji bjelovarski gradonačelnik. Njime je bilo određeno da se u gradu održavaju tjedni sajmovi svake nedjelje, mjesečni sajmovi prvog ponedjeljka u svakom mjesecu i godišnji sajmovi 19. svibnja i 20. listopada svake godine. Sajamski red iz 1862. na njemačkom jeziku i gotičkom pismu, pohranjen kao rukopis u Državnom arhivu u Bjelovaru, nije nepoznat u literaturi o povijesti Bjelovara, ali dosad nije bio posebno obrađen. Ovdje je u cijelosti objavljen u njemačkom izvorniku, transliteriranom iz gotice u latinicu, a također i u autorovu prijevodu na suvremeni hrvatski književni jezik.

Ključne riječi: Bjelovar; sajam; red; 1862.

Uvodne napomene

U drugoj polovici 18. i prvoj polovici 19. stoljeća Bjelovar se razvijao kao vojni grad, planski podignut 1756. prema pravokutnom urbanističkom konceptu s kvadratnim blokovima kuća i središnjim trgom, koji je prilikom vojno-krajiške reorganizacije 1787. potvrđen kao slobodni vojni komunitet (vojna općina). Tada je „povlašteno građanstvo u Bjelovaru“ živjelo u uređenom „komunitetu s magistratom“, kako se može pročitati u spisima iz toga vremena, a grad je primjerice 1802. imao 804 stanovnika, od čega 322 muškarca i 482 žene.¹ Iako su se u Bjelovaru nalazili zapovjedni stožeri Križevačke i Đurđevačke pukovnije u sastavu Varaždinskoga generalata Hrvatsko-slavonske vojne krajine, njegovi su stanovnici do osnutka Bjelovarske županije 1871. smatrani vojnim građanima (*Militär-Bürger*), koji su se pretežno bavili obrtom i trgovinom. Od ostalih krajišnika razlikovali su se time što su bili oslobođeni vojne službe i tlake ili rabote, a kasnije i obveze življenja u kućnim zadrugama. Red i mir u gradu održavala je policijska služba, a komunitetom je

¹ Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Wien, HKR SR Militärgrenze, Bücher 22: Verzeichnis sämtlicher Regimenter und Bataillons sowie Komunitäten mit Seelenstand (1802.).

upravljao gradski magistrat s gradonačelnikom koji je djelovao pod nadzorom vojne vlasti.² Bjelovarski magistrat 1861./62. činilo je deset osoba: gradonačelnik, pravni izvjestitelj, komunitetski upravitelj (ujedno magistratski vijećnik i političko-gospodarski izvjestitelj), dva vijećnika, policijski povjerenik, dva pisara i komunitetski fizik (gradski liječnik), a također i liječnik u kontumacu ili lazaretu (karanteni), koji je bio pridodan magistratu.³

Marija Terezija, prva i jedina žena na habsburškom prijestolju, podijelila je Bjelovaru 26. veljače 1772. sajamske povlastice. Devet desetljeća kasnije Bjelovar je dobio novi sajamski red. Njemu je prethodio habsburški Obrtni red od 20. prosinca 1859., koji je člankom 70. predviđao donošenje sajamskoga reda: „Unutar gornjih odredaba utvrđuje svaka općina, u kojoj se održavaju sajmovi, prema mjesnim potrebama i s odobrenjem zemaljskoga političkog nadležstva sajamski red, koji sadržava tarifu sajamskih pristojbi i kojim se također propisuje dopušta li se točenje pića i ponuda hrane na sajmištima.“⁴ Sajamski red za Bjelovar potpisao je 7. lipnja 1862. umirovljeni potpukovnik Joseph Halla, tadašnji bjelovarski gradonačelnik. Stupio je na snagu nakon što je šest dana kasnije odobren pozitivnim rješenjem zemaljskoga Glavnog zapovjedništva za Hrvatsku i Slavoniju u Zagrebu. Njime je bilo određeno da se u Bjelovaru održavaju tjedni sajmovi svake nedjelje, mjesečni sajmovi prvog ponedjeljka u svakom mjesecu i godišnji sajmovi 19. svibnja i 20. listopada svake godine.

O povijesti sajмова i izložbama stoke u Bjelovaru i okolici dosad je naj iscrpnije pisao povjesničar umjetnosti Mladen Medar. Iznijevši u posebnoj knjizi presjek kroz sedam stoljeća sajmovanja na području Bjelovarsko-bilogorske županije, Medar je spomenuo sajamski red iz 1862., ali mu nije posvetio veću pozornost.⁵ Na sličan način postupili su i mnogi drugi autori koji su dosad pisali o povijesti Bjelovara, pri čemu neki nisu ni spomenuli činjenicu da je Bjelovar 1862. dobio novi sajamski red. Neobjavljen primjerak sajamskoga reda, pisanog rukom na njemačkome jeziku gotičkim pismom, čuva se danas u Državnom arhivu u Bjelovaru, u uvezanoj knjizi u fondu „Vojni komunitet Bjelovar“.⁶ U privitku sajamskoga reda, koji ima 30 članaka, nalazi se tarifa sajamskih pristojbi, službeno ustanovljen popis plaćanja na sajmovima u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini. Za Bjelovar je ona iznosila 15 – 35 krajcara za sajamske standove, 7 – 10 krajcara za kola i vozila, 3 – 21 krajcar za životinje, 3 – 52 krajcara za živežne namirnice, piće i ostalo, ne računajući 1 – 4 krajcara za mjere i utege. U nastavku donosimo izvorni njemački tekst sajamskoga reda, transliteriran iz gotice u latinicu, a zatim i naš autorski prijevod toga teksta na suvremeni hrvatski književni jezik:

² BUCZYNSKI, Aleksander, *Gradovi Vojne krajine*, I, Zagreb, 1997., 144-160.

³ *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes für 1861-1862*, Wien, 1862., 694.

⁴ *Gesetze und Vorschriften für Gewerbe-, Fabrik- und Handels-Unternehmungen*, Wien, 1866., 22.

⁵ MEDAR, Mladen, *Sedam stoljeća sajmovanja na području Bjelovarsko-bilogorske županije. Presjek kroz povijest sajмова i izložbe stoke*, Bjelovar, 1999., 25.

⁶ Državni arhiv, Bjelovar, Vojni komunitet Bjelovar, knj. 19 („Trgovački red“).

Markt-Ordnung ili Sajamski red iz 1862. godine

MARKT-ORDNUNG

Für die Marktberechtigte Stadt-Gemeinde Belovar im Bezirke der gleichnamigen k. k. Militär-Grenz Communität, welche im Sinne des § 70 der für die k. k. Militär-Grenze erflossener Gewerbe-Ordnung festgesetzt worden ist.

§. 1

In der obgenannten Militär-Communität werden Wochen, Monat und Jahrmärkte an folgenden Tagen abgehalten und zwar:

- a) die Wochenmärkte werden jeden Sonntag abgehalten.
- b) die Monatmärkte werden den ersten Montag in jedem Monate abgehalten.
- c) Jahrmärkte werden am 19. Mai und 20. October abgehalten.

Fällt zur Abhaltung des Monat- oder Jahrmarktes bestimmter Tag auf einen gebotenen Feiertag, so wird der Monat- oder Jahrmarkt nach dem Datum des betreffenden Markttages abgehalten.

§. 2

Die Wochenmärkte werden auf dem Paradeplatze vor der katholischen Staats-Pfarrkirche abgehalten, woselbst die Feilbietung aller zum Verkehre auf den Wochenmärkten zugelassenen Waaren statt zu finden hat.

Die Verkäufer der Viktualien haben ihren Standort am Paradeplatze, jene der zu Wagen anlangenden gemeinen täglichen Verbrauch-Artikel dagegen am Marktplatze stand zu nehmen.

§. 3

Die Monat- und Jahrmärkte werden auf den Marktplatze abgehalten, von welchen dieser sogenannte Markt zum Verkehr mit den Vieh- und Rohprodukten für die Aufstellung der Hütten, für die mit Industrien- und Gewerbsprodukten erscheinenden Markt besuchen bestimmt ist.

§. 4

Der Verkehr auf den Wochen- und Monat- und Jahrmärkten beginnt im Sommer mit der 4. im Winter mit der 6. Morgenstunde, und ist der Handel auf den Wochenmärkten um 12 Uhr Mittags zu schließen.

Bei den Monat- und Jahrmärkten hat der Schluß des Handels Abend im Winter 6 Uhr, im Sommer 9 Uhr zu erfolgen. Außerdem hat auf den Wochenmärkten an Sonn- und Feiertagen während der Dauer des Hochamtes jeder Handel zu unterbleiben.

§. 5

Nachdem die Wochenmärkte zunächst für den täglichen Bedarf der einzelnen Consumenten berechnet sind, so bleibt der Ankauf im Großen durch Spekulanten

eben so jeder Verkauf der Victualien und der zum täglichen Verbrauch gehörigen gemeinen Artikel und zwar der ersten vor der 10. Morgenstunde, letzterer aber unbedingt verboten.

§. 6

Die Übertretung des Verbots zum Ankaufe im Großen vor der hiefür nach § 5 bestimmten Stunde, eben so jeder Verkauf wird mit der Confiscation der Waaren, und nebstbei mit jenem Geldwerte bestraft, welcher für die unbefugter Weise an sich gebrachten Sachen bezahlt worden ist. Von den hiernach eingehenden Geldbeträgen wird 1/3 dem Ergreifer, der Rest mit den abgenommenen Sachen dem Spitals- oder Gemeindefonde zuzufallen haben.

§. 7

Gegenstände des Wochenmarkt-Verkaufes sind Lebensmittel aller Art rohe Naturprodukten, Ackergeräthe Erzeugnisse welche zur landwirtschaftlichen Nebenbeschäftigung der Landsleute von der Umgegend gehören, und gemeine Artikel des täglichen Verbrauches. Außerdem können Lämmer, Kälber, Spanferkel, Federvieh jeder Gattung und gemästete Schweine, dann Früchte aller Art zugeführt werden.

§. 8.

Vom Verkehr auf den Jahrmärkten bleiben nur diejenigen Waaren ausgeschlossen, welche durch die bestehenden speziellen Vorschriften überhaupt im allgemeinen Verkehr verboten sind.

Das Salz darf zwar von Jedermann frei auf den Wochen- Monat- und Jahrmärkten zum Verkaufe gebracht werden, doch muß sich der Verkäufer über den rechtmäßigen Bezug desselben ausweisen. Widrigens derselbe als Schwärzer angesehen und behandelt werden mußte.

Eben so hat Jedermann, der ein Vieh zum Verkaufe bringt, sich mit einer behörlichen Bestätigung über den rechtmäßigen Besitz desselben auszuweisen, die erstere Bestimmung ist zum Schutze des Salz-Monopols, die letztere aber zur Verhinderung der Diebstäle unumgänglich notwendig.

§. 9

Rücksichtlich des Rechtes zum Besuche der Monat- und Jahrmärkte begründet die Religionsverschiedenheit der Verkäufer und Käufer keinen Unterschied, und es bleiben bloß die Verschleißer der Erzeugnisse von konzessionirten Gewerben gehalten, sich über der Besitz der Concession zum selbstständigen Betriebe des betreffenden konzessionirten Gewerbes auszuweisen.

§. 10

Firante Marktfahrer, welche aus dem Beziehen der Märkte ein selbständiges Gewerbe machen, haben die Ausübung dessen bei der Localbehörde nach Vorschrift des § 13 der Gewerbeordnung gehörig anzumelden.

§. 11

In Ansehung des Rechtes der Ausländer zum Besuche der Jahrmärkte, wird der Grundsatz der vollen Reziprozität aufrecht erhalten.

§. 12

Jede Übertretung der Marktordnung unterliegt, wenn sonst keine Strafe speziell vorgeschrieben ist, einer Ordnungsstrafe im Betrag von 2 fl. bis 5 fl.

§. 13

In Absicht der Erhaltung der Ordnung auf dem Marktplatze selbst werden durch die Localbehörden die Stellen für die Einzelnen Gattungen der Waaren-Produkte, für die Wagen und das eingebrachte Vieh, in der bisherigen Weise ausgeschieden und bestimmt werden.

§. 14

Eben so hat die Lokalbehörde die Anweisung der Plätze für die auf den betreffenden Marktplatz-Abtheilungen aufzustellenden Markthütten, Buden, offenen und überdeckten Stande etc. zu besorgen, und ist sich hierbei lediglich an die Reihenfolge, in welcher die Marktbesucher erscheinen, zu halten, so wie darauf zu sehen, dass durch die Platzierung der Verkaufshütten, Stände etc. die Durchfahrt oder Passage für Wagen und Thiere nicht minder die Verbindung zwischen den einzelnen Abtheilungen des Marktplatzes nicht gesperrt werde.

§. 15

So wie die Aufstellung auf einem hiefür nicht bestimmten Theile des Marktplatzes und die Errichtung einer Markthütte, Bude, Koch- oder Bratenfeuer etc. auf dazu nicht gehörigen und angewiesenen Stellen verboten bleibt, eben so wird jeder Verkehr außerhalb des Marktplatzes, namentlich jener im Hofstellen, endlich der Handel vor Eintritt, oder nach Aufhören der gesetzlichen Marktzeit strenge untersagt.

Die da wider handelnden unterliegen einer Strafe von 2 fl. bis 5 fl. und bleiben über dieß gehalten auf die für sie und beziehungsweise der zu Markt gebrachten Sachen bestimmten eigenen Plätze zu übergehen, und im Falle sich der Verkehr außerhalb des Marktplatzes erlaubt werde, die auf den Verkehrsgegenstand entfallende Markttaxe im vierfachen Betrage zu zahlen.

Von der hiernach eingehenden vierfachen Markttaxe erhält der Ergreifen 1/3, den Rest aber der Proventenfond, beziehungsweise der Pächter des Marktgefälls.

Sämtliche übrigen in Folge der Übertretung dieser Marktordnung eingehenden Strafbeträge haben über Abschlag des dem Anzeiger als Belohnung zu erfolgenden Drittels zur Spitalskasse einzufließen.

§. 16

Zur Überwachung der Ordnung und Sicherheit auf dem Markte, wird eine eigene Commission, die aus dem Communitäts-Verwalter, zweier Magistratsräthe und dem Polizei-Commissär besteht, und mit dem erforderlichen Aufsichts- und Wachpersonale versehen, welche an einer wo möglich in der Mitte des Marktplatzes situirten Stelle durch Aufhießen der Marktfahne Stand nimmt.

Diese Markt-Commission wird nicht nur durch Aussendung der beihabenden Wacht- und Assistanz-Mannschaft den Marktplatz inspizieren, sondern sie ist zunächst berufen, die angemeldeten Klagen und Beschwerden aufzunehmen, in geringfügigeren Angelegenheiten selbst zu entscheiden, die wichtigen Streitsachen, so wie entdeckte Betrugsfälle der competenten Localbehörde zur weitere gesetzmässigen Behandlung zu überliefern. Der Commission hat wenigstens ein Gemeinde-Vertreter als Mitglied zu interveniren.

§. 17

Zu den Obliegenheiten der Markt-Commission gehöre auch die Führung des Vieh Kaufs-, Verkaufs- Tauschprotokolls, worin die am Markte geschlossenen Geschäfte eingetragen, und auf Grund dessen die Parteien zu ihrer Sicherheit Legitimation mit Marktzettel-Zertifikaten versehen werden.

Das bezügliche Protokoll hat den Namen, Wohnort des Käufers und Verkäufers oder beider Tauschparteien, ferner die Gattung des Geschäftes, den Gegenstand, welcher verhandelt wurde, mit Angabe der Mengezahl, äußerer Merkmale, dann Alter der Thiere nachzuweisen.

§. 18

Für die Erfolgung der Marktzettel ist gar keine Gebühr zu entrichten.

Die Anschaffungskosten sind aus der Proventen-Casse zu bestreiten und gehörig zu verrechnen.

Das Protokoll ist nach Beendigung des Marktes abzuschließen, von der Commission gehörig zu fertigen, und dem Magistrate zur weitere Aufbewahrung zu übergeben.

§. 19

Die zur Unterbringung der Markt-Commission erforderliche Markthütte hat der Pächter des Marktgefälls, und in Ermanglung eines solchen derjenige aufzustellen, zu dessen Gunsten die Marktgebühren eingehoben werden.

§. 20

Im Handel und Verkehre auf dem Markte bleibt in der Regel nur der Gebrauch der gesetzlichen Maße und Gewichte gestattet, und ist dieses nur allein in Bezug der nach Maß oder Gewicht verabredeten Geschäfte maßgebend.

§. 21

Damit Jedermann Gelegenheit geboten bleibe, sich von wichtigem Maße und Vollgewichte der erkauften Waaren die Gewissheit zu verschaffen, wie bei der Markt-Commission unter Aufsicht eines verlässlichen Individuums entweder von der Localbehörde oder aber vom Marktpächter eine gehörig zimentirte Schall- oder Brückenwage, ferner ein ganzes, halbes und ein Viertel Metzenmaß aufgestellt. Auch bei der Einhebung der Accise für das ausgezapfte Getränke darf sich nur eines zimentirten, vorschriftsmäßig konstruirten Visierstabes bedient werden.

Die für das Abwägen, Abmessen der Sachen mittelst der unter Aufsicht der Markt-Commission aufgestellten verifizirten Wage und Maße nach dem Markttaxen-Tarife zu entrichtenden Gebühren haben dem Pächter des Marktgefälls oder der Gemeinde-Casse zuzukommen, je nachdem die Beistellung der Requisiten durch den erstern, oder von der Localbehörde aus den für Rechnung der Gemeinde angeschafften vorrätthigen Controllmaßen beigelegt werden ist.

§. 22

Ungenußbare verdorbene Viktualien, Fische, unreifes Obst dürfen gar nicht zu Markt gebracht und verkauft werden. Derlei vorgefundnen Waaren werden sofort abgenommen und sind zu vertilgen, ohne das eine weitere Bestrafung des Eigenthümers erfolgt.

Auch ist der Gebrauch von unverzinntem Kupfergeschirr bei Auskochen oder Braten von Fleisch oder von sonstigen Artikeln verboten, und es dürfen keine Verzehrungsgegenstände, welche mit Giftfarben oder sonst schädlichen Mineralien oder Ingredienzen gemischt oder gefärbt sind, zum Verkaufe ausgebaut werden.

§. 23

Behufs Hinterhaltung jedes Unglückes bleibt das schnelle Fahren oder Treiben der Thiere über den Marktplatz, eben so das unbeaufsichtigte Stehenlassen eingespannter Wagen strenge untersagt.

Die Übertretung unterliegt der im § 12 festgesetzten Strafe, so ferner keine Beschädigung der Menschen oder Thiere hierdurch verursacht worden ist.

Ist aber durch die Übertretung eine Beschädigung der Menschen oder fremden Gutes hervorgerufen worden; so ist gegen den Schuldtragenden nach Vorschrift des allgemeinen Strafgesetzes zu verfahren.

§. 24

Zur Verhinderung der Feuersgefahr haben nicht bloß die mit dem Auskochen, Ausbraten des Fleisches beschäftigten Leute die Feuerstellen gut zu überwachen, und beim Schlusse des Marktes verlässlich zu löschen; sondern es bleibt auch der Gebrauch des offenen Lichtes und unterschlossener Kohlen während der Nacht und Winterszeit in Markthütten, Ständen etc. bei Verminderung der Strafe nach § 12 strenge untersagt.

In dieser Weise bleibt das Tabakrauchen aus offenen Pfeifen, so wie das Zigarren-Rauchen in hölzernen Buden und in sonstigen feuergefährlichen Verkaufslokalitäten und Orten strenge verboten.

§. 25

Die auf Übertretungen dieser Marktordnung festgesetzten Strafen sind bei jeder Wiederholung der Übertretung angemessen innerhalb des § 12 gesetzten Grenzen zu erhöhen.

§. 26

Die Reinigung des Marktplatzes ist gleich den auf den Markt folgenden Tag durch die Gemeinde bewirken zu lassen, indem hauptsächlich dieser die Reinhaltung des Ortes und Wegschaffung aller der Fäulnis unterliegenden Reste, so wie sonstigen Unrathes aus sanitätspolizeilichen Rücksichten obliege.

§. 27

Die zu Markt mit Vieh, Waaren, und zu Wagen erscheinen den Verkäufer und Käufer haben ohne Ausnahme für die Benützung des Marktplatzes gleich beim Eintritt auf der Marktplatz die im beigeschlossenen Tariffe ersichtlichen Markttaxen zu entrichten.

Für jenes Handelsvieh, welches durch den Marktort bloß durchgetrieben wird, soll keine Markttaxe bezahlt werden. Sollte jedoch ein solches Vieh in der marktberechtigten Gemeinde ohne Entrichtung der Markttaxe an den Pächter des Marktgefälls verhandelt werden; so hat der Verkäufer außer der vorgeschriebenen Markttaxe auch nach eine Geldstrafe von 1 fl. bis 10 fl. zu entrichten derselben Strafe verfällt auch jeder andere Marktbesucher, welcher sich einer Übervorteilung des Marktgefälls Pächters schuldig macht.

Von diesen Strafgeldern hat ein Drittel der Angeber zu erhalten; der Rest ist hingegen dem Spitalsfonde zuzuwerden.

§. 28

So wie den Marktbesuchern jede Übervorteilung des Marktgefälls beziehungsweise des Gefällpächters nicht erlaubt bleibt, eben so wird dem Marktpächter, oder bei Verwaltung des Marktgefälls in eigenen Regie den aufgestellten Organen

strenge untersagt, höhere als die im Markttaxen-Tariffe enthaltenen Gebühren abzufordern.

Die Übertretungen dessen werden sowohl an dem Marktbesucher als auch an dem Marktpächter in den diesfalls im Hauptexarendirungs-Protokolle enthaltenen Bestimmung bestraft.

§. 29

So ferner von dem Marktbesucher gegen den Marktpächter Zivil-Rechtsklagen erhoben werden, so sind dieselben im ordentlichen Rechtswege nur beim Militär-Communitäts-Magistrate anzubringen, weil der Pächter in Bezug aller aus dem Pachtverhältnisse sich ergebenden Rechtsfolgen kraft des mit demselben bestehenden Pachtvertrages dem Militär-Communitäts-Magistrate untersteht.

Derlei Klagen müssen jedoch binnen 30 Tagen eingebracht werden.

§. 30

Das Marktgefälle, das ist die Erträgnis der für die Benützung des Marktplatzes nach dem oben § 27 allegirten Markttaxen-Tariffe eingezahlt werdenden Gebühren, ausgenommen der Gebühren für das Abwessen und Abwägen der Waaren ist ein Regale und hat zur Proventen-Casse des Militär-Communitäts-Magistrate einzufließen.

Die Verwaltung dieses Regales geschieht entweder in eigener Regie oder es wird die Einhebung der Taxen dem vertragsmäßig entstehenden Pächter überlassen.

Belovar am 7. Juny 1862.

Halla Obr[i]stl[ieutenant]
Bürgermeister

SAJAMSKI RED

Za gradsku općinu Bjelovar sa sajamskim ovlastima u kotaru istoimenog vojno-krajiškog komuniteta, koji je ustanovljen u smislu članka 70. izdanog Obrtnog reda za c. kr. Vojnu krajinu.

Članak 1.

U gore navedenom vojnom komunitetu održavaju se tjedni, mjesečni i godišnji sajmovi u sljedeće dane, i to:

- a) tjedni sajmovi održavaju se svake nedjelje,*
- b) mjesečni sajmovi održavaju se prvog ponedjeljka u svakome mjesecu,*
- c) godišnji sajmovi održavaju se 19. svibnja i 20. listopada.*

Padne li održavanje mjesečnog ili godišnjeg sajma određenog dana na zapovijedani blagdan, mjesečni ili godišnji sajam održava se poslije datuma dotičnog sajamskog dana.

Članak 2.

Tjedni sajmovi održavaju se na paradnom trgu ispred katoličke stožerne župne crkve, gdje se može prodavati sva roba kojom je dopušten promet na tjednim sajmovima.

Prodavači živežnih namirnica imaju svoje mjesto na paradnome trgu, dok oni koji kolima dovoze predmete za opću dnevnu potrošnju zauzimaju mjesto na sajmištu.

Članak 3.

Mjesečni i godišnji sajmovi održavaju se na sajmištu, za koje je to takozvani sajam za promet stokom i sirovinama, dok je na sajmu na koji se dolazi s industrijskim i obrtničkim proizvodima određeno postavljanje kućica.

Članak 4.

Promet na tjednim, mjesečnim i godišnjim sajmovima počinje ljeti u četiri, zimi u šest sati ujutro, dok trgovina na tjednim sajmovima završava u 12 sati.

Trgovina na mjesečnim i godišnjim sajmovima završava navečer u šest sati zimi, odnosno u devet sati ljeti. Osim toga, za trajanja velike mise nedjeljom i blagdanom mora izostati svaka trgovina na tjednim sajmovima.

Članak 5.

Budući da tjedni sajmovi služe prije svega za dnevnu potrebu pojedinih potrošača, kupovina na veliko od špekulanata, baš kao i svaka takva prodaja živežnih namirnica i općih predmeta koji pripadaju dnevnoj potrošnji, ostaje i dalje prva do 10 sati ujutro, dok je posljednja bezuvjetno zabranjena.

Članak 6.

Prekoračenje zabrane kupovine na veliko prije sati određenih za to u članku 5., kao i svaka prodaja, kažnjavaju se zapljenom robe, a uz to i novcem u vrijednosti kojom su plaćene stvari stečene na neovlašten način. Od novčanih prihoda koji se tako prikupe trećina pripada onome tko uhvati nekoga na djelu, a ostatak s oduzetim stvarima bolničkoj ili općinskoj zakladi.

Članak 7.

Predmeti prodaje na tjednom sajmu jesu živežne namirnice svake vrste, sirovi prirodni proizvodi, ratarsko oruđe, proizvodi koji pripadaju poljoprivredi kao usputnom poslu seljaka iz okolice, kao i opći predmeti dnevne potrošnje. Osim toga može se dovoziti janjad, telad, odojčad, perad svake vrste i utovljene svinje, kao i plodine svake vrste.

Članak 8.

Iz prometa na godišnjim sajmovima ostaje isključena roba koja je, prema postojećim posebnim propisima, zabranjena u općem prometu. Svatko smije slobodno prodavati sol na tjednim, mjesečnim i godišnjim sajmovima, ali se prodavač mora očitovati o njezinoj propisanoj nabavi. U suprotnom se smatra švercerom i s njim se mora postupiti kao sa švercerom.

Jednako tako mora svatko tko doveze stoku na prodaju predložiti potvrdu vlasti o propisanom posjedu iste. Prva odredba nužna je za zaštitu monopola soli, a druga za sprječavanje krađe.

Članak 9.

Razlika u vjeri između prodavača i kupaca ne predstavlja nikakvu razliku u pogledu prava na posjet mjesečnim i godišnjim sajmovima. Samo prodavači na malo obrtničkih proizvoda u koncesiji moraju dokazati posjedovanje koncesije za samostalno obavljanje dotičnog obrta u koncesiji.

Članak 10.

Prijasnji posjetitelji sajma, koji od kupovanja na sajmu načine samostalan obrt, moraju prijaviti njegovo obavljanje mjesnim vlastima prema propisu članka 13. Obrtnog reda.

Članak 11.

U pogledu prava stranaca na posjet godišnjim sajmovima primjenjuje se načelo potpunog reciprociteta.

Članak 12.

Svako prekoračenje sajamskoga reda, ako nije propisana nikakva druga posebna kazna, podliježe uredovnoj kazni u iznosu od dvije do pet forinti.

Članak 13.

U svrhu održavanja reda na sajmištu, mjesne će vlasti na dosadašnji način razrezivati i određivati mjesta za pojedine vrste robnih proizvoda, kola i dovedenu stoku.

Članak 14.

Na isti način moraju se mjesne vlasti pobrinuti za doznaku mjesta za sajamske kućice, daščare, otvorene i pokrivene standove u dotičnim sajamskim odjelima, pri čemu treba jedino paziti na redosljed kojim dolaze posjetitelji sajma, kao i gledati na to da se omeđivanjem mjesta za prodavačke kućice, standove itd. ne zapriječi prolaz za kola i životinje, a ništa manje ni veza između pojedinih odjela na sajmištu.

Članak 15.

Postavljanje sajmišnih kućica, daščara, vatre za kuhanje ili pečenje itd. na dijelovima sajmišta, koji nisu određeni za to, kao i njihovo podizanje na mjestima koja ne odgovaraju tome niti su određena za to ostaje zabranjeno, jednako kao i svaka prodaja izvan sajmišta, poimence ona u seoskim dvorištima. Najzad, strogo je zabranjena i svaka trgovina prije nego što nastupi i prestane zakonito vrijeme za sajam.

Oni koji trguju suprotno ovome podliježu kazni od dvije do pet forinti i ostaju uz to dužni prijeći na mjesta koja su određena za njih i stvari koje su dovezli na sajam. U slučaju da se dopusti prodaja izvan sajmišta, potrebno je platiti sajmišnu pristojbu koja se odnosi na predmete prometa u četverostrukome iznosu.

Od četverostruke sajmišne pristojbe koja se time prikupi 1/3 dobiva onaj tko je ubere, a ostatak proventna zaklada, odnosno zakupnik sajamskih pristojbi.

Sve ostale kaznene svote temeljem prekoračenja ovoga sajmišnog reda odlaze poslije odbitka trećine kao nagrade za prokazivača u bolničku blagajnu.

Članak 16.

Za nadzor reda i sigurnosti na sajmu postavlja se povjerenstvo, sastavljeno od komunitetskog upravitelja i dvojice magistratskih vijećnika te opskrbljeno potrebnim nadzornim i stražarskim osobljem. Ono zauzima štand podizanjem sajmišne zastave po mogućnosti na mjestu koje se nalazi u sredini sajmišta.

To sajmišno povjerenstvo ne nadzire samo sajmište slanjem raspoloživog stražarskog i pomoćnog ljudstva nego je ono u prvome redu pozvano primati prijavitelne pritužbe i optužbe kako bi u sitnim poslovima samo odlučivalo, a važnije sporove, kao i otkrivene slučajeve prijevare, prepustilo kompetentnim mjesnim vlastima na daljnje zakonito postupanje. Povjerenstvo treba intervenirati barem općinskim zastupnikom kao članom.

Članak 17.

U obveze sajmišnoga povjerenstva pripadaju također vođenje zapisnika o kupovini, prodaji i razmjeni stoke, u koji se unose poslovi zaključeni na sajmištu. Na temelju toga stranka ma se za njihovu sigurnost izdaje isprava s potvrdom sajmišne cedulje.

Dotični zapisnik dokazuje ime, mjesto stanovanja kupca i prodavača ili obiju stranaka u razmjeni, zatim vrstu posla, predmet kojim se trguje s navodom o količini i vanjskim obilježjima, kao i dob životinje.

Članak 18.

Za dobivanje sajmišne cedulje ne treba platiti nikakvu pristojbu.

Nabavni troškovi podmiruju se iz proventne blagajne i odgovarajuće se obračunavaju.

Nakon okončanja sajma zapisnik se zaključuje, a povjerenstvo ga na odgovarajući način potpisuje i predaje magistratu na daljnje čuvanje.

Članak 19.

Sajmišnu kućicu, potrebnu za smještaj sajmišnoga povjerenstva, daje zakupnik sajmišnih pristojbi, a u nedostatku njega onaj u čiju se korist ubiru sajmišne pristojbe.

Članak 20.

U trgovini i prometu na sajmu ostaje u pravilu dopuštena uporaba samo zakonitih mjera i utega i ona je mjerodavna jedino u pogledu poslova pogođenih prema mjeri i utegu.

Članak 21.

Time se i dalje svakome pruža prilika da se o važnoj mjeri i punoj težini kupljene robe osvjedoči baždarenom oplatom ili mosnom vagom koju postavljaju mjesne vlasti ili zakupnik sajma pod nadzorom pouzdanog pojedinca pri sajmišnome povjerenstvu, a također i

posudama od cijelog, polovice i četvrtine vagana. Također se pri odmjeravanju trošarine za pića prodavana na malo smije poslužiti samo baždarenim viziranim štapom konstruiranim u skladu s propisima.

Verificirane vage i mjere, postavljene pod nadzorom sajmišnoga povjerenstva za prosudbu i odmjeravanje stvari prema tarifama sajmišnih pristojbi koje se ubiru, pripadaju zakupniku sajmišnih prihoda ili općinskoj blagajni, ovisno o tome dostavljaju li prvi ili mjesne vlasti potrepštine iz zaliha kontrolnih mjera ustrojenih za općinsko računanje.

Članak 22.

Beskorisne pokvarene živežne namirnice, ribe i nezrelo voće ne smiju se dovoziti na sajam niti prodavati. Takvu robu, kada se pronađe, smjesta treba oduzeti i uništiti, ali bez daljnjeg kažnjavanja vlasnika.

Zabranjena je uporaba necinčanog bakrenog posuđa za kuhanje i pečenje mesa ili ostalih predmeta, a ne smiju se nuditi na prodaju ni izobličeni predmeti, obojeni otrovnim bojama ili inače pomiješani sa štetnim mineralima ili dodacima.

Članak 23.

Radi izbjegavanja svake nesreće, ostaje strogo zabranjena brza vožnja ili tjeranje životinja preko sajmišta, baš kao i stajanje ispregnutih kola bez nadzora.

Prekoračenje podliježe kazni utvrđenoj u članku 12. ako nije prouzročena nikakva šteta za ljude ili životinje.

Ako je prekoračenjem izazvana šteta za ljude ili stranu imovinu, s krivcima se postupa prema odredbama Općeg kaznenog zakona.

Članak 24.

Radi sprječavanja opasnosti od požara, ne moraju samo ljudi koji se bave kuhanjem ili pečenjem mesa dobro nadgledati ognjišta i pouzdano ih ugasiti prilikom zatvaranja sajma nego je i uporaba otvorenog svjetla i potrošenog ugljena tijekom noći i zimskoga vremena u sajmišnim kućicama, na štandovima itd. smanjenjem kazne prema članku 12. i dalje strogo zabranjena.

Na isti način ostaje strogo zabranjeno pušenje duhana iz otvorenih lula i pušenje cigara u drvenim daščarama i ostalim prodajnim lokacijama i mjestima zbog opasnosti od požara.

Članak 25.

Kazne utvrđene za prekoračenje ovog sajmišnog reda povećavaju se prilikom svakog ponavljanja prekoračenja u skladu sa zakonskim granicama unutar članka 12.

Članak 26.

Čišćenje sajmišta sljedećega dana nakon sajma prepušta se općini koja je iz sanitetsko-policijskih razloga uglavnom i obvezna održavati čistoću mjesta i odstranjivati sve ostatke koji podliježu truljenju kao i ostale nepreporučljivosti.

Članak 27.

Prodavači i kupci koji dolaze na sajam sa stokom, robom i kolima bez iznimke plaćaju već prilikom ulaska na sajmište sajamske pristojbe prema priloženoj tarifi.

Za onu trgovačku stoku, koju se samo tjera sajmištem, ne treba platiti nikakvu sajmišnu pristojbu. Ali, ako se takva stoka u općini sa sajamskim ovlastima proda zakupniku sajmišnih prihoda bez plaćanja sajmišne pristojbe, prodavač mora, osim propisane sajamske pristojbe, platiti još i novčanu kaznu u iznosu od jedne forinte do 10 forinti. Ta kazna pogađa i svakog drugog posjetitelja sajma okrivljenog za prijevaru zakupnika sajamskih prihoda.

Od tih kaznenih novaca trećinu zadržava prokazivač, dok ostatak ide bolničkoj zakladi.

Članak 28.

Kao što posjetiteljima sajma i nadalje nije dopuštena bilo kakva prijevara sajamskih prihoda, odnosno zakupnika prihoda, jednako je tako i zakupniku sajma ili tijelima postavljenim pri upravi sajamskih prihoda u vlastitoj režiji strogo zabranjeno zahtijevati više pristojbe od onih koje su navedene u tarifi sajamskih pristojbi.

Za prekoračenja toga kažnjavaju se i posjetitelji i zakupnici sajma prema odredbama koje su za te slučajeve određene glavnim zapisnikom o zakupu pristojbi.

Članak 29.

Ako posjetitelj sajma podigne građansku tužbu protiv zakupnika sajma, može je redovnim pravnim putem podnijeti samo magistratu vojnog komuniteta, s obzirom na to da zakupnik u pogledu svih pravnih posljedica koje proizlaze iz zakupničkog odnosa snagom postojećeg ugovora o zakupu podliježe magistratu vojnog komuniteta.

Ipak se takve tužbe moraju podnijeti unutar 30 dana.

Članak 30.

Sajamski prihod, tj. iznos pristojbi plaćenih za korištenje sajmišta prema tarifi sajamskih pristojbi, navedenoj gore u članku 27., izuzimajući pristojbe za prosudbu i odmjeravanje robe, regალno je pravo i ide u procentnu blagajnu magistrata vojnog komuniteta.

Uprava toga regala odvojila se ili u vlastitoj režiji ili se ubiranje pristojbi prepušta ugovorom postavljenom zakupniku.

Bjelovar, 7. lipnja 1862.

*Halla, potpukovnik
gradonačelnik*

Zaključak

Sajamskim redom iz 1862. određene su vrste sajmovi koji su se održavali u Bjelovaru. Predviđeno je da se tjedni sajmovi održavaju na paradnome trgu ispred katoličke župne crkve sv. Terezije, a mjesečni i godišnji sajmovi na posebnom sajmištu.

Prvi su se u pravilu održavali u prijedpodnevnim satima, a ostali su trajali cijeli dan. Na sajmu su se mogle prodavati i kupovati zdrave živežne namirnice, stoka, sol i druga roba. Trgovina na malo prevladala je na tjednim sajmovima. Trgovina na veliko dolazila je do izražaja na mjesečnim i godišnjim sajmovima. Za svako prekoračenje sajamskoga reda plaćale su se novčane kazne, a za ponavljanje prijestupa kazne su se povećavale. Red i sigurnost na sajmovima nadziralo je sajmišno povjerenstvo, kojem je na čelu bio komunitetski upravitelj. Povjerenstvo je ujedno vodilo zapisnik o kupovini, prodaji i razmjeni stoke, a pazilo je i na sajamske vage i utege. Sajamski je red sadržavao i mjere sigurnosti radi izbjegavanja nesreće i opasnosti od požara. Za čišćenje sajmišta nakon održanog sajma skrbila je općina, a za sajamske štandove, kola, vozila, životinje, živežne namirnice, pića i ostalo plaćale su se propisane sajamske pristojbe. Eventualne sudske sporove rješavao je magistrat vojnog komuniteta, u čiju su se korist ubirale propisane sajamske pristojbe.

The Bjelovar Fair-Related Regulations of 1862

Summary

In 1862, Bjelovar received new fair-related regulations. At that time, Bjelovar was a military municipality within the Varaždin District of the Croatian-Slavonian Military Border, a military town granted as early as in 1772 by Maria Theresa the title to hold fairs. The new fair-related regulations were signed on 7 June 1862 by lieutenant colonel Joseph Halla, then Mayor of Bjelovar. It was stipulated by the regulations that weekly fairs were to be held on Sundays, monthly fairs on the first Monday of every month, and yearly fairs on 19 May and 20 October of every year. The fair-related regulations of 1862, written in the German language and the Gothic script, safe kept as manuscript at the State Archives in Bjelovar, though known in the literature on the history of Bjelovar, have so far not been properly dealt with. Here they are published in full, in the German original, transliterated from the Gothic into the Latin script, and in the author's translation into the contemporary Croatian language.

Keywords: Bjelovar; fair; regulations; 1862.

Prof. dr. sc. Željko Holjevac
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb
zholjeva@ffzg.hr

Željko Karaula

UDK: 94(497.5Bjelovar)“1756“

Pregledni članak

Rukopis prihvaćen za tisak: 7.3. 2012.

NOVI PODACI O OSNIVANJU GRADA BJELOVARA 1756. GODINE

Sažetak

U radu se uz kratak problemski pristup povijesti istraživanja grada Bjelovara razmatra, na temelju arhivskih istraživanja, jedan do sada zanemarivan izvor – *Liber memorabilium* križevačkog župnika Ivana Josipovića – i novi podaci H. Petrića u vezi s osnivanjem grada Bjelovara 1756. godine.

Ključne riječi: Bjelovar; osnivanje grada; *Liber memorabilium*; župnik Ivan Josipović.

Osnivanje grada Bjelovara 1756. i jedan zanemareni izvor – *Liber memorabilium* križevačkog župnika Ivana Josipovića

Turbulentna zbivanja na europskoj sceni, koja su neposredno prethodila osnivanju vojne utvrde, odnosno grada Bjelovara na prostoru Varaždinskoga generalata 1756. godine i indirektno ga uvjetovala, bila su slojevita i po svojoj su se prirodi međusobno prožimala. Cilj je u ovome radu opisati temeljna obilježja dugoročnih i kratkoročnih povijesnih procesa toga vremena, odnosno tijek, uzrok i povod onih događaja i djelovanje njihovih protagonista koji su prisilili habsburški dvor da donese odluku o osnivanju još jednoga grada u Hrvatskome Kraljevstvu, odnosno njegovu „bolno“ oduzetom dijelu – Vojnoj krajini. Poslije toga razmatra se *Liber memorabilium* križevačkog župnika Ivana Josipovića i njegova vrijednost kao izvora za proučavanje osnivanja grada Bjelovara 1756. godine.

Iako se sa stručnog stajališta danas ne može apodiktčki utvrditi da je vojnokrajiska povijest u Hrvatskoj nedovoljno istražena, ipak još uvijek u hrvatskoj historiografiji ne postoji funkcionalna sinteza cijele vojnokrajiske povijesti. Sve dosadašnje sinteze dolaze uglavnom iz starije i novije austrijske historiografije. Stoga je jasno da ne postoji temeljno domaće djelo od kojega bi trebalo početi parcijalno istraživati vojnokrajisku problematiku.¹ Na neki način to postaje određena smetnja u regional-

¹ O povijesti Vojne krajine izdani su mnogi zbornici i grada dokumenata: *Vojna krajina: povijesni pregled-historiografija-rasprave*, Dragutin Pavličević (ur.), Zagreb, 1984. U izdavanju izvora o Varaždinskom generalatu iz bečkih arhiva znatno prednjači Srpska akademija znanosti i umjetnosti (SANU) zbog istraživanja povijesti srpskog naroda u tim krajevima: Slavko GAVRILOVIĆ, *Grada za istoriju Vojne granice u XVIII veku – Varaždinski generalat (1595.-1704.)*, knj. 3., Beograd, 2006., Isti, *Grada za istoriju*

nim/lokalnim istraživanjima vojnokrajiške povijesti, pa tako i u istraživanju njegova dijela koji nas ovdje najviše zanima, Varaždinskoga generalata i vojnog komuniteta, odnosno grada Bjelovara.²

Habsburška Monarhija stoljećima je bila jedna od velikih europskih sila. Međutim, od početka svoga postojanja bila je suočena s napadom jedne druge, tada jače sile, koja nije dolazila s europskih prostora – Osmanskoga Carstva. Ratovanje Austrije i Osmanlija trajalo je gotovo do modernoga doba, kada su obje velesile nestale u ruševinama Prvoga svjetskog rata. U početku, kada su Osmanlije bili prejaki, Habsburzi su se odlučili na strategiju obrane i stvaranje zapreka napadačima. Da bi zaustavili osmanlijske prodore u austrijske nasljedne zemlje (Koruška, Štajerska, Kranjska), Habsburgovci su stvorili Vojnu krajinu kao posebno administrativno područje u hrvatskim zemljama i počeli su graditi velike krajiške utvrde na glavnim pravcima osmanskih napada.³ Jedna od tih vojnokrajiških utvrda bio je primjerice grad Karlovac. Ime je dobio po svom osnivaču austrijskom nadvojvodi Karlu. Karlovac je od 1579. godine građen po zamisli „idealnog renesansnog grada“ u obliku šesterokrake zvijezde sa središnjim trgom i ulicama koje se sijeku pod pravim kutom. (Najbolji primjer gradnje novoga grada u 18. stoljeću jest početak gradnje Sankt Peterburga u Rusiji 1703. godine na granici s tada opasnom Švedskom). Nakon 180 godina Habsburško Carstvo i njegova carica Marija Terezija odlučuju se za gradnju još jednoga vojnog grada, Bjelovara. No, sada su se političke i vojne prilike na prostoru jugoistočne Europe znatno promijenile. Turci su bili pred uzmicanjem. Dakle, koji su tada čimbenici prisilili austrijske vlasti na odluku o gradnji još jednoga grada u Vojnoj krajini?

*Vojne granice u XVIII veku – knj. 4., Varaždinski generalat (1706.-1727.), knj. 2., Beograd, 2008., Isti, Grada za istoriju Vojne granice u XVIII veku – knj. 5., Varaždinski generalat (1728.-1754.), knj. 3., Beograd, 2009., Isti, Grada za istoriju Vojne granice u XVIII veku – knj. 6., Varaždinski generalat (1755.), knj. 4., Beograd, 2011. Vidi bibliografiju o Vojnoj krajini u: Alexander BUCZYNSKI, *Gradovi Vojne krajine*, 1-2, Zagreb, 1997., Željko KARAULA, *Vojni komunitet Bjelovar u „proljeće naroda“ 1848.-1849.*, *Cris*, 2007., 146-153. Najpregledniju knjigu o vojno-krajiškoj povijesti dosada napisao je austrijski povjesničar Karl KASER (*Freier Bauer und Soldat*), a kod nas je prevedena u dva sveska *Slobodan seljak i vojnik – I. dio* (Rana krajiška društva 1545.-1754.) i *II. dio* (Povojačeno društvo (1754.-1881.)), Zagreb, 1997. Vidi i dosada malo korištenu knjigu Jovan SAVKOVIĆ, *Pregled postanka, razvitka i razvoja Vojne granice (od XVI veka do 1873. godine)*, Novi Sad, 1964. Također vidi ova djela o Vojnoj krajini: Gunther Erich Rothenberg, *The Austrian Military Border in Croatia, 1522-1881*, The University of Illinois Press, 1960., Jakob Amstadt, *Die k. k. Militärgrenze 1552-1881 (mit einer Gesamtbibliographie)*, Phil. Diss, Würzburg, 1969., Željko HOLJEVAC, *Hrvatsko-slavonska Vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskoga carstva u ranome novom vijeku*, Zagreb, 2007. Ne treba zaboraviti da je Vojna krajina postojala i na drugim stranama u osmanlijskim i mletačkim zemljama na Balkanu što vojnokrajišku problematiku bitno usložnjava. Više o tome u: Drago ROKSANDIĆ, *Triplex Confinium*, Zagreb, 2003. Detaljno o vojnokrajiškim fondovima i izvorima u Bečkom vojnom arhivu pogledati: Rainer EGGER, *Dvorsko ratno vijeće i Ministarstvo rata kao središnji upravni organi vojne krajine*, *Arhivski vjesnik*, 34-35, (35-36), (1991. – 1992.), 139-155.*

² To istraživanje znatno je olakšao svojim djelom u dva sveska već spomenuti Alexander BUCZYNSKI, *Gradovi Vojne krajine* (radi se o gradovima Senju, Petrinji i Bjelovaru).

³ U vezi s tim vidi zanimljivu knjigu Nataše Štefanec s provokativnim naslovom: *Država ili ne. Ustroj Vojne krajine 1578. godine i hrvatsko-slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici*, Zagreb, 2011.

Ovdje, iako to nije tema priloga, moramo radi jasnoće neizostavno spomenuti pojam „rubnosti“ i granica vojnokrajiškoga područja, čiji je utjecaj bio bitan s društvene, socijalne i psihološke strane i koji je Vojnu krajinu i njene ljude jasno odvajao od provincijalne Hrvatske dijeleći je na „dva mentaliteta“ i „dva svijeta“. Tako je bilo i s Varaždinskim generalatom, iako se nalazio u središtu Hrvatske.⁴ Stoga su i mnogo kasnije, poslije razvojačenja, intelektualci koji su dolazili u Bjelovar po dekretu ili svojevoljno Bjelovar opisivali kao svojevrstu „kaznenu koloniju“ ili grad odsječen od svijeta.⁵ No vratimo se na početak.

Osnivanje Bjelovara kao novoga sjedišta Varaždinskoga generalata rezultat je dugoročnih vanjskopolitičkih i unutarnjopolitičkih previranja do kojih je došlo u Habsburškoj Monarhiji i u Europi tijekom 18. stoljeća. Njegovo osnivanje motivirano je dugim povijesnim, geografskim i društvenim procesima na ovom području, imajući u vidu vojni i gospodarski aspekt tog pitanja, odnosno preoblikovanja vojnokrajiškog društva nakon povlačenja osmanske ugroze. Kratkoročni motivi bili su dio tadašnje aktualne političke situacije u Europi, odnosno predstojećeg austrijsko-pruskog rata (*Sedmogodišnji rat*). Grad se počeo izgrađivati kao vojnostožerno, a zatim i upravno-administrativno središte Varaždinskoga generalata 1756. godine. Simptomatično je da je 1756. godina osnivanja grada i godina početka Sedmogodišnjega rata u kojem su bile involvirane sve tadašnje europske sile. To svakako nije bilo slučajno, što ćemo kasnije vidjeti. Sama izgradnja grada koji gradi vojska, kako je to lijepo primijetio Biškup, „jasno govori od kakvog je, u ono doba, političkog i strateškog značenja bilo područje na kojem je tadašnja austrijska vlast odlučila graditi novi vojni grad“⁶. Dakle, koji su sve čimbenici, odnosno povijesne pretpostavke, zaslužni za utemeljenje grada? Ovdje ćemo nabrojiti pet razloga koje smatramo ključnima.

⁴ Kriegsarhiv Wien (KAW), *Beschreibung des Warasdiner Generalats* (1783.) sig. K VII 1 213. Ukratko se može dodati da je ovaj generalat cijelim svojim opsegom obuhvaćen i osiguran neprekinutom linijom razgraničenja, osiguranom i okruženom dvostrukim jarkom te uz to podignutim humcima s brojevima od 1 do 1080. Ti humci ili granične oznake sastoje se od hrpa nabacane zemlje, visokih 8 do 9 stopa i ograđenih ogradom visokom oko 4 stope, u čijem se središtu nalazi uspravno ukopan hrastov stup koji strši još za 5 stopa. Na njega je paljenjem utisnut ne samo redni broj humka, nego je još s vojne strane utisnuto M, a s provincijalne P, a pored toga upisane su i udaljenosti od jednog do drugog humka u klafrima. O tome su sastavljeni protokoli koje čuvaju i vojna i provincijalna strana., 57-58. Vidi i: Hrvatski državni arhiv (HDA), fond. 5, Sabor Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Zemaljske komisije, Povjerenstvo za granice između Varaždinskog generalata i Provincijala (1769. – 1770.). Isto u: Mirela SLUKAN-ALTIC, Teritorijalni razvoj i razgraničenja Varaždinskog generalata (1630. – 1771.), *Podravina – Časopis za multidisciplinarna istraživanja*, 4, 2005., 7, 7-32.

⁵ Memoari bjelovarskog odvjetnika Milana Rojca *Oko mene*, privatan posjed. Više: Milan ROJC, *Oko mene*. Milan Rojc; Bjelovar (1879.-1906.). Dio I. (priredio i predgovor napisao Željko Karaula), Bjelovar, 2011.

⁶ Zvonimir BIŠKUP, Transformacija gradske jezgre Bjelovara od njegova utemeljenja do danas, *Hrvatski geografski glasnik*, Vol. 64, 1, 2002., 58.

Međunarodni kontekst

1. Austrijska carica Marija Terezija u razdoblju nakon Rata za austrijsko naslijeđe htjela je povratiti pokrajinu Šlesku od pruskog kralja Fridrika II. koju je u tom ratu izgubila. Gubitak važne pokrajine Šleske bio je prevelik da bi ga carica i Habsburška Monarhija mogli samo tako preboljeti. Prethodni rat jasno je pokazao da opstanak Monarhije ovisi uglavnom o udarnoj snazi habsburške vojske. Zbog toga je nakon Aachenskog mira (1748.) Monarhija ozbiljno pristupila reformi vojske i stvaranju velike protupruske koalicije. Stvorena je materijalna podloga za izgradnju vojarni, naoružanja (topništvo) i poboljšanje u opskrbnom vojnom sustavu. Promjene su se osjetile i u Vojnoj krajini. Bolje je uređen odnos graničara i mjerodavnih organa, postavljeni su vojni suci (auditori), a časnici su isključeni iz zemljišnog posjeda. Godine 1749. provedena je nova teritorijalna organizacija Generalata, ukinute su dotadašnje kapetanije i ustrojene su dvije pukovnije (Križevačka i Đurđevačka), a donesena je i važna odredba prema kojoj je krajišnicima određena obveza ratovanja i izvan granica Generalata. Osiguranje vojnog zaleđa i njegovo smirivanje bilo je prioritet.⁷

Unutarnjopolitički razlozi

1. Od sredine 18. stoljeća terezijanske reforme inspirirane ekonomskim i političkim idealima habsburškog prosvijećenog apsolutizma počinju ugrožavati ustaljenu strukturu tradicionalnog feudalnog poretka u državi, a istovremeno i podrivati tradicionalnu feudalnu i državno-pravnu konstrukciju drevnoga Hrvatskoga Kraljevstva. Intervencija „odozgo“ najviše se manifestirala u sferi feudalnih agrarnih odnosa i u vojnim stvarima. U vojnoj problematici postojala je namjera da se po pruskom uzoru ustroji efikasna stajaća vojska, jer dotadašnji ustroj Vojne krajine i krajiških postrojbi nije pratio najnovija europska vojna dostignuća i bio je posve neprikladan na europskim ratištima.

2. Slabljenjem Osmanskoga Carstva i njegove vojne moći tijekom 18. stoljeća slabio je njegov pritisak na zapadne granice Habsburške Monarhije. Granica se postupno prebacila na Savu te Liku i Krbavu. Varaždinski generalat ostao je izoliran i nekako po strani od ostalog dijela Vojne krajine. Međutim, europski sukob koji je izbio stupanjem Marije Terezije na habsburško prijestolje pokazao je, kao i mnogo

⁷ Juraj ŠUŠNJAK, Kako je postao Bjelovar, *Nastavni vjesnik*, XX., sv. 7, 1912., 523-527, ISTI, Iz starih dana grada Bjelovara, *Nezavisnost*, br. 4, 6, 8, 12, I/1906., ISTI, Kako je postao Bjelovar, *Hrvatski ilustrirani pučki bjelovarski koledar*, 45/1920., 52-56. Vidi i: HRDABJ, J. Šušnjak, Povijest grada Bjelovara, u: Savo VELAGIĆ, *Prilozi za historiju o nastanku i razvoju Bjelovara*, 1961., Bjelovar, 54-78, strojopis. Ernest KRAMBERGER, Kr. i slob. grad Bjelovar, *Ilustrirani hrvatski pučki koledar*, 1886., Bjelovar, 48-60. Vidi i podlistak: Dragutin KLOBUČAR, Iz historije grada Bjelovara, *Nezavisnost*, br. 9-16, 22/1928. Juraj Šušnjak (Bjelovar, 1881. – Zagreb, 1973.) bio je profesor bjelovarske gimnazije i njezin ravnatelj (1920. – 1929.) te ravnatelj Učiteljske škole (1922. – 1925.) u Bjelovaru. Bavio se novinarstvom i objavljivao svoje radove u *Nastavnom vjesniku*. Hrvatski državni arhiv u Bjelovaru (HRDABJ)

puta ranije, koliko je značenje za Monarhiju imala stabilnost Vojne krajine, čije su postrojbe bile prijeko potrebne u novom ratu za povratak izgubljene Šleske. U takvim prilikama Marija Terezija morala je voditi opreznu politiku u Krajini, dok su ugarski i hrvatski staleži iskorištavali početak novog rata za dobivanje određenih povlastica, npr. u vjerskom pitanju prema pravoslavlju.

3. U prvih 40 godina 18. stoljeća poduzet je čitav niz mjera u stvaranju novog ustroja Vojne krajine. Te mjere bile su dio dugoročnih opsežnih priprema za stvaranje centralističke, apsolutističke carevine. Međutim sve do 1735. preustroj je zapinjao. Iste je godine uprava Komisijom za preustroj Varaždinskoga i Karlovačkoga generalata povjerena princu od Hildburghausena. Iako je Hildburghausen napravio važne pomake, oni nisu bili dovoljni. Zbog toga je carica Marija Terezija 1743. odlučila osnovati Vojni direktorij i generalnu komandu za Unutarnju Austriju i generalate (Varaždinski i Karlovački) pod upravom bečkoga Dvorskog ratnog vijeća na čije je čelo ponovno izabran princ Hildburghausen. Tom prilikom Marija Terezija dala je izraditi važnu instrukciju u 25 poglavlja u kojoj su donesena prava i obveze princa kao njegova predstojnika.⁸

4. Tijekom prve polovine 18. stoljeća javljaju se na području sjeverne Hrvatske brojni nemiri, bune, pa i snažniji pokreti seljačkog stanovništva u tzv. provincijalu te bune krajišnika u Vojnoj krajini. Posebnu pažnju zaslužuju zbivanja 1755. godine, kad gotovo istovremeno možemo pratiti takve pojave otpora seljačkog i krajiškog puka širom sjeverne Hrvatske. Izbijanje krajiške Severinske bune 1755.⁹ u Varaždin-

⁸ Austrijski državni arhiv (ÖSTA), Ratni arhiv (KA), Dvorsko ratno vijeće (HKR), arhiv Dvorske ratne kancelarije (KZLA), odjel VII, 283. Kratak sadržaj dokumenta vidi u: Ivan JURISČIĆ, Instrukcije Marije Terezije princu od Hildburghausena povodom osnivanja vojnog direktorija, *Radovi ZHP*, 28., 1995., 258-263.

⁹ Više o Severinskoj buni 1755. vidi u: Julio JANKOVIĆ, O seljačkoj buni oko Križevaca i u nekom dijelu generalata varaždinskog godine 1755., *Vjesnik Kraljevskog Hrvatsko-slavonskog-dalmatinskog arhiva*, br. 2., 1900., 227-233, Ljudevit IVANČAN, Buna varaždinskoga generalata i graničnih kmetova godine 1755., *Vjesnik zemaljskog arhiva*, sv. IV., Zagreb, 1902., 151-259, ISTI, Iztraga proti buntovnim krajišnikom varaždinskog generalata g. 1755., *Vjesnik zemaljskog arhiva*, sv. V., Zagreb, 1903., 65-88, Zvonimir PUŽAR *Seljačka buna u okolici križevačkoj godine 1755. izvorna pripovijest iz prošlosti hrvatske*, Tisak i nakl. G. Neuberg, Križevci, 1911., Karlo HORVAT, Zapisi od 1752-1759. Ivana Josipovića, župnika križevačkog. Prilozi za povijest hrvatsku u XVIII vijeku iz „liber memorabilium“ župe križevačke, *Starine JAZU*, knj. 34, 1913., 305-365, Adam ORŠIĆ, *Rod Oršića*, Zagreb, 1943., 55-75, Branko SUČEVIĆ, Severinska buna 1755. god., *Vojno-istorijski glasnik*, br. 2, Beograd 1950., 99-121, Adam Baltazar, KRČELIĆ, *Annuae ili historia 1748-1767.*, Zagreb, 1952., Jaroslav ŠIDAK, Seljačke bune 1755. i njihove posljedice, *Historija naroda Jugoslavije*, sv. II., Zagreb, 1959., 1057-1067, Igor KARAMAN, Prilog Velikoj buni križevačkih seljaka god. 1755., Zagreb, 1962. [i. e. 1963.], *Starine JAZU*, knj. 52., 273-297, ISTI, Postanak i značenje Privremenog urbara za Hrvatsku iz 1755., *Radovi Filozofskog fakulteta*, br. 4., Zagreb, 1962., 51-78, Zrinka BLAŽEVIĆ, Kmetско-krajiška buna iz 1755. godine u svjetlu narativnih izvora, *Ljetopis Srpskog kulturnog društva Prosvjeta*, sv. 11, 2006., 334-349, Pobune u križevačkom kraju 1755. godine prema zapisima suvremenika Ivana Josipovića, župnika u Križevcima / u prijevodu Ljudevita Plačka, *Cris - časopis Povijesnog društva Križevci*, 7 (2005. [i.e. 2006.]), 1, 144-152, Zlatko KUDELIĆ, *Marčanska biskupija: Habsburgovci, pravoslavlje i crkvena unija u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini: (1611.-1755.)*, Zagreb, Hrvatski institut za povijest, 2007.

skome generalatu, istraga i proces protiv vođa pobune vođena u Kaniži pod vodstvom grofa Adama Alberta von Neipperga i njeni rezultati tražili su hitne mjere.¹⁰ Vođe pobune kažnjeni su doživotnim zatvorom i zapljenom imovine, a želje krajišnika najvećim su dijelom odbijene. Pod dojmom pobune i odluka povjerenstva Dvor je odlučio da se između Rovišća, Marče i Severina izgradi grad za krajiškog zapovjednika, „Novi Varaždin“, koji je kasnije prozvan Bjelovar, da bi se ubuduće lakše kontroliralo to nemirno područje naseljeno nepouzdanim Vlasima. Dakle, ustanovljenjem novih granica te reorganizacijom Varaždinskoga generalata dotadašnje sjedište Generalata – Koprivnica – našlo se izvan Vojne krajine, pa je donesena odluka o osnivanju novoga, središnjeg naselja koje bi preuzelo funkciju sjedišta pukovnijskih uprava. Tražeći pogodno rješenje, bečki vojni stratezi vidjeli su da se Bjelovar, jedna od manjih vojnokrajiških utvrda, nalazi upravo u središnjem dijelu Generalata na samoj crti razgraničenja pukovnija.¹¹

O tome piše zagrebački kanonik i povjesničar Baltazar Adam Krčelić u svojim *Annuama*: „Osim toga između Severina i Rače, u mjestu zvanom Bjelovar, podigne uz silan trud jadnih ljudi stanove za pripadnike štaba i tvrđavu, gdje su imali stanovati i pijaristi. Do kraja ove godine sagrađeno je više kuća, tako da su se malo kasnije viši oficiri mogli preseliti iz Križevaca; građenje se nastavlja. Beck naredi, da se to mjesto ne smije nazivati Bjelovar, nego Novi Varaždin, pod prijetnjom kazne, ako ga bude tko drukčije nazivao. Veći je dio ljudi smatrao, da je to sve izvršeno zato, da štab ima sjedište gotovo u sredini Krajine, da bih mogao imati na oku pokrete Vlaha, a osobito ono zloglasno mjesto Severin u kojem se obično Vlasi sastaju na vijećanje. Sve je to podignuto uz silne kraljičine troškove. Želim, da to ispadne dobro, ali se ipak bojim, da se naknadno ne dogodi ono, što je već snašlo Raču, Petrinju i toliko drugih tvrđava, naime da se ne bude morala napustiti i ostaviti Koprivnica, inače zgodna tvrđava. Novi Varaždin ili Bjelovar neće pružati nimalo sigurnosti, jer se sve gradi od drva, pa će prema tome jednom otvoriti put neprijatelju na uništenje ove naše domovine. U tim novim tvrđavama ništa nije čvrsto, staro će se rušiti i propadati, a osim što se prave beskorisni troškovi domovina se izlaže opasnosti. Dali višnji Bogovi da to ispadne drukčije! Međutim, kako sam prije spomenuo, razlog tome je želja, da se osječki i varaždinski generalat spoje u jednu cjelinu.“¹²

Vojni zapovjednik Beck, ne osvrnuvši se na razne pritužbe i prigovore, sagrađio je stožerni grad Bjelovar na visoravni okruženoj močvarama koje su pružale određene

¹⁰ Često se u vezi sa Severinskom bunom 1755. te daljnjim događajima na tom prostoru zanemaruju neki važni izvori pisani latinskim jezikom poput: Stephano KATONA, *Historia critica regum Hungariae ex fide domesticorum et exterorum scriptorum concinnata a Stephano Katona: Stirpis Austriae*, svezak XX., Buda, 1809., 538-540.

¹¹ HDA, fond 426., Ujedinjena bansko-varaždinsko-karlovačka generalkomanda, knjiga 21, Register 1754.-1757.

¹² Baltazar Adam KRČELIĆ, *Annuae ili historija*, Zagreb, 1952., 171.

nu sigurnost od potencijalnog napadača. Čim je otkupljeno zemljište, grad se počeo graditi još iste godine, a do 1758. godine izgrađeno je prvih 40-ak objekata. Grad je od samih početaka planiran kao sjedište pukovnija Varaždinskoga generalata. U skladu s njegovim dominantno vojnim funkcijama najprije je otpočela gradnja vojnih objekata: vojarni, vojnih stanova, barutana i raznih vojnih spremišta. Gradnju su obavljali krajišnici, a građevni je materijal dobavljan iz okolnih šuma. Nakon što su 1758. godine izgrađeni najnužniji vojni objekti, u grad su 1765. preseljeni stožeri obiju pukovnija i sjedište Varaždinskoga generalata.

Križevački župnik Ivan Josipović u svojim *'Liber memorabilium'* župe križevačke piše: „Dana 28. ožujka general barun Bek krenuo je kroz Krajinu zajedno sa svim pripadnicima stožera (*stabalibus*)¹³ označivši u Bjelovarskom polju mjesto za stožer (*stabo*)¹⁴ i za domove zapovjednika vojnih četa i ostalih nižih stražara koji su se potom sredinom travnja počeli graditi za krajišnike u službi i za one koje treba promaknuti. Naime, oko kuće vojnog zapovjednika neprekidnu je službu obavljalo 25, a oko kuća ostalih službenika 19, jedni su pak (stajali) uz ciglene peći, a drugi pri poslu s blatom postajali su ciglari. Njih su krajišnici svaki u svojoj kući uzdržavali i plaćali. Drugi su pak služili lončarima pri oblikovanju zgrada.“¹⁵

Dalje nastavlja: „Dana 28. studenog pukovnik Mikašinović i zapovjednik spomenute križevačke regimente prvi je otišao u bjelovarski stožer (*stabum*) i u njemu počeo za stalno stanovati, a njega su sljedećih dana sve do 8. prosinca ostali koji paze na stožer (*stabum*), poput vojnoga suca (*auditor*)¹⁶ (i) časnika koji se brine za konačište vojske (*quartermester*)¹⁷ prestali slijediti i (počeli od njega) odlaziti. Oni su s velikom tugom počeli napuštati grad prvo zato što su bili prisiljeni otići s mjesta na koje su se već bili navikli, drugo zato što se po svoj prilici činilo da se moraju odseliti ondje gdje su smatrali da osim nedovršenih kuća ili onih tek novoizgrađenih, koje nisu niti dovoljno pogodne za stanovanje niti valjane za zdravlje, neće pronaći ništa (drugo). Dana 18. prosinca u bjelovarski su štab odnesene pješadijske zastave.“¹⁸

¹³ Vjerojatno latinizirana kovanica od njem. *der Stab*, stožer. Horvatov tekst obiluje njemačkim latiniziranim kovanicama, te su sporne riječi u tekstu ostavljene u italiku, no u bilješkama su na temelju njemačko-hrvatskog rječnika dopisane prevedene njemačke riječi odnosno pojedini termin od kojega bi riječ mogla potjecati.

¹⁴ Vjerojatno latinizirana kovanica od njem. *der Stab*, stožer.

¹⁵ HORVAT, n. dj., 355. *Die 28 martij generalis baro Bek cum omnibus stabalibus per confinium ire coepit designans locum stabo in campo bellovarino, ac per companias capitaneorum caeterorumque officialium domibus, quae dein in medio aprilis elaborari coeperunt seroientilius et opus promoventibus confiniarijs. Ad domuin enim capitanei 25 continuum seroitium praestabant et ad domos aliorum officialium 19; alij autem ad fornaces latericeas. et alij ad laborem luti. pro laterificibus ordinabantur. Quos confiniarij domatim alebant et solvebant. Alii item figulis domorum fornias extruuntibus inserviebant.*

¹⁶ Vjerojatno od njem. *der Auditor*, vojni sudac

¹⁷ Vjerojatno od njem. *Quartier-macher* ili *Quartier-meister*, konačar, časnik koji se brine za konačište vojske.

¹⁸ HORVAT, n. dj., 360 (god. 1757.).

Dalje stoji: „Početkom ove godine puk Križevačke Krajine odahnuo je od radova na novome stožeru (*stabi*) u Bjelovaru i domovima stražara, zato što je sposobniji dio (njih) otišao u tabore u Šleziju, a Mikašinović, zagovaratelj tog beskorisnog posla, također je otišao u tabore, dok je dio ostao kod kuće, mučeći muku s nestašicom hrane. Na pojedinim se mjestima podnosila glad (u Krajini nečuvana), i to ni iz kojeg drugog razloga, nego zato što su zbog podizanja novoga stožera (*stabum*) bili prisiljeni zanemariti domaću privredu.“¹⁹ Na kraju svojih zapisa Josipović navodi: „Činilo se da su krajišnici dobili odmor, no on je zapravo kratko trajao, jer iako su se odmarali od izgradnje zgrada, ipak ih je mučio i tlačio povećan broj vožnji, i to zato što su muškarci ili žene bez razlike svakom vojniku, kamo god on išao, bili dužni osigurati *furerior*²⁰ ili *frajt*²¹ prijevoz. Te vožnje ili *forspond*²² su se također povećavale zato što su se konji rijetko odmarali, pa su bili prisiljeni u njih uključiti čak i goveda. Kao dodatan, nečuvani teret snašlo ih je i to, što ne samo da su trebali ograđivati obradive površine u stožeru, nego su ih trebali i gnojiti, iako su se nalazile vrlo daleko od njihovih kuća, tako da su, nakon što su uzeli gnojivo u Osijeku, (to isto gnojivo) trebali prevesti u Bjelovar. U lipnju je Krajina trebala poslati u Beč što god je imala od uvježbanog vojnog osoblja; posljednje od njih vodili su laidinantii (sic. poručnici)²³ i u Krajini nije više bilo nikoga od pješaka, a ostali su glavni stražar, (dok su) kao stražari konjanici prije zapovijedali preostali pastiri,²⁴ nego li vojnici, dakako, Adam Gladki, zapovjednik bjelovarske regimente, laidnancius Jezsenyak križevački komandant, laidinantius Kuszar koprivnički komandant.“²⁵ Zadnji zapis koji govori o Bjelovaru glasi: „Kao drugo, ove godine ‘Tebe Boga hvalimo’ pjevalo se u Bjelovaru na tom mjestu prvi puta u listopadu zbog (kako su pričali) nekog poraza nanesenog pruskoj vojsci kod *Dresde pod Staplom*.“²⁶

Sve navedene činjenice iz ‘*Liber memorabilium*’ župe križevačke govore o tome da je mjesto na kojem će biti izgrađen Bjelovar bilo prazno. No tu činjenicu u određenoj mjeri remeti spoznaja da članovi pijarističkog reda (dva brata Hubert i Ignacije Diviš ‘Diviss’) koji su došli s vojskom iz nedalekog manastira Marče u Bjelovar 1761. u

¹⁹ HORVAT, n. dj., 361 (god. 1758.).

²⁰ Vjerojatno od staronjem. *die Fure*, prijevoz; ili staronjemački *furen*, nahraniti; ili suvremeni njemački njemački *die Führe*, vožnja.

²¹ Vjerojatno od njem. *frei*, slobodan.

²² Vjerojatno od njem. *der Vorspann*, pomoćna zaprega, priprega.

²³ Vjerojatno latinizirano od njemačkog *der Leutnant*, poručnik.

²⁴ U latinskom tekstu na ovome mjestu stoji iskrivljeni oblik imenice *postor*, što je zapravo *pastor*, -oris, m.; pastir.

²⁵ HORVAT, n. dj., 362. (god. 1758.)

²⁶ HORVAT, n. dj., 363. (god. 1758.). *Dresdam sub Staplen*; nije jasno o kojem je točno lokalitetu riječ. Pri kraju str. 362. spominje se poraz pruske vojske u bitci kod Guntramovica (Gundersdorfa) 28. lipnja 1758. u kojoj je poražen Fridrih Veliki. Na ovome je mjestu, na str. 363., pak najvjerojatnije riječ o nekom drugom, možda slabije poznatom, porazu pruske vojske koji je uslijedio iste godine u listopadu, ali ne kod Guntramovica nego kod te *Dresde pod Staplom*.

svojim izvorima spominju stanovitu kapelu u Bjelovaru, koja je spadala pod Župu sv. Marije Magdalene u mjestu Kapela.²⁷ U spomenutoj Kapeli pijaristi su odmah počeli služiti svete mise s dopuštenjem župnika u kapeli Pavla Vučetića (Paulusa Wucheticha).²⁸ Dakle postojanje kapele, koja se uvijek gradila u naseljenim mjestima, ukazuje na postojanje nekog naselja na području utvrde Bjelovar, te taj podatak dakle govori u prilog kontinuiranoj naseljenosti toga područja od vojne utvrde Bjelovar, koja se prvi put, prema najnovijim spoznajama, spominje 1630. godine.

Te godine završen je popis plaćene vojske u pograničnim utverdama Slavonske krajine, te izvor bilježi utvrdnu Bjelovar. Na karti Johanna Winklera iz 1639. pojavljuje se prvi put naselje Bjelovar (*Wellovar*), da bi na karti iz 1660. kartograf Martin Stier Bjelovar označio kao stražarnicu s drvenom utverdnom, što potvrđuje i Lopašić, koji prenosi podatak zapovjednika Križevačke kapetanije Ivana Herbersteina o utvrdi (*Geschloss*) Bjelovar u kojoj stanuje časnik, odnosno vođa vojvodstva.²⁹ I na sljedećoj karti, onoj isusovca Stjepana Glavaša (1673.), spominje se ime Belovac kao mala utvrda-stražarnica. Međutim, velikim Bečkim ratom (1683. – 1699.) Osmanlije su nakon dugog ratovanja protjerani daleko prema istoku, te je tim činom prestalo kartiranje toga područja Slavonske vojne krajine kao vojno nepotrebno. Iako se Bjelovar

²⁷ I Ernest Kramberger piše: „U to vrijeme bio Belovar neznatno mjestance od nekoliko kuća koje sastajahu na današnjem sajmištu uz zagrebačku cestu. Ondje bijaše i stražarnica, na mjestu gdje je sada Quinčeva kuća. Godine 1752. tako nam svjedoči star popis svih u gjurjevačkoj pukovniji nalazećih se sgrada što ga nadjesmo u mjerničkom uredu podžupanije, bilo je to mjestance cestami spojeno sa inim svijetom.“ Ernest KRAMBERGER, Kr. i slob. grad Belovar, *Ilustrirani Hrvatski pučki koledar*, 1886., Bjelovar, 52. Ernest Kramberger (Podravska Slatina, 1843. – Celovec, 1920.). Osnovno i gimnazijsko obrazovanje stekao je u Bjelovaru, Grazu i Vinkovcima. Studirao je u Grazu i Beču. Od godine 1872. službovao je na gimnazijama u Osijeku, Požegi, Karlovcu, Gospiću i Bjelovaru. U Gospiću i Bjelovaru bio je ravnatelj Gimnazije (u Bjelovaru od 1886. do 1892.). Plodan je pisac. Suradivao je u *Viencu* (humoreske *Doktor Medicinović* 1881., *Žablja republika* 1882.), *Narodnim novinama* (humoreske *Grbavo i traljavo*, *Smetenjaci*, 1882.), *Prosvjeti* i drugim listovima. Napisao je niz pripovijedaka: *Čarobni prsten* (Donji Miholjac), *Lijepa kraljevina* (Donji Miholjac), *Tri brata*, *Gatka* (Donji Miholjac), *Povijest kr. male real. gimnazije bjelovarske* (Bjelovar, 1884.), *Petar Ilinić uznik čaklovački: pripovijest dobe turskoga gospodstva* (Bjelovar, 1888.), *Pripoviesti iz hajdučkoga života* (Donji Miholjac, 1913.), *Četiri humoreske* (Bjelovar, 1918.), *Pir u Frkljencima* (Bjelovar, 1920.). i niz drugih priča i povijesnih rasprava. Važan je njegov članak o povijesti Bjelovara (Kr. i slob. grad Bjelovar, *Ilustrirani hrvatski pučki koledar*, Bjelovar, 1886.). Bio je jedan od pokretača kulturnog života u gradu Bjelovaru te jedan od suradnika i osnivača prvih bjelovarskih novina – *Tjednika bjelovarsko-križevačkog*. Bavio se i crtanjem pejzaža, te su mnogi njegovi radovi bili objavljeni u časopisima i knjigama. Nadalje, pisao je i u geografskom njemačkom listu *Globus* (*Braumschwefg*) različite etnografske rasprave, kao: *Die Karstflüsse in der Umgebung von Ogulin, Streifereien durch Slavonien, Pakrac und Lipik im Westen des Požeganer Comitats i Daruvar im Westen des Požeganer Comitats*. Zajedno sa slikarom Josipom Hohnjem 1885. naslikao je sliku *Pogled na Bjelovar s Mlinovca* i ona je 1888. poklonjena caru Franji Josipu prigodom njegova posjeta Bjelovaru. Umro je kao umirovljeni gimnazijski upravitelj u Celovcu 1920. godine. Rudolf STROHAL, *Grad Karlovac opisan i orisan*, Karlovac, 1906., 250.

²⁸ Josip BUTORAC, *Povijest rimokatoličke župe Bjelovar*, Bjelovar, 1970., 14. Pavao Vučetić je bio župnik u Kapeli od 1746. do 1771. godine.

²⁹ Radoslav LOPAŠIĆ, Prilozi za povijest Hrvatske XVI i XVII vieka iz štajerskog zemaljskog arhiva u Gradcu, *Starine JAZU*, Zagreb, knj. XIX, 1887., 77.

spominje i dalje na kartama Valvasora (1689.), Cantellija (1690.), Schenka (1717.) i Homma (otprilike 1710. – 1740.)³⁰, ti su podaci vjerojatno preuzeti iz prije spomenute Glavaševe karte, znači nastali su kompilacijom starih karata i opisanih izvora.³¹ Na osnovi tih podataka možemo zaključiti da se od 1673. pa do 1761. ime Bjelovar ne spominje, što je velika povijesna praznina koju je teško ispuniti.

No vratimo se na početak. Bez obzira na to što je podatak o kapeli u Bjelovaru, što su je pijaristi braća Diviš zatekli 1761. godine, samo pojedinačan izvor te što svi drugi spomenuti izvori govore drugačije, odnosno da je mjesto izgradnje novoga grada bilo prazno, taj je dokaz vrlo čvrst. Od 1761. pijarist Hubert Diviš vodi knjigu zapisa/sjećanja, odnosno spomenicu bjelovarske župe: *Liber memorabilis ecclesiae et beneficii ab origine civitatis Bellovariensis (Historia parochialis Bellovariensis ab anno 1761. Historia seu diarium totius curiae Bellovar)*, koja potvrđuje da je u tada već postojećoj kapeli počela redovna svećenička služba.³² U svezi tog pitanja priklanjam se tezi H. Petrića da je nakon Velikoga bečkog rata (1683. –1699.), kada je granica prema Osmanlijama pomaknuta prema Savi, svako postojanje pograničnih utvrda na tom području postalo suvišno, pa tako i vojne utvrde Bjelovar, koja je vjerojatno napuštena. Ostaje pitanje je li i dalje postojalo naselje Bjelovar u blizini napuštene vojne utvrde. Tu činjenicu ne potvrđuju, po Petriću, pregledani popisi vojnokrajiskih naselja iz 1726. i 1749. u kojima se ime Bjelovar, odnosno naselje Bjelovar, više ne spominje. No i Petrić napominje da „ostavlja otvorenu mogućnost da je nekom pogreškom Bjelovar ispušten iz popisa naselja”³³. Na osnovi svega navedenoga približavam se tezi da je naselje Bjelovar ipak postojalo kontinuirano u cijelom spomenutom razdoblju kao malo naselje koje je nastalo uz vojnu utvrdu te koje je nakon napuštanja utvrde djelomično opustjelo, ali se ipak održalo. Možda je i to razlog zašto se ne spominje u popisima s početka 18. stoljeća. Napokon, iako novi zapovjednik grada Filip von Beck nastoji gradu nametnuti novo ime – Novi Varaždin, u narodnoj je tradiciji prevladavalo ime Bjelovar, koje se nije izgubilo. Godina 1756. prava je „domovnica” grada Bjelovara.

³⁰ Savo VELAGIĆ, *Prilozi za historiju o nastanku i razvitku Bjelovara*, Bjelovar, 1961., 59, rukopis. (Tekst o osnivanju Bjelovara je iz pera Jurja Šušnjaka.)

³¹ Mirela SLUKAN-ALTIĆ, *Povijesni atlas gradova – Bjelovar*, Bjelovar – Zagreb, 2003., 23-27.

³² Stjepan KOŽUL, *Svećenici Bjelovarskog kraja. Dio I. Bjelovarski dekanat*, Zagreb, 2007., 39.

³³ Hrvoje PETRIĆ, Željko HOLJEVAC, Željko KARAULA, *Povijest Bjelovara – nove spoznaje* (sažeci izlaganja sa znanstvenog kolokvija 27. rujna 2011.), Bjelovar, 2011., 3 (Hrvoje PETRIĆ, *Novi prilozi za povijest Bjelovara*).

Newer Data Regarding the Founding of the City of Bjelovar in 1756

Summary

In addition to offering a brief account of the history of examining the city of Bjelovar, the paper discusses the issue of the founding of the city of Bjelovar in 1756 based on the archival research of a so far neglected source – *Liber momorabilium* authored by Ivan Josipović, parish priest of Križevci, and newer data gathered by H. Petrić.

Keywords: Bjelovar; the founding of the city; *Liber memorabilium*; parish priest Ivan Josipović.

Željko Karaula
Poslijediplomski studij povijesti
Hrvatski studiji Zagreb Sveučilišta u Zagrebu
Banovine hrvatske 26 b
43000 Bjelovar
zeljko.karaula2@bj.t-com.hr

ČLANCI

Dubravko Habek

UDK 314(497.5Bjelovar):351.755.2

Pregledni članak

Rukopis prihvaćen za tisak: 11. 4. 2012.

PRVI ŽITELJI BJELOVARA IZ MATICA ROĐENIH/ KRŠTENIH I UMRLIH ŽUPE KAPELA 1753. – 1772.

Sažetak

Autor u radu navodi do sada neistražene podatke o prezimenima i imenima prvih malobrojnih žitelja naselja *Belovara* u razdoblju 1753. – 1772. godine. Kako je Bjelovar do 1767. godine bio pod župnom upravom Kapele, tako se iz vrlo vrijednih župnih matica rođenih i umrlih iščitavaju prezimena i imena uz ostala demografska i perinatalna obilježja. Prezimena i imena bila su ponajvećma njemačkog, češkog, ugarskog ili starohrvatskog porijekla, što potvrđuje povijesna zbivanja u ovim krajevima.

Ključne riječi: Bjelovar; Kapela; matice rođenih; matice umrlih; povijest; demografija.

Uvod

Po poznatim zapisima prethodnih istraživača, Bjelovar je utvrđeno naselje, odnosno čardak koji je završen 1650. godine, što potvrđuju podatci iz 1666. križevačkoga vicegenerala Josepha Herbersteina (*Geschloss Belovar*) te Stierova karta iz 1660. godine¹ i Glavačeva karta iz 1673. godine.² Čardak je kao simbol prihvaćen na grbu grada Bjelovara. Šušnjak tumači i Schenkovu kartu *Tabulae Hungariae accedunt ceteeae regna* iz 1717. godine, gdje je naselje obilježeno kao kaštel (*Castelum*) *Welovar*.³

U prvoj polovici 18. stoljeća *Belovar* bijaše mjestašce od nekoliko kuća, selište, s malo civilnoga življa. Život se odvijao na starome sajmištu uz današnju zagrebačku cestu, a postojala je i stražarnica s malo vojske, graničara.⁴ Mjestašce je bilo i trgovište s tjednim sajmom. Popis zgrada i naselja iz 1752. godine pronađen u mjerničkom uredu podžupanije iz popisa zgrada Đurđevačke pukovnije tumači da je ovo naselje spojeno sa svih strana cestama, što je ostalo i danas. Takvo malo naselje Bjelovar

¹ Slukan Altić, Mirela (2003.): *Povijesni atlas gradova. I. svezak Bjelovar*. Državni arhiv Bjelovar i Hrvatski državni arhiv, Zagreb, str. 24.

² Isto, str. 25.

³ Šušnjak, Josip (1912.): *Povijest grada Bjelovara. Rukopis*. Gradski muzej Bjelovar.

⁴ Kramberger, Ernest (1886.): *Kraljevski i slobodni grad Belovar. Ilustrirani hrvatski pučki koledar za rimokatoličke, grčko-iztočne i izraelitičane za prostu godinu 1886*. Tiskara Fleischmann, Belovar, 1886., preuzeto za Pučki kalendar Bjelovarsko-bilogorske županije, Čvor Bjelovar, 1998., str. 113-115.

i susjedno selo Klokočevac imali su zajedno oko 200 žitelja, a bili su pod župnom upravom Kapele, sve do dolaska pijarista braće Divisz u Bjelovar 1761. godine koji preuzimaju uz nastavu i katehetsku službu, no te prve matične knjige koje su vodili pijaristi do 1767. godine nestale su.⁵

Zbog nameta na vojne odore, 1755. godine u selu Severin nedaleko od Bjelovara izbila je buna koja je završila ubojstvom nekoliko graničarskih časnika, među kojima i natporučnika Josipa Krčelića, brata poznatoga zagrebačkoga kanonika i hrvatskoga povjesničara Baltazara Adama Krčelića.⁶ Tijela pogubljenih časnika prebačena su u Župu Svetoga Trojstva (*St. Trinitatis*), gdje su pokopana uz vojne počasti. Ta je buna bila okidačem za izgradnjom novoga grada zamišljenoga kao jako vojno središte.⁷

Barun general Phillip Lewin Beck po zapovijedi carice i kraljice Marije Terezije započinje gradnju utvrđenoga vojnoga grada otkupljivanjem zemljišta od graničara 1756. godine, tako da je već 1758. izgrađeno prvih 40 objekata.⁸ Oko gradske jezgre Belovara (400 m x 400 m) postavljeni su niski zemljani i drveni bedemi (koji su srušeni početkom 19. stoljeća, kada se i grad progresivno širi)⁹. Spomenuto staro naselje Bellovar s nekoliko kuća ostalo je izvan gradskih bedema novoga vojnoga grada, no s nesmetanom komunikacijom s unutarnjim gradom.¹⁰

Prvi general Križevačke pukovnije koji je došao u Bjelovar 1758. godine bio je Franz Karl Riese, rođen 1721. godine u Brüggeu, a 1761. godine dobio je titulu baruna. Sudjelovao je u brojnim bitkama diljem europskih bojišnica, a umro je 20. svibnja 1786. u Grazu.¹¹

Godine 1758. Bjelovar postaje „stožerno mjesto“ (njem. *Stabsort*),¹² premještanjem stožera Križevačke (*Reg. Crisiensis*) i Đurđevačke graničarske pješačke pukovnije (*Reg. Georgiensis seu Szentvarynensis*) Varaždinskoga generalata te dijelova postrojbi husarske graničarske pukovnije (*Warasdiner Hussarn Regiment*).¹³ Zapovjedništvo Varaždinskoga generalata premješta se u Bjelovar godine 1765. i tamo djeluje do kolovoza 1783. godine, kada se nakon ujedinjenja Banske i Varaždinske generalkomande premješta u Zagreb.¹⁴ Zapovjednik Generalata bio je general Wenzel Matthias Hnogeck de Kleefeld (1713. – 16. travnja 1779.). Nakon preseljenja Generalata

⁵ Kramberger, Ernest (1886.), isto.

⁶ Buturac, Josip (1970.): *Povijest rimokatoličke župe Bjelovar*. Rimokatolički župni ured Bjelovar. Tisak Slavonska Požega, str. 3-67.

⁷ Šušnjak, Josip (1912.), isto.

⁸ Slukan Altić, Mirela (2007.): *Razvoj i izgradnja Bjelovara u kartografskim izvorima: od vojne utvrde do slobodnoga kraljevskog grada*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački rad i umjetnički rad u Bjelovaru, Zagreb – Bjelovar, str. 9-12.

⁹ Slukan Altić, Mirela (2007.), isto.

¹⁰ Kramberger, Ernest (1886.), isto.

¹¹ Künzl, Rudolf (1910.): *Povijest graničarskih pješačkih pukovnija: Križevačke br. 5 i Đurđevačke br. 6*. objavljeno u: Pleskalt, Željko (2008.) Državni Arhiv u Bjelovaru, Bjelovar, str. 11-15.

¹² Slukan Altić, Mirela (2007.), str. 30.

¹³ *Memorabilia Parochiae Belovarii No. 2. 1768.-1787*. Župni ured Bjelovar.

¹⁴ Slukan Altić, Mirela (2007.).

u Zagreb, u Bjelovaru ostaje zapovjedništvo brigade (*Brigade Commando der K. K. Warasdiner Grenz zu Bellovar*), koju su činile navedene dvije graničarske pukovnije, husarske postrojbe i nekoliko manjih pridruženih postrojbi.¹⁵ U okolici Bjelovara, u bilogorsko-moslavačkim selima, bila su postavljena i dalje satnijska (kompanijska) zapovjedništva (*Compagni Commando*) s većim vojnim snagama.¹⁶

U prvoj spomenici grada Bjelovara iz pera bjelovarskih svećenika-pijarista s vizitacijom kanonika iz susjedne Župe sv. Magdalene iz sela Kapela, patera *Paulusa Vucheticha*, spominju se prvi podatci o ustroju grada Bjelovara, suradnji s vojnim vlastima, suživotu, financiranje dužebrižništva; spominju se i časnici bjelovarskih pukovnija (*Heippl, de Kleefeld, Klebeck* itd.). U spomenici se spominje služba božja u bolnici (*in Hospitali*), jedan od najranijih podataka o postojanju bolnice u samome gradu.¹⁷ U sljedećim se spomenicama tako daju i upute o zakladama i ostavštini za opće dobro u gradu Bjelovaru.¹⁸ Spomenuti župnik Paulus Vuchetic kaligrafskim je rukopisom napisao memorabilije, a isto tako i vodio župne knjige svoje župe u Kapeli, te od 1744. godine povremeno i župne knjige u staroj župi Veliko Trojstvo uz ondašnje svećenike.

Od 1766. godine u unutarnjem gradu naseljava se i druga nevojnička obrtnička i trgovačka živalj s obiteljima, no austrijski i češki obrtnici morali su isprva graditi kuće izvan gradskih bedema. Kasnije im je dozvoljeno graditi i u unutarnjemu gradu. Po pukovnijama je 10 novih kuća na križevačkoj strani grada, a 15 na đurđevačkoj. U gradu je 1766. godine 70 Nijemaca (40 na križevačkoj, a 30 na đurđevačkoj strani) i 79 Hrvata (34 na križevačkoj i 45 na đurđevačkoj strani). Od njih 149 bilo je 96 katolika.¹⁹

Kako je naselje Bjelovar bilo pod župnom upravom Župe Kapela, prvi etnodemografski podatci o Bjelovarčanima iz sredine 18. stoljeća mogu se vidjeti iz matica rođenih/krštenih i matica umrlih Župe sv. Magdalene iz Kapele, gdje se obavljala katehetska i sakramentarna služba za malo naselje *Bellovar*.

Prvi žitelji Bjelovara prema maticama rođenih i umrlih Župe Kapela

U razdoblju 1753. – 1767. godine u župnu maticu rimokatoličke Župe sv. Magdalene u Kapeli upisano je 20 rođenih/krštenih i 19 umrlih (kasnije je upisano još 13 umrlih do 1772.) s klauzulom *ex Bellovar* (iz Bjelovara). Godine 1767. ustanovljena je župna matica rođenih/krštenih, vjenčanih i umrlih buduće bjelovarske rimokatoličke župne crkve sv. Terezije Avilske u koju se onda upisuju rođeni/kršteni, vjenčani i umrli stanovnici najranijeg Bjelovara.

¹⁵ *Liber Decretorum Cesareo Regiorum et Consistorialium mandatorum erectus Bellovarii Anno 1772.* Župni ured Bjelovar.

¹⁶ Šušnjak, Josip (1912.), rukopis.

¹⁷ *Historia Parochiae Domus Bellovarinensis ab Anno MDCCLXI.* Župni ured Bjelovar.

¹⁸ *Memorabilia Parochiae Belovarii No. 2. 1768.-1787.* Župni ured Bjelovar.

¹⁹ *Historia Parochiae Domus Bellovarinensis ab Anno MDCCLXI.* Župni ured Bjelovar.

U rasponu od 83. do 131. krštenoga djeteta (1760. – 1767.) u inače natalitetom bogatom kraju kapelske župe krsti se godišnje svega nekoliko djece iz Bjelovara, što govori u prilog poznatoj činjenici maloga broja mještana. U maticama datum rođenja nije upisan kao ni moguća krštenja iz nužde, a neki su podatci o imenima i prezimenima novorođenih ili umrlih manjkavi. U tablici 1. predočen je broj krštenih i umrlih stanovnika Bjelovara 1753. – 1772. upisanih u matice rođenih/krštenih i umrlih kapelske župe.

Tako su u župnoj crkvi u Kapeli kršteni (*bapta est*) i upisani u Maticu krštenih (*Matricula baptisatorum*) novorođeni Bjelovarčani:²⁰

- Godine 1753. i 1757. spomenuto je samo krštenje djeteta *ex Belovar*, uz nepostojanje drugih podataka.

-18. prosinca 1760. iz Bjelovara je kršten Kristijan, zakoniti sin Andreasa i Gertrude Kupinik, *ex Bellovari bapta est Christianus, Filius legitimus Andreas Kupinik et Gerthrudis Kupinik*. Krsne kume (*levantibus*) bile su *Michaela Schultz* i *Elizabeta Križanić*. Elizabeta Križanić možda je upravo spominjana prva poznata izučena (aprobirana) bjelovarska primalja Križevačke pukovnije *Elizabetha Kreutzerin*²¹, što je i njemački prijevod hrvatskoga prezimena (ili obratno), a što potvrđuje i tadašnja obveza primalja nazočiti krštenjima djeteta ili udijeliti krštenja iz nužde.

- 18. ožujka 1761. kršten je *Josephus*, zakonito dijete *Mihaela* i *Theresie Hafnern*,²²

- 20. ožujka 1761. kršten je *Antonius*, zakonito dijete *Stephana* i *Anne Penk*,

- 12. srpnja 1761. krštena je *Margaretha*, zakonita kći *Georgiusa* i *Teresie Prasinger* (kumovi su bili *Josepho* i *Elisabetha Felginscher*),

- 6. rujna 1761. kršteni su zakoniti blizanci *Joannes Georgius* i *Michael*, zakonita djeca *Georga Winnera* i *Anne Marie Ksanterin* (krsni kumovi bili su *Joan Georg Koch* i supruga *Josepha*),

- 11. lipnja 1762. krštena je *Carolina Antonia*, kći *Emanuela de Filienberga* (krsni kumovi bili su *Illustrissimus Georg Josephus de Lahupich* et *Maria Josepha*; *Georg Joseph Lahupich* bio je potpukovnik i zapovjednik Đurđevačke pukovnije 1763. – 1769. godine),

- 29. kolovoza 1762. kršten je *Joannes*, zakoniti sin *Francisca* i *Hellene* (kumovi su bili *Georgius Gross* i supruga *Joanna*),

- 20. studenoga 1763. krštena je *Barbara*, kći *Jacobusa* i *Anne Furdek* (kumovi su bili *Georgius* i *Joanna Gross*),

- 1. siječnja 1765. kršten je novorođeni *Franciscus Ferdinandus*, zakoniti sin *Magnificus Dominus Vicecoloni Georgii de Lahupicz* et consort. *Illustrissima domina Johanna de*

²⁰ *Matricula baptisatorum, copulatorum et mortuorum Parochiae Capellensis Generalati Varasdinensi 1737.-1785.* HDA M-2983.

²¹ Habek, Dubravko (2008.): *Primaljstvo i prve primalje u Bjelovaru 1756.-1856.* Arhiv Higijene Rada i Toksikologije br. 59, str. 223-232.

²² *Matricula baptisatorum, copulatorum et mortuorum Parochiae Capellensis Generalati Varasdinensi 1737.-1785.* HDA M-2983.

Furmacher (kumovi su djetetu bili *capitaneo Joann de Kengyell i Gabriella de Knezovicz*; Joann de Kengyell bio je zapovjednik Đurđevačke pukovnije do 1754. godine),

- 1765. kršten je *Francisus Xaverii*, zakoniti sin *Michaela Aufrechta i Theresie Murin* (krsni kum djetetu bio je *Ignathius Zlobkovitz*),

- 17. srpnja 1766. kršten je *Ignatius Paulus*, zakoniti sin potpukovnika i komandanta slavne Đurđevačke pukovnije br. 6. *Josepha De Lahupicza* i njegove zakonite žene *Johanne De Furmaher* (krsni kumovi bili su *Joannes de Kengyell i Anna Maria de Araianczik*; krstitelj bio je tada aktualni višegodišnji kapelski župnik *Vuchetich*,

- istoga dana krštena je i Magdalena, zakonita kći *Josephusa Pergroffa* (krsna kuma bila je *Rosa Sveller*),

- 5. listopada 1766. krštena je *Elisabetha Antonia*, zakonita kći *Joanisa i Catherine Vuković* (krsni kumovi bili su *Illustrisimus Antonio de Czetovicz et Illustrisimus De Kleefeld*. General *Wenzel Matthias Hnogeck de Kleefeld*; zapovjednik Varaždinskoga generalata sa suprugom *Elisabethom de Kleefeld* i obitelji živio je u Bjelovaru, u zgradi zapovjednika Generalata u unutarnjem gradu (*Innenstadt*), u današnjoj zgradi „Croatia osiguranja“ koja je tada bila prizemnica; zapovjedništvo Varaždinskoga generalata djeluje u Bjelovaru od 1765. do kolovoza 1783. godine, kada se nakon ujedinjenja Banske i Varaždinske generalkomande, premješta u Zagreb)²³,

- 8. prosinca 1766. krštena je *Maria Anna*, zakonita kćer *Georgiusa de Lahupicza i Johanne de Furmacher*, a krsni kumovi djeteta bili su *Francisco de Arranzsik, commissario Bellico i Anna Maria*,²⁴

- 27. rujna 1767. krštena je *Barbara* i kći je *Georga i Margarethe Perkovich* (krsna kuma bila joj je *Theresia Cheynko*),

- 18. listopada 1767. krštena je *Amalia*, zakonita kći *Jacoba Mayera i Margarete rođ. Olperger* (krsni kumovi bili su *Joann Schultz i Amalia Walissin*).

Tablica 1. Broj krštenih i umrlih upisanih u maticama kapelske župe s podatkom *ex Bellovar*²⁵.

Godina	Kršteni <i>Bapta est</i>	Umrli/pokopani <i>Sepulta est</i>
1753.	1	
1757.	1	1
1758.	0	1
1759.	0	
1760.	1 / 90	
1761.	5 / 102	

²³ Slukan Altić, Mirela (2007.).

²⁴ *Matricula baptisatorum, copulatorum et mortuorum Parochiae Capellensis Generalati Varasdinensi 1737.-1785.* HDA M-2983.

²⁵ Isto.

Godina	Kršteni <i>Bapta est</i>	Umrli/pokopani <i>Sepulta est</i>
1762.	2 / 83	4
1763.	1 / 116	5
1764.	1 / 121	6
1765.	2 / 131	0
1766.	4 / 127	0
1767.	2 / 103	2
1768.		3
1769.		1
1770.		7
1771.		1
1772.		1

U maticama umrlih (*Inscriptio demortuorum*) u kapelskoj župi s pripadajućim se-
lima činjenica smrti i ukopa s klauzulom *ex Bellovar* primjećuje se 1757. godine prvi
put, a potom 8. travnja 1758. godine, gdje je upisan pokojnik *Paulus Fekonya*. Drugih
podataka za spomenute dvije smrti u matici umrlih, poput dobi i datuma smrti, ne
postoji. Upisan je samo dan ukopa, tada isključivo u kriptu kapelske župne crkve.²⁶

Godine 1762. ne spominju se smrti osoba iz grada Bjelovara (*ex Bellovar*), no upi-
sano je *In Staab*, bez preciziranja mjesta gdje se spomenuti stožer nalazi. No, kako je
Bjelovar 1762. godine bio stožerno mjesto, zasigurno se mislilo na Bjelovar. Tako su
te godine upisana četiri ukopa pokojnika iz stožera, *In Staab*:

- 8. travnja 1762. *Matheus Goshenk (ad Parochiae Ecclesia sepulta)* – pokopan u župnoj
crkvi,

- 8. kolovoza 1762. *Anna D Lendin Koch, Ancilla* – služavka,

- 22. kolovoza 1762. kapetan i glasnogovornik Križevačke pukovnije, *Franciscus
Heim, capitan et auditor Regiminis Crisiensis*, a šest dana nakon njega i njegova supru-
ga,

- 28. kolovoza 1762. gospođa *Domina Josepha Heim*.

Godine 1763. upisano je pet ukopa pokojnika iz Bjelovara, *ex Bellovar*:

- *Martinus Zardo, Regm. Szentvarynensis Stukmeister*-sadreni majstor (gipser) Đur-
devačke pukovnije,

- 17. veljače 1763. *Georgius Master*, a tri dana kasnije

- 20. veljače 1763, njegova supruga *Theresia*.

U stožeru *In (ex Staab)* umrli su sljedeći žitelji:

- gospodin *Laidinsky* iz Križevačke pukovnije, *D. Laidinsky, Reg. Crisiensis*, te

- *Josephus Talamon*.

²⁶ Isto.

Godine 1764., u prosincu, umrlo je i u kriptama je kapelske župne crkve pokopano šest stanovnika Bjelovara:

- u Bjelovaru je umro kapetan slavne Đurđevačke pukovnije, *ex Bellovar obyt capitano Heippl*,

- 1. prosinca 1764. *Magdalena Seitenperger*; u maticama rođenih/krštenih bjelovarske Župe sv. Terezije Avilske od 1767. godine nerijetko se nailazi na *Joannu Seitenperger* kao krsnu kumu novorođenčadi,²⁷

- 1. prosinca 1764. *Ursula*,²⁸

- 2. prosinca 1764. *Hellena virgo*,

- 8. prosinca 1764. *Phillipus Magis, Fourieris* (opskrbnik),

- 8. prosinca 1764. *Antonius Servus, Illustrisimus*.

Za godine 1765. i 1766. nema zabilježenih ukopa ljudi iz mjesta Bjelovara.

Bila su svega dva ukopa stanovnika Bjelovara 1767. godine:

- 26. prosinca 1767. *Ana Maria Plekolos*, opskrbnikova žena, i

- 28. prosinca 1767. *Christianus Pittner*.

Godine 1768. pokopani su:

-10. siječnja *Josepha Schneller Evinsdam Coriary vulgo Lederer*,

-12. siječnja 1768. *Barbara Merker*,

-20. siječnja sin *La Fontainea*,

-18. listopada 1769. *Joannes Printz*.

Mada je ustrojena župa u Bjelovaru, Bjelovarčani se i dalje pokapaju u Kapeli.

Godine 1770. bilo je sedam ukopa:

-21. siječnja *Joann Makarin, murarius*,

-23. siječnja *Josephus Fermely*,

-18. svibnja *Elisabetha Szervicz i Josephus Hengerlle, fourieris* (opskrbnik),

- 20. lipnja 1770. umro je gospodin kapetan Messina od moždanoga udara, *D. D. Messina, capitan ex apoplexia*,

- 6. srpnja 1770. umro je natporučnik, *D. C. Adamus de Schollenbergs-oberleutnent*,

- i 7. srpnja 1770. *Julius Galus, sclopetarius* (puškar).

Godine 1771. ubilježen je jedan ukop:

- 10. prosinca *Georgius Rapinecz*, a 14. siječnja 1772. *Clemensa Telesenberger-Pristo-ra*.

Rasprava i zaključak

Zbivanja u središnjemu dijelu Varaždinskoga generalata s ustrojavanjem zapovjedništva Đurđevačke i Križevačke pukovnije u stožernome mjestu *Bellovar* temelji

²⁷ *Matricula baptisatorum Parochiae Bellovarinensis 1767.-1849. Hrvatski državni arhiv Zagreb, M-20.*

²⁸ *Matricula baptisatorum, copulatorum et mortuorum Parochiae Capellensis Generalati Varasdinensi 1737.-1785. HDA M-2983.*

su razvoja novoga grada Bjelovara i budućega stoljetnog vojno-građanskog suživota. U maticama umrlih, vjenčanih i rođenih rimokatoličke Župe Kapela ne nalazi se zapisano mjesto – naselje *Belovar* ili nekog sličnog imena sve do 1753. godine²⁹, kada se prvi put spominje mjesto u toj župi kao takvo. Ipak, no rijetko, bjelovarska su novorođena djeca od 1690. godine krštena i u Župi Trojstvo, gdje se može tek u nekoliko slučajeva naći podatak odakle su rođeni, vjenčani ili umrli, odnosno s klauzulom iz *Bjelovara (ex Belovar)*, što potvrđuje podatak maloga broja žitelja. Godine 1744. u Maticama rođenih/krštenih župe Trojstvo postoji podatak krštenoga djeteta iz Sredica, starijeg naselja od Bjelovara, koje je upisao P. Vuchetic.

Iz vlastitoga nedavnog istraživanja Matica rođenih/krštenih župe Trojstvo pronađen prvi podatak o rođenom i krštenom djetetu iz Bjelovara³⁰:

- 1. septembri 1757. *ex Belovar baptia est filia legitima Eva, Paula et Ana Travandia, lev. Blazs Ribaric et Ana Demenjak* (krštena je iz Bjelovara zakonita kćer Pavla i Ane Travandije, kumovi su bli Blaž Ribarić i Ana Demenjak), a potom i drugo:
- 5. maius 1765. *Ex Belovar baptus Joannes, filius legitimus Maximilliani Kralich et consort. Catharina. Levanti: Stanislav Kuntin et Ana Kuntin.*³¹

Tek od 1767. upisuju se župne bjelovarske Matice, a te je godine kršteno prvih 26 novorođenčadi, s prvim novorođenčecom iz Prgomelja.³²

U Maticama umrlih župe Veliko Trojstvo³³ prvi i jedini podatak do 1760. godine o umrlima iz Bjelovara jest od 1. kolovoza 1756. godine gdje je upisana činjenica smrti:

- 1. 8.1756. *mortus est Matthias Balthasar Th.... (nečitko) in Belovar, sacramenti provis, sepultus in Ecclesia Parochiae*. Dakle, spomenuti pokojnik umro je i sahranjen u kripti župne crkve u Velikom Trojstvu kako je tada bilo uobičajeno, jer su se pokojnici zakapali u crkvene kripe ili kripe kapela, rijetko u groblja oko crkava (kasnije).

Ovi podatci iz župe Kapela i Veliko Trojstvo potvrđuju vlastita prethodna istraživanja o malom broju žitelja Bjelovara do ustrojstva vojnoga grada.³⁴

Iz navedenoga istraživanja prvih žitelja staroga mjesta Bjelovara i novoga vojnoga grada od 1756. godine razvidna su prezimena i imena stanovnika. Najčešće to su bila njemačka prezimena (*Hafner, Schultz, Prasinger, Penk, Felginscher, Winer, Koch, Gross, Aufrecht, Filienberg, Furmacher, Pergroff, Heim, Svetenperger, Schneller, Schollen-*

²⁹ *Matricula baptisatorum, copulatorum et mortuorum Parochiae Capellensis Generalati Varasdinensi 1737.-1785.* HDA M-2983.

³⁰ *Matricula baptisatorum Parochiae St. Trinitatis, Trojstvensis*, HDA M-371, M-372, M-373.

³¹ Habek, Dubravko (2008.), str. 19.

³² *Matricula baptisatorum Parochiae Bellovarinensis 1767.-1849.* Hrvatski državni arhiv Zagreb, M-20.

³³ *Matricula baptisatorum Parochiae St. Trinitatis, Trojstvensis*, M-373.

³⁴ Habek, Dubravko (2008.)

berg, Telesenberger, Mayer), češkoga (Kupinik, Lahupicz, Arranzsik, Fekonya, Laidinsky, Plekolos, Pittner, Makarin), ugarskoga podrijetla (Kengyell, Fermely) i stara hrvatska prezimena (Križanić, Zlobkovitz, Vuković, Czetovicz, Rapinecz, Perkovich). Imena su pisana latiniziranim, vrlo rijetko autohtonim hrvatskim izriječkom: Gerthruda, Elizabetha, Josepha, Margaretha, Theresia, Barbara, Christian, Andreas, Josephus, Paulus, Georgus... Navedena prezimena i imena i danas se nerijetko susreću u bilogorskom kraju.

Znakovito je da su civilni i vojni velikodostojnici nosili prefiks *de* ili nazive *Dominus*, *Illustrissimus*, *Magnificus Dominus*, što je označavalo njihovu plemićku i stalešku pripadnost toga vremena. Posebice su ih nosili časnici slavnih bjelovarskih pukovnija, Križevačke i Durđevačke.

Kako je navedeno, prezimena i imena prvih stanovnika Bjelovara bila su ponajvećma njemačkog, češkog, ugarskog ili starohrvatskog porijekla. Najčešća njemačka prezimena bila su upravo vojnih osoba, posebice časnika i njihovih obitelji, što je i razumno s obzirom na brojnost vojske iz srednje Europe, posebice Austrije i Njemačke, koja je tada dolazila na službu u Varaždinski generalat.

Iz župnih matica razvidan je i pomor stanovnika Bjelovara, nažalost bez upisanih uzroka smrti, osim kapetana *Messine*, za kojega je upisano da je umro od moždanoga udara. Svi pokojnici pokopani su u kriptama župne crkve u Kapeli, jer je bjelovarsko gradsko groblje, podijeljeno na katolički i grčkoistočni dio, počelo s prvim ukopima u kripti grobljanske kapele sv. Križa 1776. godine, dok je crkva sv. Terezije Avilske s kriptama za oko 60 ukopnih mjesta otvorena 15. listopada 1772., otkad se u istraživanim maticama kapelske župe više ne nalaze upisani pokojnici iz Bjelovara.³⁵ Također, svega tri upisa žitelja Bjelovara u crkvene knjige stare župe Veliko Trojstvo tek od sredine pedesetih godine 18. stoljeća koje sam usputno naveo, potvrđuju moguća jača demografska zbivanja oko postojeće utvrde Bjelovar naseljavanjem obitelji vojnika ili pak, osnivanjem obitelji tamošnjih vojnika s ondašnjim življem.

Navedeni podatci potvrđuju povijesna zbivanja u ovim krajevima i višestoljetnu pripadnost bilogorskoga kraja srednjoeuropskoj katoličkoj orijentaciji. Dobiveni podatci trebaju inducirati daljnja genealoška i demografska istraživanja bilogorskoga kraja, posebice najranije povijesti Bjelovara kao novoga vojnoga grada.

³⁵ Kožul, Stjepan (1999.): *Sakralna umjetnost bjelovarskoga kraja*. Prometej, Zagreb, str. 23-35.

The First Inhabitants of Bjelovar in the Birth and Death Registers of the Kapela Parish 1753–1772

Summary

The author presents so far unknown information regarding the surnames and first names of the first – rather few – inhabitants of the settlement called *Bjelovar* between the years 1753 and 1772. Since Bjelovar had until 1767 been under the Kapela parish administration, very valuable parish birth and death registers present sources of surnames and first names, in addition to other demographic and perinatal features. The majority of the surnames and first names were of German, Czech, Hungarian or old-Croatian origin, which confirms the historical events in this area.

Keywords: Bjelovar; Kapela; birth registers; death registers; history; demography

Prof. dr. sc. Dubravko Habek, dr. med., znanstveni savjetnik
Klinika za ginekologiju i porodništvo Kliničke bolnice „Sveti Duh“, Zagreb
Sveti Duh 64, 10000 Zagreb
dubravko.habek@os.t-com.hr

Vladimir Strugar

UDK 061.12(497.5Bjelovar)“2006/2011”

Pregledni članak

Rukopis prihvaćen za tisak: 18. 1. 2012.

PET GODINA RADA ZAVODA ZA ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKI I UMJETNIČKI RAD U BJELOVARU (2006. – 2011.)

Sažetak

U članku se opisuju rezultati rada Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, koji je stvarno počeo djelovati nakon što su stvoreni prostorni, kadrovski i materijalni uvjeti u rujnu 2006., iako je Predsjedništvo Akademije donijelo Odluku o osnivanju Zavoda u Bjelovaru 29. prosinca 2003.

Autor opisuje rad Zavoda od 2006. do 2011. godine, dakle njegovih pet godina djelovanja; prvo, aktivnosti i odluke koje su prethodile osnivanju Zavoda i, drugo, ključne aktivnosti koje je ostvario od utemeljenja kao što su: organizacija znanstveno-stručnih skupova, provođenje znanstveno-stručnog projekta, nakladnička djelatnost, organizacija izložbi, predavanja i predstavljanja izdanja Zavoda, održavanje sjednice Predsjedništva Hrvatske akademije u Bjelovaru te dodjela Nagrade Grada Bjelovara za rezultate u znanosti i opremljenost knjižnice Zavoda.

Ključne riječi: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Zavod u Bjelovaru; Grad Bjelovar; Bjelovarsko-bilogorska županija.

Uvod

Polovicom 90-ih godina 20. st., kada se Hrvatska počela oporavljati od materijalnih ratnih razaranja i obnavljati svoj gospodarski, društveni i kulturni život a županije spoznale da njihov razvoj i napredak ovise prije svega o vlastitim potencijalima, Bjelovarsko-bilogorska županija inicira osnivanje znanstvene jedinice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Bjelovaru, njezinu sjedištu. Dakle prevladavalo je mišljenje kako se znanstvenim istraživanjima te angažiranjem vlastitih stručno-znanstvenih ljudskih potencijala moraju stvarati projekti koji bi Bjelovarsko-bilogorskoj županiji otvarali mogućnosti napretka. Smatralo se da se to može najbolje ostvariti u sklopu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti kao najvažnije znanstvene i umjetničke ustanove u Republici Hrvatskoj. Poznajući aktivnosti Akademije, ne samo u dugoj povijesnoj retrospektivi nego i u suvremenim uvjetima, nakon što je Hrvatska postigla samostalnost i međunarodno priznanje, željelo se u njezinim znanstvenim stavovima i promišljanjima regionalne i ukupne hrvatske budućnosti naći što pouzdanije teme-

lje i smjernice za djelovanje. Spomenut ćemo poruku akademika Ivana Supeka koju je izrekao u Uvodnoj riječi u knjizi *Hrvatska – zadanosti i usmjerenja*: „Kako je to god teško u ovim ratnim uvjetima i s rijekama prognanika, Hrvatska se mora razvijati u moderno društvo kakvo je na Zapadu stvoreno uvažavanjem osobnog poduzetništva i socijalne solidarnosti i naglo obogaćeno znanstveno-tehničkom revolucijom koja je udeseterostručila produktivnost ljudskog rada.“ (Supek, 1992., str. 8).

Intenzivne aktivnosti pri ostvarivanju zamisli o osnivanju Akademijine jedinice u Bjelovaru počele su još 1997. Naime te su godine Vladimir Strugar i Mladen Medar predložili akademiku Ivanu Supeku, tada predsjedniku Akademije (1991. – 1997.), ideju o osnivanju znanstvene jedinice u Bjelovaru. Akademik je Supek s odobravanjem prihvatio ideju koja se ostvarila 2003. zahvaljujući naporima predsjednikā akademika Ive Padovana (1998. – 2003.) i akademika Milana Moguša (2004. – 2010.), koji su isticali važnost decentralizacije znanosti i znanstvenih istraživanja, a koju podupire Akademija. Tako je akademik Ivo Padovan temeljno opredjeljenje Akademije izrekao u jednom intervjuu ovim riječima: „Napose ćemo materijalno i kadrovski jačati Akademijine brojne zavode, osobito one izvan Zagreba. Grananje Akademije preko posebnih zavoda za znanstveni rad otpočeo je još prvi poslijeratni predsjednik Andrija Štampar i tu su njegove zasluge goleme“ (Jurušić, 1997., str. 6). Predsjednik Akademije akademik Milan Moguš sa suradnicima akademikom Slavkom Cvetnićem, glavnim tajnikom, i prof. dr. sc. Slobodanom Kaštelom, tajnikom, posjetio je Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorsku županiju nekoliko puta. Prilikom posjeta u listopadu 2004. rekao je, između ostaloga, i sljedeće: „Danas počinje život Akademije u Bjelovaru. Politika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti je da izvan Zagreba osniva zavode, pa ih

14. listopada 2004. *Bjelovarčanin*

Zavod za znanstveno - istraživački rad HAZU-a u Bjelovaru

BRIŠU SE GRANICE IZMEĐU METROPOLE I "PROVINCIJE"

Za tri tjedna u Bjelovaru bi trebao početi rad Zavoda za znanstveno-istraživački rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Projekt je usvojilo Poduzetništvo županije i Poduzetništvo Grada Bjelovara i za njega je izdvojeno 100 tisuća kuna. Nacrt ugovora županu Damiru Bajsu i predstavnicima Grada Bjelovara predao je predsjednik HAZU-a akademik Milan Moguš, a ugovor o kompetencijama, pravima i obvezama bit će potpisan za dva tjedna.

Dolazak akademika Moguša i tajnika HAZU-a označava kraj pripremnih radova na osnivanju Zavoda. Dr. Moguš je s domaćinima obišao zgradu bivšeg UMB-a, a sada Poduzetničkog inkubatora na Trgu E. Kvaternika, gdje će Zavod ubuduće imati svoje prostorije.

- Danas počinje život Akademije u Bjelovaru. Politika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti je da izvan Zagreba osniva zavode, pa ih već ima u cijeloj Hrvatskoj. Lani je o osnivanju Zavoda u Bjelovaru odluku donijelo Predsjedništvo Akademije, a to je potvrdila i Skupština, a osnivanjem Zavoda u Bjelovaru zaključuje se broj Akademijinih jedinica u Hrvatskoj. Deklaracija "Hrvatska temeljena na znanju i primjeni znanja" je jedan od temeljnih Akademijinih dokumenata. Mi smo ovdje zbog znanja, da pomognemo. Ne pripremimo je da je Hrvatska zemlja gradova i da nemamo provinciju. Zar su Dubrovnik, Rijeka, Šibenik, Osijek provincija? I Bjelovar je pravi grad, nije provincija. Zato trebamo prihvatiti znanstvene kriterije, koji su svugdje jednaki. Bez uporišta znanja i primjene znanja nećemo napredovati. Akademija će učiniti sve da se i u ovom dijelu Hrvatske primjenjuje znanje. Po mome sudu, ubrzo ćemo osjetiti da se događa nešto važno i kvalitetno. Dobro je da zajedno pokrenemo projekte za koje vi mislite da su važni. Mislim da ćemo se brzo dogovoriti što i kako želimo raditi - naglasio je akademik Moguš.

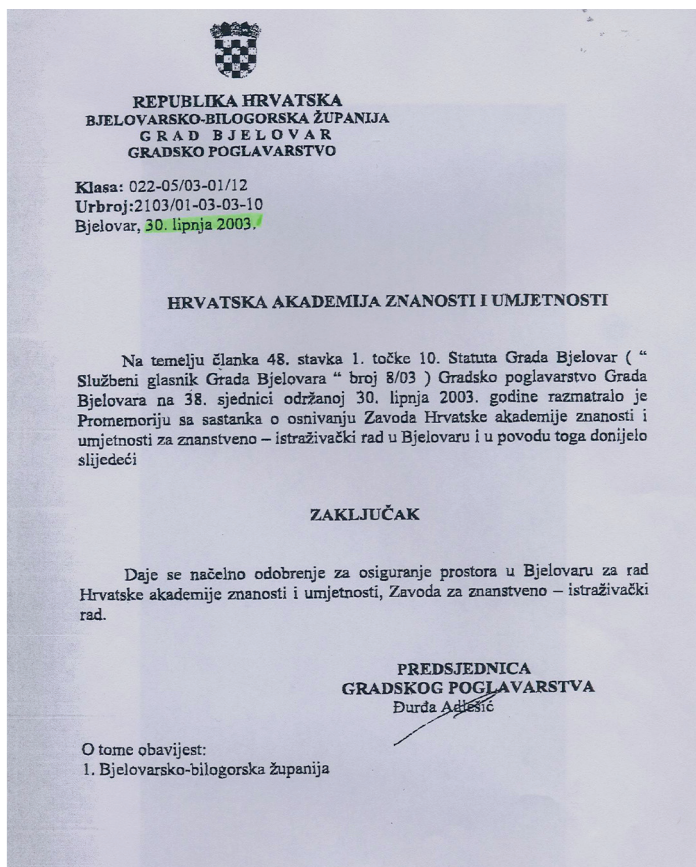
Akademija ima niz znanstvenih vještača (za turizam, naftu, kvalitivnost, film i televiziju itd.), te devet razreda u kojima mogu participirati osobe s našeg područja koje se bave znanstvenim radom. HAZU izdaje gotovo dva naslova na tjedan, a ubuduće će oni odmah dolaziti i u novi Zavod u Bjelovaru. Osnivanje Zavoda će biti podjaci mladim ljudima da se bave znanstvenim radom, a Zavod za znanstveno-istraživački rad u Bjelovaru, istaknuo je Moguš, neće biti ništa manje važan od Akademije u Zagrebu.

- Veseli me jer nailazim na optimizam ljudi koji će projekt provoditi. Time ovaj cijeli kraj postaje sastavni dio Akademije i sav njegov znanstveni svijet ima otvorena Akademijina vrata - ističe predsjednik HAZU Milan Moguš.

r.s.

Tekst objavljen u *Bjelovarcu* 14. listopada 2004.

Zaključak Gradskoga poglavarstva od 30. lipnja 2003.

već ima u cijeloj Hrvatskoj. Lani je o osnivanju Zavoda u Bjelovaru odluku donijelo Predsjedništvo Akademije, a to je potvrdila i Skupština, a osnivanjem Zavoda u Bjelovaru zaokružuje se broj Akademijinih jedinica u Hrvatskoj... I Bjelovar je pravi grad, nije provincija. Zato trebamo prihvatiti znanstvene kriterije, koji su svugdje jednaki. Bez uporišta znanja i primjene znanja nećemo napredovati" (Stojković, 2004.).

Predsjedništvo je Akademije donijelo 29. prosinca 2003. Odluku o osnivanju Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru. Odluci su prethodile odgovarajuće odluke Grada Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije, a nakon toga stvoreni su prostorni, materijalni i kadrovski uvjeti za rad Zavoda.

Gotovo desetgodišnja nastojanja pojedinaca, lokalnih vlasti i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti urodila su plodom jer je Zavod počeo raditi u rujnu 2006., u vlastitom prostoru i s nužnom opremom.

Od tih rujanskih početaka 2006. godine Zavod je nastojao ostvarivati programe koji su u sklopu Akademijinih programa i ciljeva uz stalnu brigu da se zadovoljavaju lokalne potrebe i interesi.

Međutim, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti prisutna je u znanstvenom i kulturnom životu Bjelovarsko-bilogorske županije i prije nego što je njezin Zavod počeo raditi 2006.

Uz obilježavanje stogodišnjice rođenja hrvatskoga književnika Đure Sudete (1903.-1927.) Organizacijskom odboru (D. Bajs, A. Rade, V. Trnski, I. Pejić) pomagao je akademik Miroslav Šicel, odnosno Razred za književnost. U Bjelovaru je 11. travnja 2003. ostvaren program pod nazivom *Stogodišnjica rođenja Đure Sudete* s predavanjima akademika Dubravka Jelčića i akademika Miroslava Šicela, dok su Anđelko Novaković i Ilija Pejić predstavili pretisak knjige *Mor*.

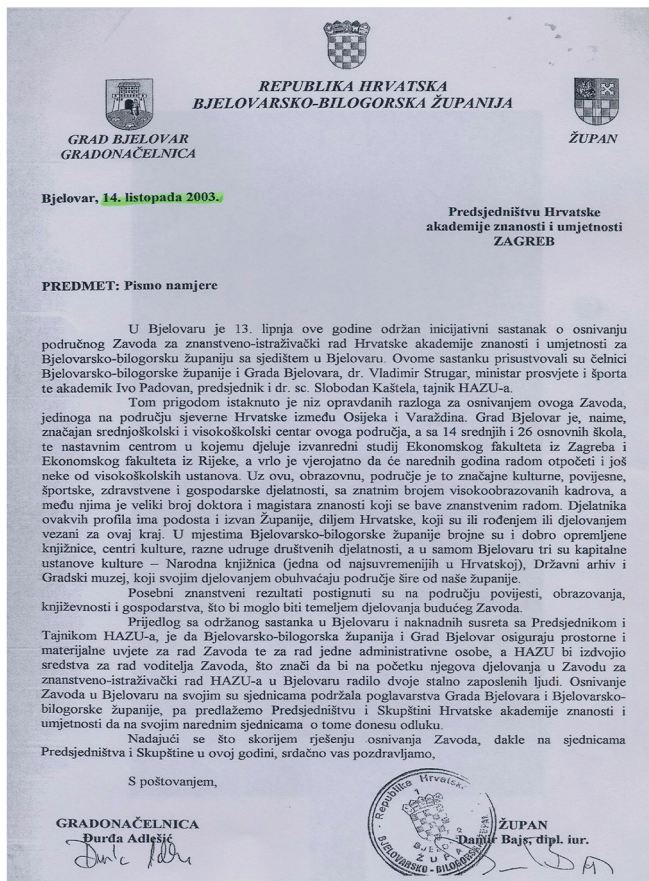
U Bjelovaru je 6. svibnja 2004. održan znanstveni skup o Đuri Sudeti, a sudjevali su akademik Miroslav Šicel, Đurđica Ivanišević, prof. dr. sc. Stjepan Hranjec, mr. sc. Božidar Petrač, Ivan Pinter, mr. sc. Ivan Slišurić, prof. dr. sc. Stjepko Težak, dr. sc. Diana Zalar, Branimir Donat i Ilija Pejić. Objavljen je zbornik radova u tiskanom i elektroničkom obliku *Đuro Sudeta – pjesnik i pripovjedač* (uredili akademik M. Šicel i I. Pejić). Bio je to zajednički izdavački pothvat Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Bjelovarsko-bilogorske županije 2005. (Vidjeti: Ilija Pejić: *Stogodišnjica rođenja Đure Sudete: od pretiska do elektroničke knjige: digitalizacija zavičajne baštine. Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, LI, 2008., br. 1-4, str. 64-72.)

Nastojanja i ključne odluke

Pojedinačne inicijative i nastojanja u 2003. podržao je Grad Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija. Gradsko je poglavarstvo Grada Bjelovara na 38. sjednici održanoj 30. lipnja 2003. razmatralo *Promemoriju sa sastanka o osnivanju Zavoda Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* i donijelo zaključak o načelnom „odobrenju za osiguranje prostora u Bjelovaru za rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zavoda za znanstveno-istraživački rad“.

Za osnivanje Zavoda u Bjelovaru osobito je važno *Pismo namjere* koje su uputili Akademiji 14. listopada 2003. Đurđa Adlešić, gradonačelnica, i Damir Bajs, župan. *Pismo namjere* nastalo je na temelju inicijativnog sastanka održanog 13. lipnja 2003. na kojem su u ime Akademije bili akademik Ivo Padovan, predsjednik, i prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, tajnik, te domaćini Đurđa Adlešić, Damir Bajs i dr. sc. Vladimir Strugar. Na sastanku su iskazani obostrani razlozi za osnivanje Zavoda u Bjelovaru. U pismu se izjašnjava o tome da će Grad Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija osigurati prostorne i materijalne uvjete za rad Zavoda i za rad „jedne administrativne osobe“, a Akademija će izdvajati sredstva za rad voditelja/upravitelja Zavoda.

Provodeći *Pismo namjere*, Županijsko je poglavarstvo Bjelovarsko-bilogorske županije na 24. sjednici održanoj 18. rujna 2003. donijelo *Odluku o potpori inicijativi za*

Pismo namjere od 14. listopada 2003.

osnivanje Zavoda za znanstvenoistraživački rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Bjelovaru. U Odluci se, osim potpore osnivanju Zavoda, utvrđuje da će Bjelovarsko-bilogorska županija snositi „dio troškova osnivanja i rada Zavoda.“

Odluka Bjelovarsko-bilogorske županije (2003.)

Dobra je priprema omogućila ostvarivanje ideje o osnivanju Zavoda u Bjelovaru, jer je Predsjedništvo Akademije donijelo 29. prosinca 2003. Odluku o osnivanju Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Bjelovaru (broj: 10-36/4-2003).¹

¹ Tom je prigodom autor ovoga članka dobio telegram Zavoda za znanstvenoistraživački rad u Varaždinu sljedećeg sadržaja: „...raduje nas osnivanje Zavoda Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Bjelovaru. On je rezultat vašeg htijenja, želje i rada. Čestitamo. Vjerujemo u uspješnu suradnju. Primate čestitke za božićne blagdane i novu 2004. godinu. S poštovanjem mr. sc. Eduard Vargović i mr. sc. Ivan Grabar.“

Temeljem članka 23. Zakona o Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti i članka 39. Statuta Akademije, Skupština Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti na sjednici održanoj 29. prosinca 2003. donijela je

O D L U K U
o osnivanju Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Bjelovaru

Članak 1.

Na inicijativu Bjelovarsko-bilogorske županije, Grada Bjelovara i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti osniva se ustrojstvena jedinica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti pod nazivom Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Bjelovaru.

Članak 2.

Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Bjelovaru obavljat će svoju djelatnost u skladu sa Statutom i programom rada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i svojim djelovanjem promicati znanstvenu djelatnost i umjetničko stvaralaštvo u gradu Bjelovaru i širem gravitacijskom području.

Članak 3.

Predsjedništvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Bjelovarsko-bilogorska županija i Grad Bjelovar ugovorno će utvrditi način djelovanja Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Bjelovaru i ostala pitanja značajna za rad te jedinice. Bjelovarsko-bilogorska županija i Grad Bjelovar osigurat će poslovni prostor i sve potrebne materijalne uvjete za rad Zavoda, te za rad jedne administrativne osobe, a Akademija će izdvajati sredstva za plaću upravitelja Zavoda

Članak 4.

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja.

PREDSJEDNIK
akademik Ivo Padovan M.D.Sc.D.

Broj: 10-36/4-2003.

Odluka o osnivanju Zavoda u Bjelovaru (2003.)

Sljedeći korak u ostvarivanju odluke Predsjedništva Akademije o osnivanju Zavoda (2003.) i *Pisma namjere* (2003.) bilo je potpisivanje *Ugovora o radu Zavoda* između Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Grada Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije 9. svibnja 2005. *Ugovor* je u ime Akademije potpisao njezin predsjednik akademik Milan Moguš, a u ime lokalne zajednice Đurđa Adlešić, gradonačelnica, i Damir Bajs, župan². U ugovoru se, između ostaloga, utvrđuje unutarnja organizacija Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Bjelovaru, način osiguravanja potrebnih sredstava za rad Zavoda i djelatnost Zavoda koja obuhvaća:

² O osnivanju Zavoda vidjeti članak: Vladimir Strugar: U Bjelovaru utemeljen Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, *Bjelovarski učitelj*, XI., 2006., br. 2, str. 71-73.

- znanstvena i stručna istraživanja na području humanističkih, društvenih i prirodnih znanosti u suradnji s vanjskim znanstvenim i stručnim suradnicima;
- pokretanje i organiziranje znanstvenih skupova i savjetovanja značajnih za razvoj znanosti i primjene znanstvenih rezultata u praksi;
- organiziranje izložaba s područja znanosti i umjetnosti kojima se Zavod bavi;
- objavljivanje rezultata znanstvenoistraživačkog rada u odgovarajućim edicijama, sukladno kriterijima Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti na području izdavačke djelatnosti.³

U *Ugovoru o radu* definirane su obveze izdvajanja sredstava za rad Zavoda. Prema njemu, Akademija osigurava sredstva za plaću i ostala materijalna primanja upravitelja Zavoda i za nagradu voditelja Zavoda, dok Grad Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija osiguravaju sredstva za isplatu plaće i ostalih materijalnih primanja za rad jednog administratora koji će biti u radnom odnosu te za nabavu osnovnih sredstava i inventara za opremu prostora Zavoda.

Sredstva Zavoda posebno se evidentiraju u Financijsko-ekonomskom odjelu Akademije i mogu se koristiti samo za plaćanje troškova navedenih u *Ugovoru*.

Osim toga *Ugovor* predviđa zapošljavanje jednog zaposlenika u znanstvenom ili suradničkom zvanju, o čemu će zajednički odlučiti, kada se stvore uvjeti, osnivači, odnosno potpisnici *Ugovora o radu Zavoda u Bjelovaru*.

Prostor za rad Zavoda u Bjelovaru

U članku 4. *Ugovora* utvrđena je obveza Grada Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije da osiguraju prostor: „Poslovni prostor za sjedište i rad Zavoda osigurat će Županija i Grad, koji ovim Ugovorom preuzimaju i obvezu podmirivanja svih troškova tekućeg i investicijskog održavanja, te režijske troškove poslovnog prostora Zavoda.“

Na temelju članka 4. *Ugovora*, Grad i Županija nastoje osigurati odgovarajući prostor za rad Zavoda. U prvom trenutku, kao privremeno rješenje, predviđen je prostor u zgradi Hrvatske gospodarske komore – Gospodarske komore Bjelovarsko-

³ O planovima rada Zavoda i realizaciji vidjeti: Slobodan Kaštela (gl. urednik): *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti kroz fotografije*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2007., str. 57.; *Ljetopis Hrvatske akademije za 2008.* Knjiga 112, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2009., str. 395-396; *Ljetopis Hrvatske akademije za 2009.* Knjiga 113, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2010., str. 416-417; *Ljetopis Hrvatske akademije za 2010.* Knjiga 114, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2011., str. 426-427; *Planovi rada za 2007.*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2006., str. 101-103; *Planovi rada za 2008.*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2007., str. 93-94; *Planovi rada za 2009.*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2008., str. 93-94.; *Planovi rada za 2010.*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2009., str. 102.-103.; *Planovi rada za 2011.*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2010., str. 107-109.

bilogorske županije.⁴ O toj je mogućnosti Bjelovarsko-bilogorska županija obavijestila 10. studenoga 2005. Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti: „Obaviješteni smo od strane Gospodarske komore Bjelovar da prostori namijenjeni za rad Zavoda čekaju početak korištenja, te da će u dogledno vrijeme Grad Bjelovar biti u mogućnosti ispuniti svoju ugovornu obvezu osiguranja trajnog smještaja nakon preseljenja ... u objekt tzv. žute vojarne.“ Ocjenjujući da je bolje trajno riješiti prostor za rad Zavoda, kako je Županija najavila, Zavod nije počeo raditi u Gospodarskoj komori Bjelovar nego je u rujnu 2006. uređen gradski prostor u obnovljenoj vojarni u Ulici Antuna Branka Šimića 1. Prostor obuhvaća tri radna prostora, knjižnicu i priručnu kuhinju s ukupno 93 m².

Kadrovska organizacija Zavoda

U spomenutom dopisu Bjelovarsko-bilogorske županije od 10. studenoga 2005. predlaže se Akademiji „da se razmotri imenovanje voditelja odnosno upravitelja Zavoda“ kako bi oni obavili poslove koji su preduvjet za rad Zavoda. U dopisu se ističe i sljedeće: „Zamolili bismo da razmotrite mogućnost da se za upravitelja Zavoda imenuje dr. sc. Vladimir Strugar, koji bi svojim stručnim i organizacijskim sposobnostima omogućio brzi i kvalitetni početak rada Zavoda, što nam je svima zajednički cilj, uz zahvalu Akademiji na dosadašnjem razumijevanju.“

Uprava Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti na redovitoj sjednici održanoj 21. studenoga 2005. imenovala je upraviteljem Zavoda u prvom mandatu prof. dr. sc. Vladimira Strugara, a zatim 3. prosinca 2008. i u drugom mandatu.

Poslove administrativne tajnice obavljala je Milada Vlček Sokolović (viša stručna sprema, statističar) od imenovanja 6. studenoga 2006. pa sve do odlaska u mirovinu 15. rujna 2010. Potom je na mjesto administrativne tajnice izabrana Sandra Kljaić (srednja stručna sprema, upravni referent), koja je počela raditi 1. prosinca 2010.

Predsjedništvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, na temelju prijedloga Razreda za društvene znanosti, na redovitoj sjednici od 24. rujna 2008. donijelo je Odluku da se prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, član suradnik, imenuje voditeljem Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru (*Ljetopis*, 2009., str. 172.).

Radi unaprjeđivanja rada Zavoda, imenovani su 25. ožujka 2009. članovi Znanstvenog vijeća: predsjednik prof. dr. sc. Slobodan Kaštela te članovi prof. dr. sc. Vladimir Strugar, mr. sc. Tatjana Badrov i Ilija Pejić.

Organizacija znanstveno-stručnih skupova

Zavod je od početka rada, sukladno programskim zadaćama Akademije i uočenim potrebama lokalne zajednice, osobitu pozornost poklanjao organizaciji znan-

⁴ U Ulici Petra Preradovića 4/I Bjelovar.

stvenih i stručnih skupova shvaćajući da taj oblik rada omogućuje troje: prvo, znanstveno i stručno proučavanje različitih društvenih i prirodnih pojava i događaja s povijesnog i suvremenog aspekta, a što je u praksi lokalne zajednice nedostajalo; drugo, angažirati vlastiti istraživački potencijal kao kapital koji može pridonijeti, danas i u perspektivi, razvoju Bjelovarsko-bilogorske županije i, treće, uvoditi znanstvene kriterije vrednovanja koji su osnovno mjerilo kvalitete rada.

Prvi je znanstveni skup održan 7. prosinca 2006. pod nazivom *250. obljetnica Bjelovara: izgradnja i razvoj 1756. – 2006.*⁵, što je bio logičan izbor teme s obzirom na to da je Bjelovar 2006. obilježavao 250 godina od utemeljenja. Prema tome njegov je cilj bio da se u 14 izlaganja prezentiraju spoznaje o nekim ključnim događajima i pojavama u povijesti Bjelovara.

S obzirom na činjenicu da je organizacijom toga skupa Zavod učinio prvi važan korak – predstavio se javnosti – skup je, što se i očekivalo, izazvao veliko zanimanje građana Bjelovara i stručnjaka. Prisustvovanjem i pozdravnim riječima skup i rad Zavoda podržali su akademik Slavko Cvetnić, glavni tajnik Akademije, Đurđa Adlešić, gradonačelnica grada domaćina, i Damir Bajs, župan Bjelovarsko-bilogorske županije.

O povijesnim su spoznajama na znanstvenom skupu govorili sljedeći autori:⁶
prof. dr. sc. Mirela Slukan Altić (Zagreb): *Razvoj i izgradnja Bjelovara u kartografskim izvorima: od vojne utvrde do slobodnog kraljevskog grada;*

prof. dr. sc. Mira Kolar-Dimitrijević (Zagreb): *Proces pretvaranja Bjelovara iz vojničkog u privredni centar od 1871. do 1910. godine;*

prof. dr. sc. Ivan Dadić (Zagreb): *Prometno značenje Grada Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije za panonsku Hrvatsku;*

mr. sc. Goran Jakovljević (Zagreb): *Bjelovar prije Bjelovara;*

Željko Pleskalt (Bjelovar): *Bjelovarske pukovnije na europskim ratištima 1756. – 1918. godine;*

prof. dr. sc. Vladimir Strugar (Bjelovar): *Počeci i razvoj školstva u Bjelovaru od 1761. do danas;*

Ilija Pejić (Bjelovar): *Književni život Bjelovara u prvoj polovici 20. stoljeća;*

doc. dr. sc. Inga Lisac (Zagreb): *Obitelj Fleischer u kulturnom životu Bjelovara;*

prof. dr. sc. Snježana Paušek-Baždar (Zagreb): *Kemijski rad Gustava Fleischera;*

akademik Nenad Trinajstić (Zagreb): *Božidar Rogina (1901. – 1967.) – pionir prehrambene kemije u Hrvatskoj;*

⁵ Vidjeti: Vladimir Strugar: Održan znanstveni skup o izgradnji i razvoju Bjelovara 1756.-2005. *Bjelovarski učitelj*, XI., 2006., br. 3, str. 57-63.; Vladimir Strugar: Znanje je temeljna proizvodna snaga i glavni uvjet uspješnosti, *Bjelovarac*, 30. studenoga 2006., str. 3.

⁶ Cjeloviti su tekstovi izlaganja objavljeni. Vidjeti: *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, Zagreb – Bjelovar, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2007., br. 1, str. 9-238.

Silvija Sitta (Bjelovar): *Doprinos Čeha kulturnom životu Grada Bjelovara;*
Mladen Medar (Bjelovar): *Prilog istraživanju povijesti Židova u Bjelovaru;*
mr. sc. Zorka Renić (Bjelovar): *Bjelovarske čitaonice i knjižnice početkom 20. stoljeća;*
mr. sc. Davorin Diklić, dr. med., (Bjelovar): *Razvoj zdravstva u Bjelovaru.*

7. PROSINCA 2006.
OD 9. SATI
GRADSKA VIJEĆNICA
A.B.ŠIMICA 1

HAZU
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM CROATICAE
MDCCCLXI

BJELOVAR
250
GODINA

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI I
ZAVOD ZA ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKI I UMJETNIČKI RAD HAZU U BJELOVARU
ORGANIZIRAJU

ZNANSTVENI SKUP
250. OBLJETNICA BJELOVARA
IZGRADNJA I RAZVOJ 1756.-2006.

SUDJELUJU:
MIRELA SLUKAN-ALTIC, MIRA KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, IVAN DADIĆ, GORAN JAKOVljević,
ŽELJKO PLESKALT, VLADIMIR STRUGAR, ILIJA PEJIĆ, INGA LISAC, SNJEŽANA PAUSEK-BAZDAR,
NENAD TRINAJSTIĆ, SILVIJA SITTA, MLADEN MEDAR, ZORKA RENIĆ I DAVORIN DIKLIC

**Prvi znanstveni skup Zavoda
za znanstvenoistraživački rad
HAZU-a**

**Bjelovar u
akademsom
ozračju**

- Današnji skup naslovima, znanstvenicima, brojem predavanja i temeljitošću najavljuje svijetle dane Zavoda. Grad Bjelovar ovim se okupljanjem pridružio Dubrovniku, Rijeci, Zagrebu i drugima u kojima djeluju zavodi za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti - naglasio je akademik Slavko Cvetnić, glavni tajnik HAZU-a na početku znanstvenog skupa o 250. obljetnici Bjelovara.

Impresivna predavanja održali su dr. sc. Ivan Dadić, mr. sc. Davorin Diklić, mr. sc. Goran Jakovljević, dr. sc. Mira Jilar Dimitrijević, doc. dr. sc. Inga Lisac, Mladen Medar, dipl. arheolog i povjesničar umjetnosti, prof. dr. sc. Snježana Paušek-Bazdar, Željko Pleskalt, prof. povijesti i sociologije, Ilija Pejić, prof. hrvatskog jezika i viši knjižničar, mr. sc. Zorka Renić, knjižničarka informatrica, Silvija Sitta, dipl. etnolog, doc. dr. sc. Mirela Slukan-Altic, doc. dr. sc. Vladimir Strugar te akademik Nenad Trinajstić.

Nazočili su mnogi uglednici, među njima potpredsjednica Hrvatskog sabora i gradonačelnica Bjelovara Đurđa Adlešić, saoborski zastupnici dr. Karmela Caparin i dipl. ing. Željko Ledinski, župan Damir Bajs i drugi ugledni gosti.

Prije skupa je izdan Sažetak radova, a početkom sljedeće godine izaći će zbornik svih radova s prvog znanstvenog skupa Zavoda za znanstvenoistraživački rad HAZU-a u Bjelovaru.

r.s.

Plakat prvog znanstvenog skupa

Bjelovarac, 14. prosinca 2006.

Plakat prvog znanstvenog skupa i napis u gradskim novinama (2006.)

Na izbor teme za drugi znanstveni skup utjecala je činjenica da je Bjelovarsko-bilogorska županija obilježavala 135 godina (1871. – 2006.) djelovanja u različitim upravno-teritorijalnim ustrojima i time je nosila različite nazive: Bjelovarska županija (1871. – 1886.), Bjelovarsko-križevačka županija (1886. – 1922./1924.), Velika

župa Bilogora (1941. – 1945.) i Bjelovarsko-bilogorska županija (od 1992. godine). Znanstveni je skup, čije je sudionike uime Akademije pozdravio akademik Pavle Dešpalj, a uime Bjelovarsko-bilogorske županije Damir Bajs, održan 18. listopada 2007. pod nazivom *Bjelovarsko-bilogorska županija: prošlost i sadašnjost*, na kojem je 17 autora predstavilo svoja istraživanja povijesti i sadašnjosti Bjelovarsko-bilogorske županije.⁷ Autori izlaganja bili su:

prof. dr. sc. Mirela Slukan Altić (Zagreb): *Povijest županijskog upravno-teritorijalnog ustroja Bjelovarsko-bilogorske županije*;

prof. dr. sc. Mira Kolar-Dimitrijević (Zagreb): *Ukinuće Bjelovarsko-križevačke županije i kako je to područje prošlo u vrijeme djelovanja Osječke i Zagrebačke oblasne skupštine 1927. i 1928.*;

prof. dr. sc. Dragutin Feletar, Petar Feletar (Koprivnica): *Promjene u prostornom rasporedu stanovništva na području Bjelovarsko-bilogorske županije od 1857. do 2001. godine*;

dr. sc. Vjenceslav Herout (Daruvar): *Kulturno-prosvjetni rad Čehâ na prostoru Bjelovarsko-bilogorske županije*;

dr. sc. Jaroslav Vaculik (Brno): *Emigracija Čehâ u Hrvatsku i njihova poslijeratna reemigracija*;

dr. sc. Marinko Prka (Bjelovar): *130 godina organiziranog šumarstva na području Bjelovarsko-bilogorske županije*;

dr. med. Dubravko Habek (Zagreb): *Povijesni razvoj primaljstva, porodništva i ginekologije bjelovarskoga kraja*;

Mladen Medar (Bjelovar): *Epidemiološki izvještaj kraljevskog podžupanijskog liječnika dr. Izidora Schlicka iz 1888. godine*;

dr. sc. Goran Jakovljević (Bjelovar): *Bjelovar u srednjovjekovnim vrelima*;

Ilija Pejić (Bjelovar): *Književni život Bjelovara u drugoj polovici 20. stoljeća (1945. – 1990.)*;

mr. sc. Mirjana Jakčin Ivančić (Daruvar): *Vrtna umjetnost Daruvara kroz povijest*;

mr. sc. Željka Štefša (Daruvar): *Demografska kretanja „daruvarskog kraja“ u razdoblju od 1857. do 2001.*;

Berislav Schejbal (Daruvar): *Neki izvori za potvrdu eneolitičke seobe naroda Jaza/lássioi u sredozemnom bazenu*;

dr. sc. Hrvoje Petrić (Zagreb): *Osnivanje prvih organizacija Hrvatske pučke seljačke stranke u sjevernom dijelu Bjelovarsko-križevačke županije (1904. – 1908.)*;

Željko Karaula (Bjelovar): *„Demokracija je počela“: demokratski izbori u Općini Bjelovar (1990.)*;

Mladen Vezmarović (Bjelovar): *Tri akademika s područja Bjelovarsko-bilogorske županije*;

prof. dr. sc. Josip Biškup (Zagreb): *Biografski leksikon Bjelovarsko-bilogorske županije: značajan prilog hrvatskoj životopisnoj leksikografiji*.

⁷ Cjeloviti su tekstovi izlaganja objavljeni. Vidjeti: Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, Zagreb – Bjelovar, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2008., br. 2, str. 9-305.

Plakat drugoga znanstvenog skupa (2007.)

Suvremenom stanju i razvoju Županije bilo je posvećeno znanstveno savjetovanje *Bjelovarsko-bilogorska županija: razvoj temeljen na znanju* koje je održano 26. studenoga 2009. na temelju pozitivnog mišljenja akademika Zvonka Baletića o projektu znanstvenog savjetovanja (*Ljetopis*, 2009., str. 151-152).

Dva su dokumenta potaknula ideju o održavanju znanstvenog savjetovanja i definiranju naziva. Prvi je *Deklaracija o znanju* (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2002.), a drugi *Hrvatska temeljena na znanju i primjeni znanja* (HAZU, 2004.). Sukladno preporukama navedenih dokumenata, koje se, nažalost, premalo primjenjuju u životu Hrvatske, savjetovanje je imalo dva cilja: proučiti i opisati stanje u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji s obzirom na obilježja gospodarskog, obrazovnog i kulturnog razvoja temeljenog na znanju i ukazati na pravce razvoja Županije temeljene na znanju (*Ljetopis*, 2010., str. 416).

Uime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti na savjetovanju je sudjelovao prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, voditelj Zavoda u Bjelovaru⁸. Sudionike skupa pozdravili su još Ante Topalović, zamjenik gradonačelnika Grada Bjelovara, i Miroslav Čačija, župan Bjelovarsko-bilogorske županije.

Na skupu je prezentirano šest izlaganja⁹ i sedam rasprava stručnjaka iz gospodarstva:

prof. dr. sc. Nada Karaman Aksentijević i mr. sc. Zoran Ježić (Rijeka): *Razvojna pozicija Bjelovarsko-bilogorske županije prema ključnim komponentama razvoja temeljenog na znanju*;

dr. sc. Jadranka Švarc (Zagreb): *Gospodarstvo znanja i lokalni razvoj: posljedice za inovacijsku politiku*;

dr. sc. Ante Čikić (Bjelovar): *Znanost, tehnika, tehnologija, gospodarstvo – idu li u istom smjeru*;

mr. sc. Tanja Badrov (Bjelovar): *Potrebe za dodatnim znanjima i vještinama na tržištu rada u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji*;

Ilija Pejić (Bjelovar): *Narodne knjižnice – potpora formalnom i neformalnom obrazovanju*;

prof. dr. sc. Vladimir Strugar (Bjelovaru): *„Druga obrazovna prilika“: potrebe, mogućnosti i ostvarenja*;

rasprava: Josip Renić, Friderika Ungar, Ivan Lovrić, Dinko Klasan, Emira Škalić, Renata Keres, Tina Gatalica.

Uzimajući u obzir važnost teme i predloženih mjera za razvoj gospodarstva u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, sudionici skupa pripremili su preporuke te ih saželi u dokument *Bjelovarsko priopćenje*. Preporuke se odnose na upravljanje znanjem i razvijenost ljudskih potencijala, model regionalnog inovacijskog sustava (RIS), sinergijsko djelovanje znanosti, tehnike i tehnologije, obrazovanje u funkciji usklađivanja ponude i potražnje na tržištu rada, posrednike znanja i sudionike društva

⁸ Uvodne su riječi objavljene u časopisu *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 2009., br. 3, str. 9-10. Vidjeti: *Ljetopis Hrvatske akademije za 2010*. Knjiga 114, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2011., str. 187.

⁹ Vidjeti: *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, Zagreb – Bjelovar, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2009., br. 3, str. 11-140.

znanja, obrazovanje odraslih i poticajno društveno i gospodarsko okruženje (Strugar, 2009., str. 135-140).

Radno predsjedništvo i prof. dr. sc. Slobodan Kaštela
na znanstvenom savjetovanju (2009.)

Četvrti skup pod nazivom *Garić-grad i okolica – od srednjovjekovlja do suvremenosti* održan je 28. listopada 2010. u Podgariću. Cilj znanstveno-stručnog skupa bio je prezentirati istraživanja koja će dopuniti spoznaje o povijesti srednjovjekovne utvrde Garić-grad i njegove okolice. Osim što je stručna javnost potaknula održavanje skupa, on je bio potreban s obzirom na to da se u suvremeno doba pojačao interes za očuvanje, uređenje i korištenje Garić-grada kao povijesnog i turističkog mjesta. Sudionike skupa pozdravili su akademik Franjo Šanjek¹⁰, Miroslav Čačija, župan Bjelovarsko-bilogorske županije, Andrija Rudić, dožupan Sisačko-moslavačke županije, i Mato Tonković, načelnik Općine Berek i domaćin skupa.

Na skupu je prezentirano 14 tema¹¹:

dr. sc. Silvija Pisk (Zagreb): *Toponim Garić u povijesnim izvorima*;
Ivana Škiljan (Gornja Stubica): *Kasnogotički pećnjaci s Garić-grada*;
dr. sc. Krešimir Regan (Zagreb): *Plemićki grad Garić*;

¹⁰ Pozdravne riječi akademika Franje Šanjeka objavljene su u časopisu *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 2011., br. 4, str. VII-VIII. Vidjeti: *Ljetopis Hrvatske akademije za 2010. Knjiga 114*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2011., str. 149, 541.

¹¹ Vidjeti: *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, Zagreb – Bjelovar, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2011., br. 4, str. 1-300.

- dr. sc. Hrvoje Petrić (Zagreb): *Prilozi poznavanju područja oko Garića u 17. stoljeću*;
Ruža Lenac-Bleković (Garešnica): *Pavlini u Gariću*;
dr. sc. Tajana Pleše (Zagreb): *Arheološka istraživanja pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije na Moslavačkoj gori (Bela Crkva)*;
Krešimir Karlo i dr. sc. Tajana Pleše (Zagreb): *Rezultati dosadašnjih arheoloških istraživanja Garić-grada*;
Milan Pezelj (Bjelovar): *Garić-grad: pregled tehničke dokumentacije*;
Jasmina Uroda Kutlić (Kutina): *Garić-grad u fundusima Muzeja Moslavine*;
Željko Karaula (Bjelovar): *Garić-grad u historiografiji*;
dr. sc. Ljiljana Dobrovšak (Zagreb): *Brojčano stanje Židova na području Bjelovarsko-križevačke županije (1857. do 1918.)*;
doc. dr. sc. Hrvoje Gračanin (Zagreb): *Ivan Paližna u povijesnim vrelima i historiografiji*;
dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus (Zagreb): *Obitelj Čupor Moslavački*;
dr. sc. Željko Dugac (Zagreb): *Čaranje i bakanje za zdravlje u okolici Garića*.

Glavni ulaz u utvrdu Garić-grad (2010.)

Grad Bjelovar od 2009. financira četverogodišnji znanstvenoistraživački projekt pod nazivom *Povijest Bjelovara od njegova utemeljenja do kraja Domovinskog rata*. Ugovor između Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Grada Bjelovara u vezi s tim projektom potpisan je 10. lipnja 2009. (broj: 10-36/8-09).

Projekt realiziraju trojica istraživača. Doc. dr. sc. Hrvoje Petrić proučava osnivanje naselja u 17. st., njegovo nastajanje kao utvrde, postupno razvijanje naselja tipa trgovišta i bitna vojna obilježja. Posebno se osvrće na Severinsku bunu (1755.), koja je bila povod za izgradnju modernog Bjelovara 1756. Prof. dr. sc. Željko Holjevac

obrađuje povijest Bjelovara od 1756. do 1871. Istraživanje obuhvaća važne društvene, pravne, vojne i gospodarske aspekte razvoja. Željko Karaula proučava razvoj grada od 1871. do kraja Domovinskog rata (1995.).

Voditelj je projekta prof. dr. sc. Vladimir Strugar, a glavni i odgovorni urednik monografije, koja će biti objavljena do kraja 2012., jest prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, voditelj Zavoda u Bjelovaru.

Stoga je Zavod, u sklopu istraživanja, pripremio znanstveni kolokvij koji je održan 27. rujna 2011. pod nazivom *Povijest Bjelovara – nove spoznaje* kako bi istraživači povijesti Bjelovara prezentirali izabrane dijelove rezultata svojih istraživanja.¹²

U ime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti kolokvij u je prisustvovao i sudionike pozdravio akademik Franjo Šanjek.

Izlaganja su imali:

doc. dr. sc. Hrvoje Petrić (Zagreb): *Novi prilozi za povijest Bjelovara*;

prof. dr. sc. Željko Holjevac (Zagreb): *Bjelovar 1787. godine: vojni grad, ljudi, identitet* i Željko Karaula (Bjelovar): *Između „izazova i odgovora“ – novi podatci o istraživanju povijesti Bjelovara 1871. – 1995.*

Znanstveni je kolokvij održan u povodu 150 godina Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i obilježavanja Dana Grada Bjelovara.

Među skupovima koje je Zavod organizirao valja spomenuti i okrugli stol pod nazivom *Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru: uloga, znanstveni potencijali i perspektive* koji je održan 23. svibnja 2007., a cilj mu je bio informirati stručnu javnost o kratkoročnim i dugoročnim programskim zadacima Zavoda s obzirom na to da su to bile početne godine njegova rada. Na okruglom stolu sudjelovale su osobe sa znanstvenim stupnjem magistra ili doktora znanosti te osobe koje se uspješno bave stručnim i znanstvenim radom (Strugar, 2007., str. 53). Bio je to poziv na suradnju stručnog i znanstvenog potencijala u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. Zavod nakon skupa stvara bazu podataka o istraživačima, znanstvenicima i stručnim radnicima Bjelovarsko-bilogorske županije.

¹² Kada je riječ o realizaciji dugoročnih projekata, spomenimo da je u *Planovima rada Zavoda od 2007.* bilo pisanje *Leksikona Bjelovarsko-bilogorske županije*. Županijsko poglavarstvo Bjelovarsko-bilogorske županije na sjednici održanoj 3. srpnja 2008. donijelo je Odluku o prihvatanju projekta o izradi *Enciklopedije Bjelovarsko-bilogorske*. Predsjedništvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti na svojoj 3. (164.), redovitoj sjednici, održanoj 31. ožujka 2010., podržalo je inicijativu Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije u Bjelovaru i odluku Poglavarstva Bjelovarsko-bilogorske županije o izradi Leksikona bjelovarsko-bilogorskog. Očekuje se da izradu *Leksikona* financira Bjelovarsko-bilogorska županija. Zaključeno je da se ostvari u suradnji s Leksikografskim zavodom „Miroslav Krleža“, a planira se da će njegova izrada trajati četiri godine. Stručne i organizacijske poslove izrade *Leksikona* u ime Hrvatska akademije obavljat će Akademijin Zavod u Bjelovaru s Leksikografskim zavodom „Miroslav Krleža“. O načelnoj odluci Predsjedništva obaviješten je Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“. Vidjeti još: Vladimir Strugar: *Enciklopedija županije: izdavački pothvat desetljeća, Regija*, 19, str. 12.

Plakat znanstvenog kolokvija (2011.)

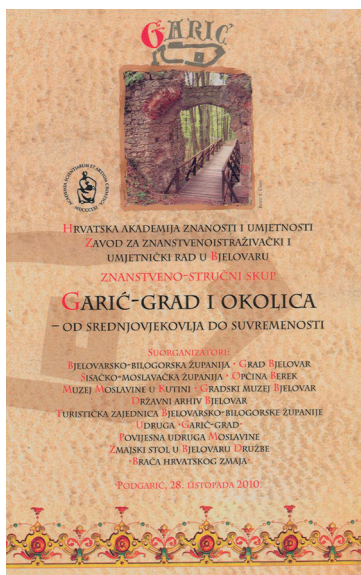
Zavod je bio i suorganizator nekih skupova koje su organizirale povijesne, kulturne, obrazovne ustanove. Tako je bio jedan od suorganizatora 42. savjetovanja *Arhivska služba i gospodarski arhivi* održanog u Bjelovaru od 2. do 4. listopada 2007. čiji su organizatori bili Hrvatski državni arhiv i Državni arhiv Bjelovar.

Nakladnička djelatnost

Nakladnička je djelatnost Zavoda bila usmjerena prije svega na objavljivanje knjiga sažetaka i cjelovitih tekstova izlaganja sa skupova te kataloga izložaba. Međutim tijekom 2011. sve se češće javljala potreba za objavljivanjem i opsežnijih tekstova koji obrađuju teme važne za Bjelovarsko-bilogorsku županiju.

Zavod je nakladničku djelatnost ostvarivao objavljivanjem knjige sažetaka uoči održavanja znanstvenih skupova i savjetovanja.

Objavljene su sljedeće knjige sažetaka: *250. obljetnica Bjelovara: izgradnja i razvoj (1756. – 2006.)* (2006.), *Bjelovarsko-bilogorska županija: prošlost i sadašnjost* (2007.), *Bjelovarsko-bilogorska županija: razvoj utemeljen na znanju* (2009.), *Garić-grad i okolica – od srednjovjekovlja do suvremenosti* (2010.).

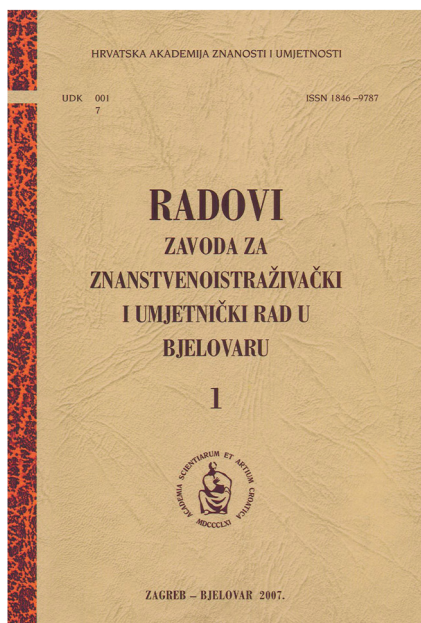
Naslovnice knjiga sažetaka sa znanstveno-stručnih skupova i savjetovanja
(2006., 2007., 2009., 2010.)

Cjelovita izlaganja sa skupova objavljena su u časopisu *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, čiji je prvi broj objavljen 2007.

O radu časopisa brinu članovi Uredništva, a to su: prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, glavni i odgovorni urednik, prof. dr. sc. Vladimir Strugar, Mladen Medar, Ilija Pejić i dr. sc. Vjenceslav Herout.

U prvom broju (2007.) objavljeno je trinaest izlaganja sa znanstvenog skupa posvećenog 250. obljetnici utemeljenja i razvoja Bjelovara (1756. – 2006.).¹³

Potom su objavljena još tri broja. U 2008. objavljena su izlaganja sa znanstvenog skupa *Bjelovarsko-bilogorska županija: prošlost i sadašnjost*, zatim su u 2009. objavljena izlaganja i rasprava sa znanstvenog savjetovanja¹⁴ *Bjelovarsko-bilogorska županija: razvoj utemeljen na znanju* i u 2011. je objavljen 4. broj časopisa *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, a sadrži 13 izlaganja sa znanstvenostručnog skupa *Garić-grad – od srednjovjekovlja do suvremenosti*.

Naslovnica 1. broja časopisa *Radovi* (2007.)

Obilježavajući 150 godina Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (1861. – 2011.), Zavod je pripremio dvije izložbe i objavio kataloge.

Prva izložba pod nazivom *Izdanja HAZU u fondovima i zbirkama narodnih knjižnica Bjelovarsko-bilogorske županije*, čiji su autori Ilija Pejić i Vladimir Strugar, imala

¹³ Časopis je od 1. broja (2007.) dostupan na mrežnom portalu RH HRČAK <http://www.hrcak.hr>.

¹⁴ Vidjeti: *Ljetopis Hrvatske akademije za 2010*. Knjiga 114, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2011., str. 530.

je cilj sažeto prikazati povijest Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, rezultate rada Zavoda u Bjelovaru te posebno zastupljenost Akademijinih tiskanih izdanja u fondovima i zbirkama narodnih knjižnica Bjelovarsko-bilogorske županije. Izložba je otvorena u Narodnoj knjižnici „Petar Preradović“ u Bjelovaru 6. svibnja i trajala je do 31. svibnja 2011.

Izložba *Veliki župani bjelovarski* (1872. – 1924./1941. – 1945.) otvorena je 7. lipnja 2011., uoči obilježavanja Dana Bjelovarsko-bilogorske županije¹⁵. Izložba s katalogom u kojem je životopise velikih župana napisao Željko Karaula, je dopuna spoznajama prezentiranim na skupu *Bjelovarsko-bilogorska županija: prošlost i sadašnjost* (2007.). „Okosnica kataloga kojim je popraćena izložba su životopisi šesnaest velikih župana prve dvije županije (Bjelovarske i Bjelovarsko-križevačke) te šest životopisa župana Velike župe Bilogora [...] s osobitim obzirom na životopis prvog župana Bjelovarske županije Ivana Trnskog“ (Strugar, Medar, 2011., str. 5.).

Nakladnička je djelatnost, kako smo rekli, obogaćena objavljivanjem opsežnijih tekstova u biblioteci *Posebna izdanja Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* koju je osnovalo Znanstveno vijeće Zavoda 2011. U toj je biblioteci 2011. (1. knjiga) objavljena knjiga Vladimira Strugara *Zatvorena vrata budućnosti – rano napuštanje srednjoškolskoga obrazovanja*.

Organizacija izložbi

U planovima je rada Zavoda i priprema izložbi. Tako je Zavod 2008. organizirao zajedno s Gradskim muzejom Bjelovar izložbu *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti kroz fotografiju*. Izložba je bila dostupna javnosti u Gradskom muzeju od 10. do 23. siječnja 2008.¹⁶

Popunjavajući plan rada u umjetničkom području, Zavod je podržao ideju Općine Velika Pisanica da se u rodnom mjestu akademika Ede Murtića utemeli manifestacija kao znak sjećanja na hrvatskoga i svjetskoga slikara. Stoga je Zavod u Bjelovaru, a na temelju dopisa Općine Velika Pisanica od 4. listopada 2010., uputio dopis Upravi Akademije 6. studenoga 2010. s molbom da Akademija prihvati navedenu inicijativu. Akademija je dopisom od 10. prosinca 2010. potvrdila da je „prijedlog jednoglasno podržao Razred za likovne umjetnosti [...] čiji je član bio i pokojni akademik Edo Murtić“. U istom je dopisu predloženo da „akademik Zlatko Keser bude član organizacijskog odbora“ te da se Zavod u Bjelovaru „uključi u rad napri-

¹⁵ Dan Bjelovarsko-bilogorske županije obilježava se 8. lipnja jer je toga dana 1871. područje današnje Županije, kojim je dotada upravljala vojska, naredbom cara i kralja Franje Josipa I. postalo dio ostalog dijela Hrvatske koji nije bio pod vojnom upravom. Nakon toga istog je dana utemeljena Bjelovarska županija, a prvi župan bio je Ivan Trnski (Nova Rača, 1819. – Zagreb, 1910.).

¹⁶ Vidjeti: Slobodan Kaštela (gl. urednik): *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti kroz fotografije*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2007. [autor fotografija Damir Fabijanić]; *Ljetopis Hrvatske akademije za 2008.*, Knjiga 112, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2009., str. 131.

jed spomenutog organizacijskog odbora".¹⁷ Uza sve te aktivnosti 6. studenoga 2010. otvorena je prigodna izložba pod nazivom *Edo Murtić – povratak u zavičaj* u Velikoj Pisanici. Postav je pripremio Mladen Medar, ravnatelj Gradskog muzeja Bjelovar, a obuhvatio je ulja na platnu, grafike i gvaševe, a u dokumentarnom dijelu fotografije i dokumente iz Murtićeva života koji su prvi put predstavljeni javnosti.

Sljedeće, 2011. godine Organizacijski odbor odlučuje da će aktivnosti ubuduće održavati pod nazivom *Dani Ede Murtića*. Sukladno tome, u 2011. je realiziran dvodnevni program. Na dan rođenja akademika Murtića, 4. svibnja 2011., postavljena je spomen-ploča na njegovu rodnu kuću. U ime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti tom je činu prisustvovao akademik Velimir Neidhardt, potpredsjednik. Tog su dana sudionici u Sportsko-rekreacijskom centru *Kukavica* u Velikoj Pisanici gledali dokumentarni film *Edo Murtić 1921. – 2005.* autora Milana Bešlića.

Sljedećeg dana, 5. svibnja 2011., otvorena je izložba crteža akademika Zlatka Kesera.¹⁸

Pozivnica *Dani Ede Murtića* (2011.)

¹⁷ U Organizacijskom su odboru: Fredi Pali (predsjednik), Milan Bešlić (potpredsjednik i koordinator), akademik Zlatko Keser (potpredsjednik) i članovi Anđelka Papić, Andrea Prugovečki Klepac, Ranko Murtić, Vladimir Strugar, Vladimir Vlajnić, Mladen Medar, Zvonimir Karakaš i Ivana Gregorić. Vidjeti: Vladimir Strugar: Početni entuzijazam Murtićevog rodnog mjesta. U: *Edo Murtić – povratak u zavičaj*. Katalog izložbe. Općina Velika Pisanica; Gradski muzej Bjelovar, 2010., str. 4.

¹⁸ Izložba je održana u Galeriji Stari željeznički kolodvor, Poduzetnički park, Logorska 4, u Velikoj Pisanici.

Organizacija predavanja i predstavljanje izdanja Zavoda

Zavod i Gradski muzej Bjelovar organizirali su 24. ožujka 2011. predavanje dr. Inge Lisac pod nazivom *Povodom tristote obljetnice rođenja Ruđera Boškovića*.

Akademik Franjo Tomić¹⁹ održao je 24. listopada 2011. predavanje *Stanje i mogućnosti razvoja hrvatske poljoprivrede u vrijeme pristupanja Europskoj uniji*.

Zavod je redovito javnosti predstavljao svaki broj časopisa *Radovi*,²⁰ ali je predstavljao i djela drugih autora, primjerice knjigu *Divlja ruža* akademika Gorana Tribusona (2009.).

Posebna čast – održana je sjednica Predsjedništva Hrvatske akademije u Bjelovaru

Sjednica Predsjedništva Akademije, koje ima 18 članova, održana je 28. listopada 2009. u gradskoj vijećnici odazivajući se na poziv Grada Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije. Njome je predsjedao predsjednik akademik Milan Moguš. Uvodne su riječi uputili, osim predsjednika akademika Milana Moguša, i prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, tajnik Akademije i voditelj Zavoda u Bjelovaru, gradonačelnik Antun Korušec, župan Miroslav Čačija (*Ljetopis*, 2010., str. 96-97) i prof. dr. sc. Vladimir Strugar, upravitelj Zavoda (Strugar, 2009., 145-146).

Sa sjednice Predsjedništva Hrvatske akademije u Bjelovaru (2009.)

¹⁹ Životopis i bibliografija akademika Franje Tomića objavljeni u *Ljetopisu Hrvatske akademije za 2010.* Knjiga 114, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2011., str. 632-660.

²⁰ Vidjeti: *Ljetopis Hrvatske akademije za 2008.* Knjiga 112., Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2009., str. 130, 160, 497; *Ljetopis Hrvatske akademije za 2009.* Knjiga 113, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2010., str. 417, *Ljetopis Hrvatske akademije za 2010.* Knjiga 114, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2011., str. 152, 186.

Knjižnica Zavoda

Knjižnica Zavoda imala je krajem 2011. ukupno 1.820 svezaka. Osim što je Akademija dostavljala vlastita izdanja tijekom godine, Zavod je dobivao knjige i časopise drugih Akademijinih znanstvenoistraživačkih jedinica (Zadar, Osijek, Dubrovnik, Varaždin) te od ustanova Grada Bjelovara (Gradski muzej Bjelovar, Državni arhiv Bjelovar, Narodna knjižnica „Petar Preradović“). Knjižnica je popunjavana i donacijama, kao što je primjerice donacija Udruge *Sabre Foundation Zagreb* sa zbirkom knjiga iz područja odgoja i obrazovanja, Hrvatskoga državnog arhiva i Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“ u Zagrebu. Zavod je kupovao knjige i iz vlastitih redovnih sredstava.

Nagrada za rezultate u znanosti

Gradsko vijeće Grada Bjelovara na sjednici održanoj 15. rujna 2011. donijelo je Odluku o dodjeli Zlatne plakete „Grb Grada Bjelovara“ Zavodu za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru „za izuzetne uspjehe na području znano-

Zlatna plaketa *Grb Grada Bjelovara* (2011.)

sti.“ Plaketa je dodijeljena na svečanoj sjednici Gradskoga vijeća 29. rujna 2011. u povodu obilježavanja Dana Grada Bjelovara, a u ime Akademije primio ju je prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, voditelj Zavoda, koji je tom prigodom zahvalio u ime svih nagrađenih.

Dani otvorenih vrata Zavoda

Opis rada Zavoda u Bjelovaru završavamo isticanjem manifestacije *Dani otvorenih vrata Hrvatske akademije* (29. – 30. studenoga 2011.). Naime Akademija je donijela odluku 26. listopada 2011. da se javnosti otvore prostori Akademije, a time i svih njezinih znanstvenoistraživačkih jedinica, te da joj se prezentiraju rezultati rada.

Stoga je Zavod u Bjelovaru pripremio 29. studenoga 2011. konferenciju za medije, uz sudjelovanje predstavnika Grada Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije, na kojoj su riječju i slikom opisane aktivnosti koje je Zavod samostalno, ili u suradnji s drugim ustanovama, realizirao od 2006. do 2011.

Zaključak

Premda u članku opisujemo vrlo kratko razdoblje rada Zavoda, ipak treba naglasiti da su ostvareni rezultati petogodišnjeg rada dobar zalog za budućnost te korisno iskustvo iz kojega Zavod može učiti i na temelju kojega može planirati buduće aktivnosti u svojem radu.

U jubilarnoj godini, kada Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti obilježava 150 godina djelovanja (1861. – 2011.), treba izraziti zadovoljstvo što je dugogodišnja ideja o utemeljenju Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru ostvarena i što je Zavod našao svoje mjesto, ne samo u ključnim planovima razvoja lokalne zajednice, nego i u životu Grada Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije. Zavod stvara uvjete za provođenje znanstvenih i stručnih istraživanja, stvaranje

Dani otvorenih vrata HAZU-a Od 70 istraživača pola ih je iz Bjelovara

⇒ U povodu 150 godina Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Akademijinom Zavodu za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru organizirani su Dani otvorenih vrata. Upravitelj Zavoda prof. dr. sc. Vladimir Strugar na konferenciji za novinare istaknuo je da su od 2006. godine do danas održana tri znanstvena skupa, znanstveno savjetovanje i znanstveni kolokvij. U njima je sudjelovalo 70 istraživača, od kojih je pola njih iz Bjelovara. Uočiti znanstvenih skupova objavljen je sažetak radova, a cjelovita izlaganja objavljuju se u časopisu *Radovi*, čiji prvi broj je tiskan već 2007. godine.

Važan dio rada Zavoda je provođenje znanstveno-stručnog projekta “Povijest grada Bjelovara od njegova utemeljenja do kraja Domovinskog rata”, nakladnička djelatnost, predavanja te izložbe. U ovoj godini su održana predavanja dr. Inge Lisac o 300. obljetnici rođenja Rudera Boškovića i akademika Franje Tomića o stanju i mogućnostima razvoja hrvatske poljoprivrede u vrijeme pristupanja u Europsku Uniju. Zavod ima i malu knjižnicu s 1.820 svezaka, naglasio je Strugar, te dodao da je u Bjelovaru 2009. održana sjednica Predsjedništva HAZU-a, jedna od tri izvan Zagreba u 150 godina. (rs)

Bjelovarac 1. prosinca 2011.

novih znanja i primjenu znanja, što će utjecati na život i budućnost građana Bjelovarsko-bilogorske županije. Osim toga, otvorena su vrata za afirmaciju ljudskih potencijala u svim područjima rada i života koji su temeljni nositelji razvoja.

Bibliografija članaka objavljenih u časopisu *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* (dodatak)

- Badrov, Tatjana (2009.), Potrebe za dodatnim znanjima i vještinama na tržištu rada u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 3, str. 73-95.
- Čikić, Ante (2009.), Znanost, tehnika, tehnologija, gospodarstvo – idu li istim smjerom. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 3, str. 55-71.
- Dadić, Ivan, Dragan Badanjak, Jasna Jurum-Kipke, (2007.), Prometno značenje Bjelovarsko-bilogorske županije za panonsku Hrvatsku. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 1, str. 99-109.
- Dobrovšak, Ljiljana (2011.), Brojčano kretanje Židova na području Bjelovarsko-križevačke županije (1857. – 1918.). *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 4, str. 205-235.
- Feletar, Dragutin, Petar Feletar, (2008.), Depopulacija i promjene u prostornom rasporedu stanovništva na području Bjelovarsko-bilogorske županije od 1857. do 2001. godine. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 2, 61-115.
- Gračanin, Hrvoje, (2011.) Ivan Paližna u povijesnim vrelima i historiografiji. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 4, str. 237-267.
- Habek, Dubravko (2008.), Povijesni razvoj primaljstva, porodništva i ginekologije bjelovarskog kraja. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 2, str. 169-186.
- Herout, Vjenceslav (2008.), Kulturno-prosvjetni rad Čehâ na prostoru Bjelovarsko-bilogorske županije. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 2, str. 125-142.
- Jakčin Ivančić, Mirjana (2008.), Vrtina umjetnost Daruvara kroz povijest. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 2, str. 231-251.
- Jakovljević, Goran (2007.), Bjelovar prije Bjelovara. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 1, str. 55-70.
- Jakovljević, Goran (2008.), Bjelovar u srednjovjekovnim vrelima. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 2, str. 187-198.
- Karaman Aksentijević, Nada, Zoran Ježić, (2009.), Razvojna pozicija Bjelovarsko-bilogorske županije prema nekim ključnim komponentama razvoja temeljenog na znanju. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 3, str. 11-28.

- Karaula, Željko (2008.), „Demokracija je počela“: demokratski izbori u Općini Bjelovar 1990. godine. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 2, str. 287-305.
- Karaula, Željko (2011.), Garić-grad u historiografiji. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 4, str. 83-99.
- Karlo, Krešimir (2011.), Rezultati dosadašnjih arheoloških istraživanja Garić-grada. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 4, str. 135-148.
- Kolar-Dimitrijević, Mira (2007.), Pretvaranje Bjelovara iz vojničkoga u privredno središte od 1871. do 1910. godine. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 1, str. 31-53.
- Kolar-Dimitrijević, Mira (2008.), Ukinuće Bjelovarsko-križevačke županije i kako je to područje prošlo u vrijeme djelovanja Osječke i Zagrebačke oblasne skupštine 1927. i 1928. godine. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 2, str. 35-60.
- Lenac-Brleković, Ruža (2011.), Pavlini u Gariću. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 4, str. 195-203.
- Lisac, Inga, (2007.) Obitelj Fleischer u kulturnom životu Bjelovara. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 1, str. 217-238.
- Medar, Mladen (2007.), Prilog istraživanju povijesti Židova u Bjelovaru. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 1, str. 161-177.
- Nikolić Jakus, Zrinka (2011.), Obitelj Čupor Moslavački. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 4, str. 269-300.
- Paušek-Baždard, Snježana (2007.), Kemijski rad Gustava Fleischera. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 1, str. 205-216.
- Pejić, Ilija (2007.), Književni život Bjelovara u prvoj polovici 20. stoljeća. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 1, str. 125-145.
- Pejić, Ilija (2008.), Književni život Bjelovara u pedesetim godinama 20. stoljeća (1945. – 1960.). *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 2, str. 199-229.
- Pejić, Ilija (2009.), Narodne knjižnice: potpora formalnom i neformalnom obrazovanju – visoko obrazovanje. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 3, str. 97-112.
- Petrić, Hrvoje (2008.), Osnivanje prvih organizacija Hrvatske pučke seljačke stranke u sjevernom dijelu Bjelovarsko-križevačke županije (1904. – 1908.). *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 2, str. 265-285.
- Petrić, Hrvoje (2011.), Prilozi poznavanju nekih aspekata ekohistorije šireg područja oko Garića u 17. stoljeću. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 4, str. 63-82.
- Pezelj, Milan (2011.), Garić-grad: pregled tehničke dokumentacije. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 4, str. 119-133.

- Pisk, Silvija (2011.), Toponim Garić u povijesnim izvorima. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 4, str. 1-14.
- Pleše, Tajana (2011.), Monasterium B. V. Mariae sub monte seu Promontorio Garigh, alias Garich. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 4, str. 101-118.
- Pleskalt, Željko (2007.), Bjelovarske pukovnije na europskim ratištima 1756. – 1918. godine. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 1, str. 111-124.
- Prka, Marinko (2008.), Šumarstvo na području Bjelovarsko-bilogorske županije od njezina osnutka do danas. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 2, str. 143-167.
- Regan, Krešimir (2011.), Plemićki grad Garić. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 4, str. 15-62.
- Renić, Zorka (2007.), Bjelovarske čitaonice i knjižnice početkom 20. stoljeća. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 1, str. 147-160.
- Sitta, Silvija (2007.), Doprinosi Čeha kulturnom životu Bjelovara. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 1, str. 179-189.
- Škiljan, Ivana (2011.), Kasnogotički pećnjaci s Garić-grada. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 4, str. 161-194.
- Slukan Altić, Mirela (2007.), Razvoj i izgradnja Bjelovara u kartografskim izvorima: od vojne utvrde do slobodnog kraljevskog grada. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 1, str. 9-30.
- Slukan Altić, Mirela (2008.), Povijest županijskog upravno-teritorijalnog ustroja Bjelovarsko-bilogorske županije. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 2, str. 9-32.
- Štefša, Željka (2008.), Demografska kretanja stanovništva daruvarskog kraja u razdoblju od 1857. do 2001. godine. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 2, str. 253-263.
- Strugar, Vladimir (2007.), Početci i razvoj školstva u Bjelovaru od 1761. dio danas. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 1, str. 71-98.
- Strugar, Vladimir (2007.), Predgovor. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 1, str. 7-8.
- Strugar, Vladimir (2007.), Predgovor. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 2, str. 7-8.
- Strugar, Vladimir (2009.), Bjelovarsko pripoćenje. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 3, str. 135-140.
- Strugar, Vladimir (2009.), Druga obrazovna prilika: potrebe, mogućnosti i ostvarenja u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 3, str. 113-134.

- Strugar, Vladimir (2009.), Znanstveno i savjetovanje Bjelovarsko-bilogorska županija: razvoj temeljen na znanju (Uvodna riječ). *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 3, str. 7-10.
- Strugar, Vladimir (2011.), Predgovor. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 4, str. VII-X.
- Švarc, Jadranka (2009.), Gospodarstvo znanja i lokalni razvoj: posljedice za inovacijsku politiku. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 3, str. 29-53.
- Trinajstić, Nenad (2007.), Božidar Rogina (1901. – 1967.) – pionir prehrambene kemije u Hrvatskoj. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 1, str. 191-204.
- Uroda Kutlić, Jasmina (2011.), Garić-grad u fundusima Muzeja Moslavine. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 4, str. 149-160.
- Vaculik, Jaroslav (2008.), Emigracija Čeha u Hrvatsku i njihova poslijeratna reemigracija. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 2, 117-124.

Literatura

- Hrvatska – zadanosti i usmjerenja* (1992.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Jurušić, M. (1997.), HAZU neće podržavati samo jednu stranku. *Večernji list*, 18. prosinca 1997., str. 6.
- Kaštela, S. (gl. urednik) (2007.), *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti kroz fotografije*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 57.
- Ljetopis Hrvatske akademije za 2006*. Knjiga 110 (2007.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 413-414.; 503.
- Ljetopis Hrvatske akademije za 2007*. Knjiga 111 (2008.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 359-360.
- Ljetopis Hrvatske akademije za 2008*. Knjiga 112 (2009.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 130-131, 151-152, 160, 172.
- Ljetopis Hrvatske akademije za 2009*. Knjiga 113 (2010.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 96-97; 416-417.
- Ljetopis Hrvatske akademije za 2010*. Knjiga 114 (2011.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 149, 152, 186-187, 426-427, 530, 541.
- Ljetopis Hrvatske akademije za 2011*. Knjiga 115 (2012.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 488.-489.
- Pejić, I., Strugar, V. (2011.), *Izdanja HAZU u fondovima i zbirkama narodnih knjižnica Bjelovarsko-bilogorske županije*. Katalog izložbe. Zagreb – Bjelovar: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad.

- Planovi rada za 2007.* (2006.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 101-103.
- Planovi rada za 2008.* (2007.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 93-94.
- Planovi rada za 2009.* (2008.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 102-103.
- Planovi rada za 2010.* (2009.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 101-103.
- Planovi rada za 2011.* (2010.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 107-109.
- Planovi rada za 2012.* (2011.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 116-117.
- RADOVI Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, Zagreb – Bjelovar, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2007., br. 1, str. 9-238.
- RADOVI Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, Zagreb – Bjelovar, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2008., br. 2, str. 9-305.
- RADOVI Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, Zagreb – Bjelovar, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2009., br. 3, str. 11-140.
- RADOVI Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, Zagreb – Bjelovar, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2011., br. 4, str. 1-300.
- S(tojković), R. (2004.), Brišu se granice između metropole i „provincije“. *Bjelovarac*, 14. listopada 2004.
- Strugar, V. (2006.), Održan znanstveni skup o izgradnji i razvoju Bjelovara 1756. – 2005. *Bjelovarski učitelj*, XI., br. 3, str. 57-63.
- Strugar, V. (2006.), U Bjelovaru utemeljen Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, *Bjelovarski učitelj*, XI., br. 2, str. 71-73.
- Strugar, V. (2007.), Poticaj i poziv znanosti i znanstvenicima. *Bjelovarski učitelj*, XII., br. 1-2, str. 53-54.
- Strugar, V. (2009.), U Bjelovaru održana sjednica Predsjedništva Akademije. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, br. 3, str. 145-146.
- Strugar, V. (2009.), Bjelovarsko priopćenje. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, br. 3, str. 135-140.
- Strugar, V. (2011.), *Zatvorena vrata budućnosti – rano napuštanje srednjoškolskog obrazovanja*. Knjiga 1. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Strugar, V., Medar, M. (ur.) (2011.), *Veliki župani bjelovarski (1872. – 1924./1941. – 1945.)*. Katalog izložbe. Zagreb – Bjelovar: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad.

Five Years of the Institute for Scientific and Artistic Work in Bjelovar (2006–2011)

Summary

The article presents the results of the activities of the Institute for Scientific Research and Artistic Work in Bjelovar, which did not begin its operation before having assured all spatial, human and financial resources in September 2006, though the Academy Presidency had brought its Decision on Establishing the Institute in Bjelovar on 29 December 2003.

The author describes the operation of the Institute in the period 2006–2011, i.e. its five years so far: firstly, the activities and decisions preceding the establishment; and secondly, key activities realized since the establishment, such as: organization of scientific and expert symposia; realization of scientific and expert projects; publishing activity; organization of exhibitions, lectures and presentations of the Institute editions; organization of one Academy Presidency session in Bjelovar, awarding the City of Bjelovar Prize for results in science; equipping the Institute library.

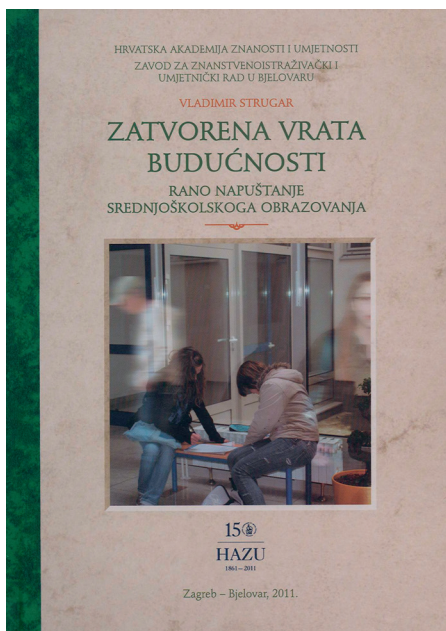
Keywords: the Croatian Academy of Sciences and Arts; the Institute in Bjelovar; the City of Bjelovar; the Bjelovar-Bilogora County.

Prof. dr. sc. Vladimir Strugar
Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru
A. Branka Šimića 1, 43000 Bjelovar
vladimir.strugar@bj.t-com.hr

OSVRTI I PRIKAZI

Važna studija o aktualnom društvenom i odgojno-obrazovnom fenomenu

Vladimir Strugar: *Zatvorena vrata budućnosti: rano napuštanje srednjoškolskoga obrazovanja*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, Zagreb – Bjelovar, 2011., 95 str.

Postoji li zaista problem ranog napuštanja srednjoškolskog obrazovanja, s obzirom na to da se o tome vrlo malo u pedagoškoj (stručnoj) javnosti razgovara, a za učenike kojima su zatvorena vrata budućnosti gotovo nitko i ne pita? U suvremenoj, pretežno kompetitivnoj školi, gdje je učenicima najvažnije da budu bolji od drugih kako bi se upisali na elitnije/poželjnije fakultete ili se prije/bolje zaposlili, gotovo da i nema mjesta za one koji su manje uspješni.

Upravo zbog toga knjiga prof. dr. sc. Vladimira Strugara *Zatvorena vrata budućnosti* nije samo jedna u nizu studija o nekom od fenomena suvremenog odgoja i obrazovanja, već stvaran poticaj za gledanje (i pozicioniranje) učenika kroz drugačiju prizmu. Naime, rano napuštanje (srednje) škole velik je društveni problem, koji kao „tiha epidemija“ povećava rizik od socijalne isključenosti.

U knjizi se o problemu ranog napuštanja srednjoškolskog obrazovanja govori u dva komplementarna poglavlja: Teorijske osnovice problema proučavanja i Rezultati empirijskog istraživanja.

U teorijskom određenju teme autor polazi od određenja termina „rano napuštanje školovanja“ i elaborira moguće posljedice za učenika/pojedinca od kojih su najvažnije: nezaposlenost, socijalna isključenost, neprihvatljivo ponašanje i kriminal. Aktualnost problema ranog napuštanja srednje škole u Hrvatskoj (i svijetu) naglašena je na temelju rezultata recentnih istraživanja. Prediktori ranog napuštanja srednje škole mogu se povezati s rizičnim čimbenicima: školskim/akademijskim neuspjehom (niske obrazovne aspiracije i ponavljanje razreda), devijantnim ili problematičnim ponašanjem te sociodemografskim obilježjima i karakteristikama obitelji učenika. Svakako su zanimljivi i „užeškolski“ razlozi napuštanja školovanja kao što su: učenici ne vole školu ili onu koju pohađaju, doživljavaju neuspjeh, dobivaju slabe ocjene ili ne stižu

obavljati školske zadatke, ne slažu se s drugim učenicima i/ili učiteljima, imaju problema s disciplinom, u školi se ne osjećaju sigurno..., ali i oni „širesocijalni“ kao dobivanje posla, trudnoća, vjenčanje ili roditeljstvo i problemi s ovisnostima.

U knjizi su objašnjeni i neki od modela ranog napuštanja školovanja, kao što su model frustracije (gdje se zbog školskog neuspjeha smanjuje samopoštovanje, što može uzrokovati asocijalno ponašanje) i model sudjelovanja (gdje neuspjeh u nastavi onemogućava identifikaciju sa školom). Prema rezultatima ranijih istraživanja, učenici koji rano napuštaju nastavu mogu se razvrstati u četiri skupine: tihi odustajajući (s pozitivnim stavom prema školi), neuključeni odustajajući (s niskim obrazovnim aspiracijama), odustajajući niskog uspjeha (sa slabijim uspjehom u nastavi i školskom nedisciplinom) i problematični odustajajući (s poteškoćama u akademskom funkcioniranju i ponašanju).

Rezultati empirijskog istraživanja provedenog u srednjim školama Bjelovarsko-bilogorske županije (svih 13 redovnih i 2 glazbene) u odnosu na predmet – rano napuštanje srednjeg obrazovanja – ukazali su na višeslojnost problema. U knjizi su predstavljeni podaci o ukupnom broju učenika koji rano napuštaju srednju školu (opći uspjeh, zanimanje, nastavne i školske aktivnosti, izostanci i pedagoške mjere), procjeni uvjeta rada u školama i suradnje roditelja i škole, odnosno o obiteljskim uvjetima (struktura i sociogospodarski status obitelji). U interpretaciji rezultata posebno su istaknuti razlozi ranog napuštanja škole te njihova povezanost s nezavisnim varijablama (spol, socioekonomski status i naobrazba roditelja).

Dobiveni rezultati istraživanja (bez obzira na izabrani uzorak ispitanika u okviru Bjelovarsko-bilogorske županije) ukazali su na složenost problema ranog napuštanja škole, odnosno više uzroka u različitim odnosima, od kojih su dominantna četiri: nemotiviranost učenika, pretežak nastavni program, akademski neuspjeh (nedovoljne ocjene) i izostanci učenika.

Autor knjige prof. dr. sc. Vladimir Strugar ne ostaje na razini analize problema ranog napuštanja srednjoškolskog obrazovanja već u formi zaključaka anticipira potrebne programe (na nacionalnoj i školskoj razini) i preventivne mjere za otklanjanje uzroka kako bi se za mlade (učenike) uspješnije otvorila vrata budućnosti.

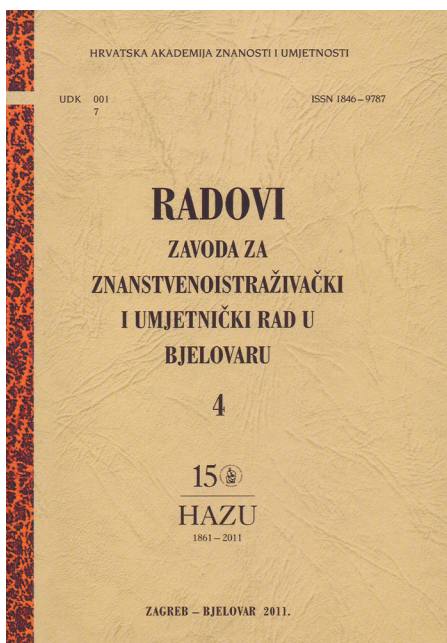
Zbog cjelovitog pristupa, knjiga prof. dr. sc. Vladimira Strugara *Zatvorena vrata budućnosti* bitan je znanstveni doprinos školskoj i socijalnoj pedagogiji, a sustavna interakcijska analiza relevantnih uzroka (i posljedica) ranog napuštanja srednjoškolskog obrazovanja nužna je za razumijevanje i aktivan pristup rješavanju, što knjizi daje i aplikativnu vrijednost.

Iako je knjiga poglavito namijenjena pedagozima, psiholozima, sociolozima, nastavnicima i socijalnim radnicima, bit će zanimljiva i srednjoškolcima (i njihovim roditeljima) kao relevantna informacija i repetitorij za konstruktivnije odgojno, obrazovno i socijalno djelovanje.

Prof. dr. sc. Neven Hrvatić, Zagreb

Tematski raznoliko i sveobuhvatno o Garić-gradu

Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, sv. 4., 2011.

Tematski 4. broj (2011.) časopisa *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, čiji je glavni i odgovorni urednik prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, objavljuje trinaest izlaganja sa znanstveno-stručnog skupa održanog 28. listopada 2010. u Podgariću pod nazivom *Garić-grad i okolica – od srednjovjekovlja do suvremenosti*.

Časopis je predstavljen bjelovarskoj javnosti 23. ožujka 2012. u Gradskome muzeju Bjelovar, u čije je ime govorio Mladen Medar, njegov upravitelj. U ime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti sudjelovao je akademik Franjo Šanjek, jedan od sudionika znanstveno-stručnog skupa. Istaknuo je važnost proučavanja hrvatske povijesti općenito, a posebice danas, kada Hrvatska postaje članicom Europske unije. Povijest Garić-grada, jedne od najstarijih srednjovje-

kovnih utvrda u Hrvatskoj, svjedoči o tome koliko je Hrvatska dijelila povijesnu sudbinu europskih naroda. Stoga ovaj 4. broj časopisa treba prihvatiti kao važan doprinos razumijevanju te europske povezanosti, ali i poticaj da se Garić-grad očuva.

Na predstavljanju je govorilo i troje autora članaka. Dr. sc. Tajana Pleše (Hrvatski restauratorski zavod) detaljno je govorila o arheološkim nalazima i restauratorskim nastojanjima da se Garić-grad obnovi pozivajući sve mjerodavne i zainteresirane čimbenike da udruženim snagama omoguće ostvarivanje najnovijih planova u kojima Garić-grad nije samo dokaz povijesnog postojanja nego u suvremenim uvjetima može imati i druge namjene, kao što je primjerice turistička. Ukazuje na izgradnju samostana Blažene Djevice Marije (poznat pod nazivom Bela crkva) 1250. i njegov razvoj tijekom 14. i 15. st. zahvaljujući političkoj i ekonomskoj moći.

Dr. sc. Silvija Pisk (Filozofski fakultet u Zagrebu) govorila je o značenju toponima Garić koji se u povijesnim izvorima prvi put spominje 1163. Naglašava da je toponim Garić u srednjovjekovlju označavao mjesto, posjed, utvrdu, planinu, upravno područje te pavlinski samostan. Međutim, danas se isključivo povezuje s utvrdom, odnosno njezinim ostacima iznad sela Podgarić. Upozorava da pri upotrebi topo-

nima Garić treba paziti u kojem se kontekstu spominje te bi pri njegovu korištenju trebalo uvažavati višeznačnost, pogotovo iz srednjovjekovne perspektive.

Milan Pezelj (Ministarstvo kulture) predstavio je svoje istraživanje pod nazivom *Garić-grad: pregled tehničke dokumentacije*. Konstatirao je da se tehnička dokumentacija, kao nuždan preduvjet zaštite i očuvanja kulturne baštine, izrađuje od početka šezdesetih godina 20. st. Međutim, zamah i entuzijazam zamiru početkom 80-ih godina, prije provođenja cjelovite i logične faze obnove središnje kule, što je utjecalo na današnje stanje. Novi ciklus istražnih radova i dokumentiranja nužnih radova za sanaciju započinje 2009., kada se program Hrvatskog restauratorskog zavoda uvrštava u redovito financiranje Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Prof. dr. sc. Vladimir Strugar, upravitelj Zavoda u Bjelovaru i urednik 4. sveska *Radova*, kratko je predstavio preostalih deset članaka. Dr. sc. Krešimir Regan (Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“) napisao je članak *Plemićki grad Garić* u kojem je sažeo dosadašnje povijesne i arheološke spoznaje o Garić-gradu posebno naglašavajući arhitektonska obilježja pojedinih dijelova utvrde. Dr. sc. Hrvoje Petrić (Filozofski fakultet u Zagrebu) u članku *Prilozi poznavanju nekih aspekata ekohistorije šireg područja oko Garića u 17. st.* opisuje međudnose ljudi i okoliša (promjene u organizaciji prostora, šumske površine i močvare, „malo ledeno doba“ od 1400. do 1850. i posljedice na čovjeka te na biljni i životinjski svijet). Željko Karaula (Bjelovar) piše o dosadašnjim djelima o Garić-gradu, a među autorima spominju se: Đuro Szabo, Milan Grkčević, Juraj Ćuk, Mato Božičević, Ivo Maroević, Milan Kruhek... Dr. Krešimir Karlo (Ministarstvo kulture) članak je posvetio rezultatima dosadašnjih arheoloških istraživanja Garić-grada od 1964. do 2010. u kojima su poseban doprinos dali: Muzej Moslavine u Kutini (S. Degoricija), Povijesni muzej u Zagrebu (M. Kruhek) i Hrvatski restauratorski zavod u Zagrebu (T. Pleše). Jasmina Uroda Kutlić (Muzej Moslavine u Kutini) opisuje povijest istraživanja Garić-grada i pronađeni dio fundusa koji se čuva u Muzeju Moslavine u Kutini. Ivana Škiljan (Muzeji Hrvatskog zagorja – Dvor Veliki Tabor) objavljuje članak *Kasnogotički pećnjaci s Garić-grada* u kojem prikazuje rezultate vizualne analize gline i glazure provedene na restauriranim pećnjacima i ulomcima pohranjenima u Muzeju Moslavine u Kutini, koji ukazuju na to kako su za izradu svih istovremeno izrađenih analiziranih pećnjaka rabljeni isti kalupi i dvije vrste gline. Ruža Lenac-Brleković (Garešnica) piše o dolasku pavlina, katoličkog reda, 1244. u Garić, gdje su ostali sve do osmanlijskih osvajanja Garića (1544.) i pada Moslavine (1545.). Zaslužni su posebno za gradnju samostana i crkve Blažene Djevice Marije. Dr. sc. Ljiljana Dobrovšak (Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“ u Zagrebu) u članku *Brojčano kretanje Židova na području Bjelovarsko-križevačke županije (1857.-1918.)* donosi podatke da je 1910. u Bjelovarsko-križevačkoj županiji bilo 2.406 Židova, u Općini Berek jedna-dvije obitelji, a da se u Podgariću nikada nisu naseljavali. Dr. sc. Hrvoje Gračanin (Filozofski fakultet u Zagrebu) piše o Ivanu Paližni, hrvatskom banu koji je podrijetlom iz moslavačkoga kraja, a ime je

dobio po imanju Paližni, tj. Palični, što bi vjerojatno odgovaralo današnjem naselju Palešnik. Paližna je ključni sudionik u političkim prilikama u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu krajem 14. st. Isticao se hrabrošću na mnogim bojištima. Dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus (Filozofski fakultet u Zagrebu) opisuje povijest moćnoga plemićkog roda Čupor Moslavački koji se javlja u povijesnim izvorima u prvoj polovici 14. st. Ističe važnost pojedinih članova obitelji za moslavačku i općenito hrvatsku povijest.

Dr. sc. Strugar naglasio je nekoliko činjenica na temelju kojih se može govoriti o znanstvenim obilježjima 4. sv. časopisa *Radovi Zavoda*. Ističe da je 92% članaka razvrstano u znanstvene članke, da su se autori koristili s 537 bibliografskih jedinica, primijenili 617 fusnota, tekstove ilustrirali s 95 slika i crteža te 8 tablica i karata.

Izrazio je uvjerenje da su članci važan doprinos proučavanju povijesti Garić-grada i vjerojatno, uzimajući članke u cjelini, jedna od najcjelovitijih studija u hrvatskoj historiografiji u suvremenom vremenu o toj srednjovjekovnoj utvrdi. Osim stručnih nastojanja oko čuvanja i restauriranja utvrde, važnu ulogu danas ima *Udruga Garić-grad za očuvanje, uređenje, korištenje i promicanje područja Garić-grada* koja je utemeljena 2009. Udruga uspješno ujedinjuje stručno-znanstveni rad i lokalni interes, što je garancija da će Garić-grad imati zasluženo mjesto u lokalnoj i hrvatskoj povijesti.¹

Prof. dr. sc. Vladimir Strugar, Bjelovar

¹ Tematski 4. broj časopisa *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* predstavljen je 20. travnja 2012. i u Podgariću. Na predstavljanju su uvodno govorili akademik Franjo Šanjek, jedan od sudionika znanstveno-stručnog skupa *Garić-grad i okolica - od srednjovjekovlja do suvremenosti*, zatim glavni i odgovorni urednik časopisa prof. dr. sc. Slobodan Kaštela te urednik sveska prof. dr. sc. Vladimir Strugar.

Na predstavljanju je govorilo i troje autora članaka: dr. sc. Tajana Pleše, dr. sc. Krešimir Regan i Milan Pezelj. Sve prisutne, među kojima je bio i akademik Milan Moguš, pozdravili su Miroslav Čačija, župan Bjelovarsko-bilogorske županije te Mato Tonković, načelnik Općine Berek, na čijem se području nalazi lokalitet Garić-grad.

Aktivnosti u Bjelovaru u povodu obilježavanja 150 godina rada Hrvatske akademije

U godini obilježavanja 150. obljetnice Hrvatske akademije (1861. – 2011.) pripremljeni su mnogobrojni programi, kako u Zagrebu, središtu Akademije, tako i u znanstvenim i umjetničkim jedinicama izvan njega.

I Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru obilježio je tu važnu obljetnicu krovne znanstvene ustanove hrvatskoga naroda. Spomenut ćemo organizaciju dviju izložbi, manifestaciju *Dani otvorenih vrata Hrvatske akademije* i predavanje akademika Franje Tomića pod nazivom *Stanje i mogućnosti razvoja hrvatske poljoprivrede u vrijeme pristupanja EU*.

Izložba *Izdanja HAZU u fondovima i zbirkama narodnih knjižnica Bjelovarsko-bilogorske županije* otvorena je u Narodnoj knjižnici „Petar Preradović“ u Bjelovaru 6. svibnja 2011., a posjetitelji su je mogli pogledati do 31. svibnja 2011. Izložbu je popratilo katalog čiji su autori Vladimir Strugar i Ilija Pejić. Na otvorenju izložbe u ime Hrvatske akademije bio je i govorio o njezinoj povijesti prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, član suradnik Hrvatske akademije i voditelj Zavoda u Bjelovaru.

Naslovnica kataloga *Izdanja HAZU u fondovima i zbirkama narodnih knjižnica Bjelovarsko-bilogorske županije*

U *Katalogu* je opisana povijest Hrvatske akademije s posebnim osvrtom na predsjednike Akademije – od Franje Račkoga do akademika Zvonka Kusića. Kratko je prikazan rad Akademijih razreda i rad Zavoda u Bjelovaru. Središnji je dio prikaz izdanja HAZU koja se nalaze u fondovima i zbirkama narodnih knjižnica Bjelovarsko-bilogorske županije, i to tako da su navedeni neki prošli i današnji članovi pojedinih razreda od Razreda za društvene znanosti do Razreda za glazbenu umjetnost i muzikologiju te djela koja je pojedini razred objavio, a nalaze se u fondovima i zbirkama knjižnica naše Županije (Krčelić: *Annuae ili historia 1748-1767.*, *Rad* (JAZU, odnosno HAZU), S. Zimmermann: *Duševni život*, 1932., *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Sv.1-23. Obrađuje Đuro Daničić, 1880. – 1976., *Časloslov Farnese s minijaturama Julija Klovića*, 2001., i dr.). Zaključuje se da su mnoga Akademijina izdanja ušla u fondove i zbirke knjižnica i čitaonica bjelovarskoga područja. Osim toga iz Bilogore i Podravine potječu i neki akademici, primjerice književnik i filozof Franjo Marković i Stjepan Zimmermann, matematičar Vilko Niče, fizičari Branko Souček i Tomo Bosanac, embriolog Anton Švajger, književni povjesničar Franjo Francev, književnici Ivan Dončević i Goran Tribuson, slikar Edo Murtić, kipar Vojin Bakić i dr.

Naslovnica kataloga *Veliki župani bjelovarski (1872. – 1924./1941. – 1945.)*

Izložba *Veliki župani bjelovarski (1872. – 1924./1941. – 1945.)* pripremljena je u suradnji s Gradskim muzejom Bjelovar i Državnim arhivom Bjelovar u Galeriji „Nasta Rojc“ Gradskog muzeja Bjelovar. Otvorena je 7. lipnja 2011. uoči obilježavanja Dana Bjelovarsko-bilogorske županije, koji se obilježava svake godine 8. lipnja, te je bila dostupna javnosti do 8. srpnja 2011. Izložbu je otvorio prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, član suradnik Akademije i voditelj Zavoda u Bjelovaru.

Tekst *Kataloga* napisao je Željko Karaula, stalni suradnik Zavoda u Bjelovaru, a *Katalog* su uredili Vladimir Strugar i Mladen Medar.

Okosnica su *Kataloga* životopisi šesnaest župana Bjelovarske i Bjelovarsko-križevačke županije i šestorice župana Velike župe Bilogora s osobitim osvrtom na životopis Ivana Trnskog, prvog župana Bjelovarske županije.

Župani Bjelovarske i Bjelovarsko-križevačke županiji bili su: Ivan vitez Trnski (26. srpnja 1871. – 9. ožujka 1872.), Robert Oršić Slavetički (9. travnja 1872. – 15. siječnja 1875.), Ljudevit pl. Raizner (15. svibnja 1875. – 7. listopada 1878.), Lazar Davidović (9. listopada 1878. – 16. travnja 1884.), Budislav Budisavljević pl. Prijedorski (26. travnja 1884. – 28. svibnja 1889.), Radoslav pl. Rubido Zichy (17. lipnja 1889. – 29. listopada 1893.), Milutin pl. Kukuljević Sakcinski (30. listopada 1893. – 6. lipnja 1904.), Teodor Georgiević (24. lipnja 1904. – 22. kolovoza 1910.), Gjuro Dedović (14. prosinca 1910. – 5. siječnja 1914.), Teodor Bošnjak (10. prosinca 1913. – 24. kolovoza 1914.), Vladimir pl. Treščec Borotha Branjski (24. kolovoza 1914. – 27. veljače 1915.), Ladislav pl. Labaš Blaškovečki (5. ožujka 1915. – 21. listopada 1918.), Gavro Gojković (6. studenoga 1918. – 20. veljače 1919.), Matija Lisičar (27. travnja 1919. – 27. studenoga 1919.), Luka Šoški (15. prosinca 1919. – 6. travnja 1920.), Petar Zrelec (24. travnja 1921. – kraj 1924.).

U vrijeme djelovanja Velike župe Bilogora veliki su župani bili: Ivan Starčević (4. lipnja 1941. – 3. srpnja 1941.), Josip Barišić (28. srpnja 1941. – 13. rujna 1941.), Derviš Omerović (16. rujna 1941. – 28. prosinca 1942.), Vladimir Sabolić (28. prosinca 1942. – travnja 1944.), Krsto Trgovčević (22. svibnja 1944. – 18. rujna 1944.), Ivan Simeon (11. rujna 1944. – kraj rata).

Sljedeća aktivnost Zavoda u Bjelovaru bili su *Dani otvorenih vrata Hrvatske akademije*, čiji je cilj bio javnosti otvoriti prostore Zavoda i prezentirati joj rezultate rada. Zavod u Bjelovaru pripremio je 29. studenoga 2011. konferenciju za medije te predstavio vlastiti rad od početka djelovanja 2006. do 2011. godine.

Naslovnica radnog teksta *Dani otvorenih vrata* (2011.)

U vrijeme prije referenduma o ulasku Hrvatske u Europsku uniju, a s obzirom na to da je Bjelovarsko-bilogorska županija razvojno orijentirana poljoprivredi, Zavod je organizirao 24. listopada 2011. predavanje akademika Franje Tomića pod nazivom *Stanje i mogućnosti razvoja hrvatske poljoprivrede u vrijeme pristupanja EU*. U nazočnosti čelnika Grada Bjelovara, Bjelovarsko-bilogorske županije i stručnjaka koji se bave poljoprivredom, okupljenima je pozdravne riječi uputio prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, član suradnik i voditelj Zavoda u Bjelovaru.

Akademik Tomić istaknuo je da je poljoprivreda u Europskoj uniji, kao i u Hrvatskoj, jedna od glavnih sastavnica gospodarstva. Hrvatska pred ulazak u Europsku uniju ima više problema. Svakako treba reći da nema ustaljenu strategiju razvoja poljoprivrede. Iako se u poljoprivredu puno ulaže (od 2000. oko 24 milijarde kuna) i postoje dobri uvjeti za njezin razvoj, u posljednjih sedamnaest godina još uvijek uvozimo hranu, zemljišne se površine ne obrađuju odgovarajuće (npr. u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji 53.286 ha) i nedovoljno se navodnjavaju (svega oko 1% u Hrvatskoj, u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji 0,3%, a u Europi oko 13%). Problemi su u poljoprivredi veliki, ali se u toj gospodarskoj grani može i najviše učiniti, ista-

knuo je akademik Tomić. Stoga je potrebno okrupnjavati gospodarstva i proizvodne površine, povećavati obradive površine i održavati njihovu uređenost te povećavati postotak navodnjavanja površina. Posebno je važno urediti sustav potpora u poljoprivredi znajući da Europska unija potiče stvaranje poljoprivrednih imanja veličine 80 ha i većih te proizvodnju 17 strateških proizvoda, dok Hrvatska daje potporu za 217 proizvoda. Poljoprivreda treba težiti tomu da se dođe do strateških (konkurentnih) proizvoda. Kako to postići? Bitne su sljedeće mjere: regionalizacija, poticanje ekološke proizvodnje i proizvodnje biogoriva, plasiranje na tržište autohtonih ili tradicijskih proizvoda, uređenje sustava slobodnoga tržišta (onemogućivanjem „sivog tržišta“) te organiziranje formalnog i neformalnog obrazovanja za poljoprivredu.

Prof. dr. sc. Vladimir Strugar, Bjelovar

UPUTE AUTORIMA

Rādōvī Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Bjelovaru jesu znanstveno-stručna publikacija u kojoj se objavljuju znanstveni i stručni članci iz humanističkih, društvenih i prirodnih znanosti te umjetnosti. Časopis objavljuje i ocjene, osvrte i prikaze.

Časopis izlazi jedanput u godini.

U *Radovima* se objavljuju tekstovi koji se recenziraju i oni koji ne podliježu recenzentskom postupku. Recenzirani članci dva recenzenta kategoriziraju se na sljedeći način:

Izvorni znanstveni članak sadrži dosad još neobjavljene rezultate znanstvenih istraživanja.

Pregledni članak cjelovit je opis stanja i trendova određenog područja, a popraćen je iscrpnim popisom literature iz kojeg je vidljiv doprinos autora tome području.

Prethodno priopćenje donosi rezultate novijih istraživanja, ali bez dovoljno pojedinosti koje bi omogućavale provjeru kao kod izvornih znanstvenih članaka. Takovi radovi zahtijevaju brzo objavljivanje.

Izlaganje sa znanstvenog skupa jest priopćenje podneseno na znanstvenom skupu i treba biti koncipirano kao cjelovit članak, a objavljuje se samo ako već nije objavljeno kao referat u zborniku dotičnog skupa.

Stručni članak ne mora biti vezan uz izvorno istraživanje, već se u njemu daju prijedlozi za primjenu rezultata prethodnih znanstvenih istraživanja.

Uredništvo i urednici pridržavaju pravo na manje izmjene teksta, lekture i grafičkih priloga, ali tako da to bitno ne utječe na sadržaj i smisao članka. Uredništvo ne odgovara za navode i gledišta iznesena u pojedinim člancima.

Članci koji se recenziraju trebaju biti pisani na formatu A4, s dvostrukim proredom, opsegom do dva autorska arka (do 32 autorske kartice, s prilogima i popisom literature). Lektoriran tekst dostaviti na CD-u ili računalnoj disketi u *Wordu* i dva primjerka ispisanog teksta.

Priloge i ilustracije priložiti u obliku slajda, fotografije ili crteža na papiru ne većem od A4 formata ili u digitaliziranom obliku. U tekstu treba označiti mjesto gdje dolaze prilogi.

Opseg ostalih članka može biti do sedam stranica.

Na prvoj stranici treba pisati ime(na) i prezime(na) autora, naziv i adresa ustanove u kojoj autor(i) radi(e), *e-mail* adresa, broj telefona i naslov rada (verzal).

Uz članak se prilaže sažetak veličine do 250 riječi na hrvatskom i engleskom jeziku, a on sadrži: opći prikaz teme, metodologiju rada, najvažnije rezultate i zaključak. Sažetak sadrži ključne riječi, i to od 5 do 7 pojmova.

U tekstu glavne naslove treba pisati velikim tiskanim slovima (verzalom), a podnaslove običnim slovima (kurentom). Autor može pojedine riječi ili dijelove teksta istaknuti (kurzivom, razmaknutim slovima ili tamnije otisnuto).

Citiranje, parafraziranje ili upućivanje na rezultate istraživanja drugih autora označava se u osnovnom tekstu tako da se izvor stavlja u zagradu i sadržava prezime autora, godinu izdanja i, u slučaju citiranja, oznaku stranice, npr. (Šišić, 1991., str. 32). Autor može pisati bilješke, koje su važne za razumijevanje a nisu u osnovnom tekstu, na kraju pripadajuće stranice s navođenjem arapskog broja u neprekinutom nizu od jedan naviše. Na kraju članka treba napisati samo literaturu korištenu u tekstu, abecednim redom prema prezimenima autora te kronološkim redom za radove istoga autora. Za zajednički rad više autora navode se imena svih autora.

Popis literature prilaže se ovako:

Knjige (naslov djela pisati kurzivom):

Šišić, Bruno (1991), *Dubrovački renesansni vrt: nastojanje i oblikovna obilježja*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku.

Članci u časopisu: (naziv časopisa istaknuti kurzivom):

Slukan Altić, Mirela (2008), Kartografski izvori za povijest etnokonfesionalnih odnosa na području Varaždinskog generalata i dijela Križevačke županije. *Podravina*, VII (13), str. 41-64. (Broj VII označava godište/volumen časopisa, broj 13 sveska unutar godišta.)

Članci u zborniku (naziv zbornika kurzivom):

Feletar, Dragutin (1997), Promjene u prostornoj slici naseljenosti ivanečkog kraja. U: A. Mohorovičić (ur.), *Zbornik 600 godina Ivanca*. Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU Varaždin i Grad Ivanec, str. 91-104.

Rukopisi se dostavljaju Uredništvu kontinuirano tijekom godine na adresu:

Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU u Bjelovaru 43000 Bjelovar, Antuna Branka Šimića 1, p. p. 111., e-mail: zavodbj@hazu.hr.

Nakladnik
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zagreb, Zrinski trg 11

Za nakladnika
Akademik Pavao Rudan, glavni tajnik

Lektorica
Maja Silov Tovernić

Tehnički urednik i urednik na portalu HRČAK
Aco Zrnić

Naslovnica
Krešimir Ivanček

Prijevod sažetaka na engleski jezik
Gorka Radočaj

Grafička priprema i tisak
Tiskara Zelina, d.d.

Naklada
300 primjeraka

Tiskano u srpnju 2012.